

TRIBUNA

Revistă de cultură • serie nouă • anul V • 16-30 aprilie 2007

111

Județul Cluj

1,5 lei

Ilustrația numărului Dorel David Morar

(foto: István Feleky)

Includerea socială a tinerilor cu dizabilități

Maria Roth

Cristina Felea

Eva Raduly Zörgö

Ștefan Fay
Mircea Eliade - Ultima scrisoare

Ion Cristofor
Puterea birocrăției

Horia Lazăr
Socio-istoria imigrării

interviu
Gianni Vattimo

TRIBUNA

Director fondator:
Ioan Slavici (1884)

PUBLIKAȚIE BILUNARĂ CARE APARE SUB EGIDA
CONSILIULUI JUDEȚEAN CLUJ,
CU SPRIJINUL
MINISTERULUI CULTURII ȘI CULTELOR

Consiliul consultativ al Redacției Tribuna:

Diana Adamek
Mihai Bărbulescu
Aurel Codoban
Ion Cristofor
Monica Gheț
Virgil Mihaiu
Ion Mureșan
Mircea Muthu
Ovidiu Pecican
Petru Poantă
Ioan-Aurel Pop
Ion Pop
Ioan Sbârciu
Radu Țuculescu
Alexandru Vlad

Redacția:
I. Maxim Danciu
(redactor-șef)

Ovidiu Petca
(secretar tehnic de redacție)

Ioan-Pavel Azap
Claudiu Groza
Ștefan Manasia
Oana Pughineanu

Nicolae Sucală-Cuc
Aurica Tothăzan

Tehnoredactare:
Virgil Mleşniță
Ștefan Socaciu

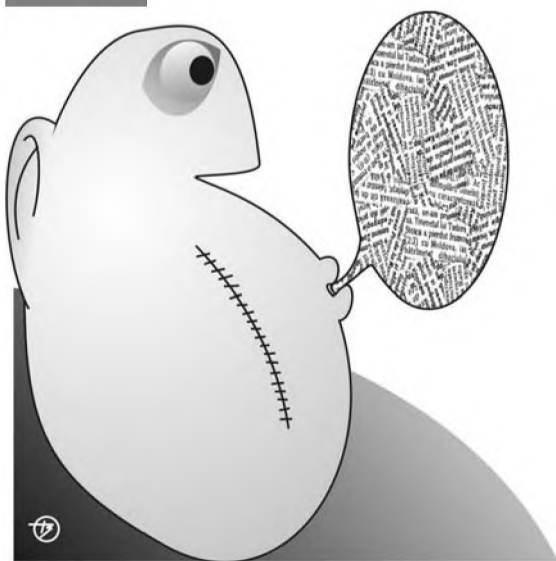
Colaționare și supervizare:
L.G. Ilea

Redacția și administrația:
400091 Cluj-Napoca, str. Universității nr. 1

Tel. (0264) 59.14.98
Fax (0264) 59.14.97

E-mail: redactia@revistatribuna.ro
Pagina web: www.revistatribuna.ro

ISSN 1223-8546

bour**actualitate****Caravana Gaudeamus, pentru a opta oară la Cluj-Napoca****Daniel Moșoiu**

În perioada 28 martie - 1 aprilie, la Cluj-Napoca s-a desfășurat cea de-a VIII-a ediție a Tîrgului de carte GAUDEAMUS - Carte de învățătură. Evenimentul, organizat de Radio România - Echipa GAUDEAMUS și Radio Cluj, a avut loc în incinta unui pavilion expozițional amplasat în Piața Unirii.

Miercuri, 28 martie, Cluj-Napoca. Ora 11. (Să zicem, 11 și ceva fix, ca la noi...) S-a întâmplat cam așa. Un cort uriaș în Piața Unirii. Abia se mai zărea statuia lui Matei Corvin. Din fericire, nu s-a trezit nimeni să protesteze. Anul trecut, parcă, organizatorii n-au băgat de seamă că toaleta ecologică fusese amplasată în singurul loc mai puțin vizibil, adică undeva lângă soclul statuii. Un ziarist în vîrstă, cu pălărie din paie, a amenințat cu Uniunea Europeană, cu poze și reportaje în marile cotidiene ungurești și germane. Adică ce căuta toaleta taman sub coada calului? Ziaristul cu pricina n-a plecat pînă cînd n-a văzut dulapul din plastic mutat lângă săpăturile arheologice, față în față cu Librăria Universității, acolo unde s-a aflat și anul acesta, din cîte am observat. Dar ce naiba caută aici toaletele ecologice și ziaristul cu pălărie din paie?! Măcar să fi vizitat și dumnealui Tîrgul, pentru că, la urma-urmei, despre asta vorbim. Cum zic, cam așa s-a întîmplat. Deschiderea oficială ar fi trebuit să aibă loc pe aleea dintre catedrală și statuie. Acolo au fost amplasate microfoanele. Pînă cînd cineva a constatat: cum, domnule, tocmai în (să mă iertați) curul calului?! Așa încît, s-a admis că e

bine și în fața intrării principale în Pavilionul expozițional... Chiar exista. N-a mai băgat nimeni de seamă că în buza intrării, lăsate vederii, se lăfăiau un aspirator uriaș și un balot cenușiu de vată sticloasă. Plus cîteva mărunțișuri. De unde am tras concluzia că cei de la Expo Transilvania (instituție care s-a ocupat de amenajarea cortului) nu-și terminaseră încă treaba. În prima zi, expozații s-au plîns organizatorilor că e curent în cort și le e frig. Anul trecut le-a fost prea cald... În fine, în a doua zi a Tîrgului, totul a fost fără cusur, chit că, pentru asta, inclusiv directorul Expo Transilvania a fost nevoit să dea cîteva găuri cu burghiul în planșeele din plastic. Să revenim. Poate vîntul tăios, poate soarele cu dinți, poate inspirația organizatorilor și a oficialităților au făcut ca deschiderea oficială să nu depășească 20-25 de minute. Au vorbit, pe rînd, Florin Zaharescu, directorul Radio Cluj, Vlad Epstein, coordonatorul Echipei Gaudeamus, prefectul de Cluj, Alin Țișe, și primarul Emil Boc. Startul oficial l-a dat d-na Irina Petraș, Președintele de onoare a celei de-a 8-a ediții a Tîrgului. Apoi, a răsunit imnul Gaudeamus și trompeta poetului Paul Daian, năstrușnicul, excentricul purtător de vorbe al Tîrgului. Dar, mai ales, de sunete. S-a desfăcut o sticlă de șampanie, s-a ciocnit, s-au strîns mîini, s-au făcut fotografii, vreme în care vizitatorii se familiarizau deja cu structura ușor labirintică a cortului. Cu labirintul căștilor, dacă vreți.

(Continuare în pagina 16)

Trofeele Gaudeamus

Premii acordate prin Votul Publicului: 1. Editura Humanitas; 2. Grupul Editorial RAO; 3. Grupul Editorial Corint;

Cea mai râvnită carte a Tîrgului: *Arta de a muri* de Mircea Eliade, Editura Eikon (Cluj-Napoca);

Trofeul Presei: "Adevărul de Cluj" - secțiunea publicații; postul Radio Impuls - secțiunea radio (ca organizator, Radio Cluj nu a participat); postul Antena 1 - secțiunea TV;

Premii acordate prin Votul Presei: Trofeul GAUDEAMUS - Editura Humanitas; Premiul pentru Cea mai râvnită carte a tîrgului nu a fost acordat, întrucît rezultatele votului jurnaliștilor nu au fost concludente;

Premiul Educația, acordat de către organizatori: Academia de Studii Economice din București.

Premii acordate vizitatorilor: Premiul Miss

Lectura - Camelia Haiduc, studentă în anul I la Facultatea de Sociologie a Universității "Babeș-Bolyai" Cluj-Napoca; Marele Premiu al Tombolei GAUDEAMUS (adresată cumpărătorilor de carte de la tîrg și derulată pe baza buletinelor pentru Votul Publicului), constînd într-un laptop performant oferit de Caro Group - Liliana Adelina Iuhas, studentă la Institutul de Științe Economice din Cluj-Napoca.

În cadrul tîrgului a fost organizată finala zonală a celei de a patra ediții a Concursului Național de Lectură "Mircea Nedelciu", la care au participat elevi ai celor mai prestigioase licee din Cluj-Napoca. Câștigătorii concursului, desemnați de un juriu format din profesori de limba română, sunt: Mihai Dragolea - locul 1, Ionel Bănuț - locul 2 și Anca Oltean - locul 3, elevi ai Liceului Teoretic "Onisifor Ghibu". Ocupantul locului 1 va participa la finala națională a concursului, care va avea loc cu prilejul ediției a paisprezecea a Tîrgului Internațional GAUDEAMUS - Carte de învățătură (București, 21-25 noiembrie a.c.).

Radio România Cultural

În fiecare luni, de la ora 22:10,
scriitori, critici, traducători, editori
sunt invitați la

Radio-grafii literare
Un talk-show de literatură
contemporană

101,0 FM

editorial

Puterea birocrăției

Ion Cristofor

Paradoxal să vorbești despre o așa-numită putere a birocrăției într-o țară în care funcționarul continuă să rămână, în confortabilul mental colectiv, un "scârța-scârța pe hârtie" – spre a folosi binecunoscuta expresie a lui I.L. Caragiale. O întreagă literatură, de ieri sau de azi, descrie de obicei caricatural corpul funcționarilor publici, văzuți ca o adunătură de inși depersonalizați, cu gesturi mecanice, de ființe mediocre și adeseori abuzive. S-ar părea că percepția e determinată de un specific local, dar viziunea negativă asupra funcționarilor poate fi găsită și la alte popoare. E suficient să constatăm că în limba franceză termenul de birocrat (*bureaucrate*), înregistrat pe la 1792, are un sinonim ironic, apropiat de expresia lui Caragiale (*gratte-papier*). Sensul de bază al termenului *bureaucrate* este, conform dicționarului *Petit Robert*, cel de "funcționar", iar cel secund indică o "persoană plină de sentimentul importanței și abuzând de puterea sa asupra publicului".

Un autor precum Ludwig von Mises consideră că "termenii *birocrat*, *birocratic* și *birocrăție* sunt în mod clar invective". Nu e nevoie de o cercetare sociologică pentru a constata că aproape peste tot în lume, funcționarul e departe de a se bucura de simpatia mulțimilor. El este privit, în cel mai bun caz, ca "un rău necesar", nicidecum ca o entitate aparținând unei categorii sociale ce ar deține în mână o anume putere. Același Ludwig von Mises constată că "toată lumea pare să fie de acord că birocrăția este un lucru rău", dar că puțini sunt dispuși să explice într-un limbaj fără echivoc ce anume este birocrăția.

Inerentă unei societăți democratice, după cum socotește Max Weber, birocrăția face parte din ecuația puterii, chiar dacă nu are decât un rol secundar în luarea deciziilor politice ale unui regim. Deși funcționarii nu-și pot aroga o legitimitate similară celei a oamenilor politici, care sunt validați de votul mulțimilor, contribuția lor la luarea unor decizii ale guvernelor este suficient de mare pentru a se putea vorbi, cu justificare, de o anume "putere birocratică". Această putere este asociată la noi, adeseori, cu persistența unor maladii ale societății, după cum remarcă un cunoscut analist politic precum Stelian Tănase.

Prozatorul dâmbovițean constata, într-un articol intitulat "Republica de la Weimar" (1999), existența unei "simbioze" între birocrăție și clasa politică. Această simbioză ar fi fost bazată mai ales pe corupție: "Birocrăția s-a folosit și se folosește de segmentul politic. Nu fără foloase. Simbioza aduce destule beneficii și politicianilor. Ei își întrețin partidele cu fonduri procurate de birocrăție. Tot ei devin oameni cu afaceri, colindând culoarele administrației". Un comentator de peste Prut, Mihai Iurașcu, publică în revista *Contrafort* un articol în care se vorbește, din nou, despre "birocratizarea excesivă" și despre existența corupției, pusă în legătură directă cu corpul funcționarilor, dar remarcă faptul că un aparat administrativ extins este una din caracteristicile statului modern. Sunt enunțate, în cazul acestor doi comentatori, teme și obsesii tipice societății românești actuale, care nu fac decât să sublinieze legătura dintre birocrăție și politică, o legătură inevitabilă.

Desigur, forțele politice nu pot face abstracție de o anume putere a birocrăției, funcționarii fiind posesori ai unui bogat bagaj de informații, acumulate în timp. Fluctuația personalului din domeniul administrației este mai mică decât cea din domeniul politic, unde ciclurile electorale aduc în general pe scenă alte și alte personaje. Astfel că birocratul are, de cele mai multe ori, în comparație cu omul politic, o experiență și o pregătire de specialitate superioare, dat fiind accesul său permanent la un depozit de informații precum și faptul că posedă un set de cunoștințe practice referitoare la actul guvernării. Astfel că "simbioza", de care vorbea Stelian Tănase, este obligatorie până la un anumit nivel, indiferent de coloratura partidelor care se succed la putere. Simbioza dintre putere și corpul funcționarilor se bazează, teoretic, pe o negociere în care birocrăția are, ca principale atuuri, profesionalismul și experiența în actul guvernării și administrării. Observația e desigur, valabilă, mai ales pentru înalții funcționari. În sferile de jos, schimbarea paradigmei politice duce, prin partea locului, la adevărate cutremure în rândul funcționarilor obișnuiți, care se văd adeseori înlocuiți peste noapte cu oamenii noii puteri, interesată, de obi-

cei, să-și instaleze acoliții. De la Caragiale până în zilele noastre, au fost impuși, mereu și mereu, oamenii de la "centru". Aceștia provin, în general, din rândurile sponsorilor campaniei electorale sau din medii ale afacerilor. Ca un specific local, balcanic, trebuie admis că fiecare câștigător al competiției electorale are dreptul la detașamentul său de blonde și animatoare, ce trebuie, desigur, plasate în posturi cât mai lucrative.

Fenomenul acestei recrutări interesate a funcționarilor publici nu a fost și nu rămâne singular, vârfurile birocrăției de la noi fiind selectate mai ales după culoarea politică, după culoarea ochilor sau după alte criterii decât strict cele ale competenței profesionale. Aceste mentalități balcanice, coroborate cu un nivel scăzut al salarizării, vor duce în timp la o deprofesionalizare a corpului funcționarilor publici, a cărui putere reală stă în competența profesională, în capacitatea de a rezolva problemele din ce în ce mai complexe ale procesului administrativ. Un studiu sociologic ar putea demonstra o mare fluctuație a funcționarilor la ora actuală, ceea ce este în detrimentul partidelor aflate la putere și, în fond, al societății.

Sursa puterii birocratice derivă și dintr-o anumită stabilitate căci formarea unui bun funcționar solicită ani buni de experiență. Nu e suficient ca tânărul nou angajat în corpul funcționarilor să aibă o bună pregătire teoretică de specialitate, e nevoie și de o anumită experiență, care se câștigă în timp. O dezvoltare armonioasă a societății presupune o anumită continuitate în aplicarea strategiilor politice, care nu pot fi duse la capăt într-o singură legislatură. Poate că impasul în care se află România, după 17 ani de tranziție, se datorează și faptului că fiecare guvernare a ținut să "revoluționeze", să schimbe din rădăcini tot ceea ce a construit guvernarea anterioară. Continuitatea e o condiție obligatorie a dezvoltării economiei, a culturii și civilizației, iar continuitatea se asigură prin planificări gândite pe termene medii și lungi. Această planificare solicită un volum mare de informații, capacitatea de prelucrare a acestora fiind proprie mai degrabă funcționarilor decât oamenilor politici, ce provin din medii eterogene, adeseori cu o pregătire precară, dar cu popularitate în rândurile electorilor. În plus, marea parte a funcționarilor publici se postează în poziții de neutralitate politică, nefiind angrenați în competiția electorală, afișând prin mișcările lor sindicale o relativă unitate în fața dispersatului spectru politic.

Grupurile de interese sunt legate prin fire puternice de zona birocrăției, constituind aliați în negocierile cu factorii de putere. Într-o economie dinamică, formarea grupurilor de interese e la fel de firească precum existența valurilor mării, a fluxului și refluxului. Situația e identică la noi și pretutindeni în lume. În Japonia, de pildă, deciziile majore luate de ministerele de la Tokio sunt puse în aplicare de guvernele prefecturale și municipale. Existența unei multitudini de licențe, permise și aprobări solicitate de instituțiile guvernamentale, dar și a tot soiul de edicte neoficiale numite "îndrumări administrative", face să se vorbească în Japonia de o putere abuzivă a birocrăției. La această realitate, se adaugă presiunile unor organizații cu funcții semiregulatorii. O reformă a administrației japoneze a fost preconizată încă din 1998, dar în practică aceasta n-a avut loc. Aici, cercurile de afaceri mențin legături foarte strânse cu birocrăția și cu cercurile puterii

(Continuare în pagina 11)

Peregrinările bursierilor români

Grațian Cormoș

Lucian Nastasă
Itinerarii spre lumea savantă
 Editura Limes, Cluj-Napoca, 2006

Lucian Nastasă reușește, în cel mai recent volum al său, *Itinerarii spre lumea savantă*, să aducă în atenția publicului, într-o manieră obiectivă și academică, peregrinările românilor plecați cu burse de studiu în Occident în perioada 1864-1944. Studiul domniei-sale se situează într-o continuitate vizibilă a preocupărilor anterioare pentru dinamica spațiului universitar românesc și pentru formarea elitelor academice, preocupări prefigurate de volumul *Intelctualii și promovarea socială. Pentru o morfologie a câmpului universitar* (Editura Limes, 2004).

Cercetarea de față vizează contribuția centrelor universitare apusene la formarea elitelor culturale românești în perioada mai sus amintită. Fără pretenția exhaustivității, lucrarea lui Lucian Nastasă nu intenționează analiza în detaliu, deoarece e evident că lipsesc studiile prosopografice, precum și o bază de date cu multiplele variabile care circumscriu acest fenomen universitar. De aceea, cartea concepută la "limita dintre analiză și descriere" constituie o "introducere în problematică, menită mai degrabă să stimuleze cercetările viitoare, punând în discuție o sumă de aspecte ce trebuie avute în vedere în cazul unor demersuri aprofundate".

Autorul, el însuși beneficiar al unor stagii de pregătire profesională în Occident, consideră că masivele mobilități studențești de la sfârșitul secolului XIX și din prima jumătate a secolului XX au fost determinate, în egală măsură, de mirajul Europei Apusene, dar și de o serie de factori obiectivi, mobilizatori precum: deschiderea orizontului intelectual, nevoia acută de specializare în anumite domenii, dorința de a achiziționa titluri academice "de legitimare", ultimele fiind strâns legate de posibilitatea unei ascensiuni mai rapide în ierarhia socială.

Itinerariile formării academice ale unor personalități de excepție ca Lucian Blaga, Tudor Vianu, A.D. Xenopol, Iorgu Iordan, Ion Petrovici, Constantin Rădulescu-Motru, Simion Mehedinți și a multor alora sunt urmărite cu interes de cercetătorul clujean care reușește să îmbine excelent detaliile preluate din lucrările de memorialistică sau din corespondența studenților de odinioară și a colegilor lor de generație cu numeroase date statistice referitoare la evoluția învățământului universitar din România sub influența sincronizării cu Europa. Pe lângă alte avantaje circumstanțiale, cel mai mare câștig al acestor călătorii universitare, reunite în formula *peregrinatio academica*, efectuate de bursierii români s-a concretizat - în opinia autorului - într-o modificare de durată a mentalității acestor tineri intelectuali care "deși crescuți în cultul unui naționalism desuet și uneori agresiv, odată ajunși peste hotare la studii, au început să vadă și altfel lucrurile, să înțeleagă că închistarea în

cartea

tradiționalism nu poate aduce nicidecum progresul".

Cartea răspunde indirect și la întrebarea *Ce însemna elita?*, aducând în prim-plan, pe lângă figurile bursierilor români, și portretele celor doi mentori a două generații diferite, Titu Maiorescu și Nae Ionescu, indiscutabili factori de coagulare a unor valori universitare care au lăsat urme perene în solul academic românesc.

Lucian Nastasă are deja în pregătire pentru tipar un nou volum legat de dinamica și tendințele câmpului universitar din același interval de timp (1864-1944), care ar urma să completeze lucrarea de față pentru că istoricul clujean crede că: "Universitatea a fost și este singura instituție cu o reală putere socială și spirituală, ce pregătește intelectuali profesioniști".

Bruscarea cititorului

Mihai Vieru

Marius Pârlogea
Primul meu volum de poezie
 Editura Pontica, Constanța, 2007

În punctul de vedere al pudibonderiei literare românești, tânărul poet Marius Pârlogea, cu al său debut, nu va scăpa de eticheta pusă pe curentul poeziei tinere de pornolirism, și asta în cel mai bun caz, pentru că există un sentiment de alienare venit dinspre *establishmentul* cultural și un altul de vădită oaie neagră, complex care a depășit de mult orice valență freudiană, nutrit fiind de o perioadă lungă de anarhie socio-politico-economică în care tânăra generație s-a format. Așadar, exemplul poetic al lui Marius Pârlogea înfățișează cum nu se poate mai bine „complexul lui porno”, vorba lui Robert Șerban, versus labirintul complex al oii negre. El deține toată scara de complexe psihanalitice, viziuni jungiene și explicitări bachelardiene.

Are puseuri de Traian T. Coșovei, fără a fi neapărat o pastişă, cât o mulare pe aceeași structură de sensibilitate pe care *lunedistul* o afișează în *Înhățarea cu fripții* sau în *Monotonia spălătorilor de parbrize*. Marius Pârlogea, aka Maparlo, se gripează stilistic și poematice într-o boemă gavrochiană de Banu Antonesei colț cu istoric C. Aricescu: „Lansez ultimul look, inventez un nou mod de /a fi; cluburile îmi țin isonul, /Strada e luminată pentru mine, îmi strigă /La /mulți ani! /Am auzit un copil strigând, Mă piș pe Moș/ Crăciun! Kac parai?! dar tot nu am plîns/ orașul era prea viu”. Într-o vervă nedisimulată care ne apare mai mult a hiperexcitabilitate nervoasă, ca o curgere de adrenalină în exces, poetul mixează în propriul malaxor, în propriul *blender*, de care nimeni nu are voie să se atingă, sentimente convulsive, puseuri de mînie, debușeuri afective care pot detona la o simplă coliziune cu prima imagine apărută în față: „și turnul ăla de la C.E.T. ca o pulă imensă care/fute cerul”.

Altfel stau lucrurile în registrul relației cu metafizicul, pe care fiecare poet, de altfel, și-l mulează pe fiecare structură a lui pînă la nivel celular, complet necanonic și pasibil de afurisenia instituției. Există în scriitura poetului constănțean o zonă, cum altfel dacă nu amestecată, emoții și bucurii simple directe unde se vede imposibila

trucare a lor. Aceeași hiperexcitabilitate nervoasă converge în viziunea neîndoielnică, undeva amintindu-ne de excentricitatea milenarismului unui William Blake, fără a și aplica prozodia acestuia din urmă și generoasa canonadă a unei cosmogonii de tip *Auguries of Innocence*, dar vădite țâșniri ascuțite sînt lejer observabile la lungimea lor.

Bășcălia de sud nu este numai o stare a vagantului, nu este un afixaj al ostentativului hormonal adolescentin, cît este o criză a interiorității, autentică, sinceră și destul de bine zguduită; ironia, și ea, din amară devine tristă. Poezia tînărului Pârlogea are două curgeri distincte: una serioasă, cu note foarte grave, cu tristeți amestecate cu erotism labil și tulburat, dar foarte bine înstăpînite și încadrate („tot ce scriu aici începe cu o tîmplă./ Focul ce mi-a fugărit sîngele mai devreme își/ atîrnă acum cenușa pe la colțurile gurii mele și/ mă urîțește, mă obosește și mă părăsește în frig/ ca pe un câine jigărit și pedepsit; ...Dar eu vreau/ doar înainte, așa că îmi las blana și rup poarta”), iar cealaltă copleșită de foarte multă copilărie bine rezolvată poetic. Și, bineînțeles, nu rezistă tentației de a le amesteca și pe acestea, în cele din urmă ca soluție perfectă pentru o scurtă vexare a lectorului, pînă cînd va mai vedea el ce stil va ieși din povestea asta: „...stau și mă întreb, pe bune cum ar fi... *Legea nr xxx, din data de xxx - la articolul xxx stipulează ca inculpatul cutărică să fie condamnat între cinci și zece ani pentru săvîrșirea infracțiunii de, frîngere de inimă!*”

Există la Pârlogea și o fascinație a faunei, a unui imaginar și imaginal al bestiarului, tot aruncat într-un blending heraldic, dar cu nuanțe naive și copilărești întrucît prin aceste inscripții la stea cu imagini de heraldă care sînt poemele lui, nu caută să denote puterea cît frumosul mic, detaliul, și le încadrează într-un registru de stil care ne duce cu gîndul la Nichita Stănescu. Mai precis la poezia pentru copii, la *Marțianul și Libelula*, la jocul și la joaca pe care aceștia le implică în relația lor fantastică cu animalele: „...ce animal ți-ai dori tu/să fii? Tigru, leu, iepure...? / - Aăăă, inorog, na! / - și ce pasăre? / - Aăăă, pîi tot inorog, că parcă avea și aripi în/dotare.../- Da, e clar! Ești un inorog cu suflet de inorog...”. Rezolvarea ludică stănesciană îl salvează pe Maparlo, întrucît universul imaginar al copilăriei are rețete unice fără a fi și standard. Marius Pârlogea nu are un stil distinct, dar amestecul de stiluri îl face cu siguranță distinct, elementele ar putea curge din toate părțile sugerându-ne amprenta lor pentru un comparatist cît mai riguros.

Marius Pârlogea regurgitează universul postmodern al urbei cu toate sistemele ei informaționale aglomerate de o manieră impresionistă. Impresia pe care i-o provoacă *endritul*, cu bombardamentul de informație și excesul de informație, presează pe ieșirea contorsionată a sentimentelor sub imperiul unei poetice perplexități de genul „și acum ce (mă) fac?”

Un pic irascibil pînă la perplexarea lectorului, pulsînd și mimînd organic și psihologic o isterie mascată de o disperare pe care o brodează în stil cu un oximoron brut, Marius Pârlogea se vedește o intrare de bun augur în poezia tînără, la care ar trebui să stăm un pic, să zăbovim, să cercetăm.

Farmecul prozei satirice

Ilie Rad

Valer Hossu

Miorel n-a prins viza Schengen

Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2007

O figură interesantă în peisajul literar și cultural clujean o reprezintă Valer Hossu (n. în 1938), "nobil de 7 pruni și un castel din P.F.L (plăci fibro-lemnoase) în Valea Chintăului", după cum se autoprozintă pe coperta recentei sale cărți (*Miorel n-a prins viza Schengen*, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2007). Jurnalist de profesie (sau "oarece mincinos la ziare", după cum se autocaracterizează, folosind nomenclatorul bunicului), Valer Hossu a profesat, în viață, meserii diverse, din mediul sanitar sau administrativ-funcționăresc, pensionându-se ca ziarist la *Scutul patriei*. Profesile pe care le-a avut de-a lungul anilor nu au rămas fără urmări în cariera lui de scriitor. Recunoașterea sa tardivă în mediile scriitoricești se datorează prejudecății încetățenite de multă vreme la noi, anume că un autor nu poate fi valoros decât într-o singură specie sau într-un singur gen literar. Or, din acest punct de vedere, Valer Hossu a avut grijă să își deruteze puțin cititorii: după o carte de istorie savantă, el vine cu un volum de schițe sau parodii, care îi pot șubrezi statura de om de știință! Pe de altă parte, urmărind apariția volumelor sale, poți avea sentimentul că fiecare carte de ficțiune este ca un respiro după travaliul produs de ducerea la bun sfârșit a unui studiu de istorie.

După două volume înscrise în perimetrul istoriei propriu-zise (*Răstoci. O istorie într-un sat*, Editura Clusium, Cluj-Napoca, 1996; *Maramureș - pecete de țară*, Editura Pro Maramureș, Cluj-Napoca, 1998) și după colaborarea la câteva lucrări de aceeași specialitate (*Mihai Viteazul și Sălajul*, 1975; *Memorandul românilor*, 1996), Valer Hossu a debutat editorial și în domeniul literaturii propriu-zise, cu un volum de schițe umoristice: *Promovarea boului* (Editura Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2000). Pentru cei care cunosc preocupările lui Valer Hossu, volumul de debut în lumea ficțiunii nu a constituit o sur-

priză. Să reamintim faptul că autorul a debutat, încă în 1967, în gazeta *Someșul*, din Dej, cu un pamflet, în același an publicând proză satirică în revista bucureșteană *Luceafărul*. Mai mult decât atât, numele său a figurat în numeroase volume colective de literatură: *Vârstele primăverii* (1962), *Manuscris de dimineață* (1965), *Zbor întrerupt* (1967), *Arpegii* (1970), *Perpetuum comic* (1976), *Umorul reformei, reforma umorului* (2001), *Destăinuirile fazanului Rudolf* (2005). De asemenea, poate fi considerat un ctitor de ziare, fiindcă a întemeiat (sau revigorat, după caz), în colaborare, publicații precum *Năzuința* din Zalău (1968), *Iancule mare* (1992) sau publicația cu profil militar, *Scutul patriei* (1992), al cărei redactor a fost până la pensionare.

Volumul de față este o parodie la Cartea Facerii (*Făcuta Lumii*, în expresia parodistului). Ideea autorului, lansată chiar în primele rânduri ale cărții, este aceasta: "Conform învățatului trac Moisiță per Scorilă, mai înainte de toți vecii și-a văzutelor și nevăzutelor a fost... Dracul. Că după cât e de veselă lumea, numai el îi putea fi autorul". Toată epopeea omenirii, văzută ca o "scurtă istorie a unui marș pe magistrala luminoasă a sclavagismului", este astfel tratată într-un registru umoristico-parodic. Ceea ce conferă deliciu acestui demers este arta autorului de a utiliza, de-a lungul povestirii sale, cele mai cunoscute clișee ale epocii comuniste și postrevoluționare. Eva, creată din coasta lui Adam, este considerată "cel dintâi, dar și cel mai eficient instrument de corupție". Ea suferă de celulită, vrea servicii cosmetice și de chirurgie estetică, implantul de silicoane fiind la modă încă de pe atunci. Deplasarea prin deșert are loc cu cămile de ultimă generație. Animalele lui Araram "aveau semnalizatoare de ceață și, sub cozi, generatoare de aer condiționat". La curtea Faraonului ("interimar") se consumă Nefertiti Coca-Cola, dar și gumă de mestecat. Faraonul face jogging, bocitoarele de profesie sunt studenți la Conservator, se lansează chemări mobilizatoare la întrecere și la depășirea planului, are loc rotirea cadrelor. Se vorbește la un moment dat despre taxa de celibat, dar și despre posibilitatea unei noi revoluții, ca soluție pentru scoaterea țării din marasmul economic ("Unica soluție, încă o revoluție"). Încă de pe atunci aveau loc răpiri de creiere, se vorbea despre criza de materii energetice și de spiritualizare a frontierelor. Sunt la mare modă directorii de imagine, se poartă CV-urile după modelul european. Pe măsură ce avansează tehnologia, cail sunt împușcați, iar potcovarii trimiși la Universitatea

Politică și de Conducere, pentru perfecționare. Totul este utilizat în registru parodic: Corabia lui Noe este un "transoceanic de croazieră", fertilizarea *in vitro* era cunoscută încă de pe atunci, numai că ea se produce într-un ...tub de trestie! Apar, la un moment dat, chiar și teroriștii lui Bin Laden. Se vorbește mult despre transparență, nomenclatură, abandon familial, mijloace contraceptive, pensie alimentară, mamă-eroină, linie politică deviaționistă, genocid, dosare de cadre, revoluționar de profesie, sobor de preoți. Moisiță, în deșert, ține călătorilor un discurs de orientare liberală, formula succesului fiind "Prin noi înșine!". Drumul prin deșert se face cu intonarea unor cântece revoluționare (*Porniți înainte, tovarăși!*). În timpul Exodului, ca să evite criza de alimente, Iuliasaf Minkurriel (aluzie la fostul ministru Iulian Mincu) propune programul de "alimentație științifică". Uneori limbajul este voit arhaizat, aidoma celui religios: "Numai la suflarea nărilor sale de patriot neîntrecut liniștitu-s-a valul mării și pornitu-s-a curent favorabil spre Limanul Salvării nației celei mai favorizate". Se parodiază și textele clasice, întâlnite prin manuale școlare: "E preafrumosul Iad luminează de amiază, în epoca de glorie și visuri de păcat./ De la-nceputul lumii, dezvățu-n el vibrează, căci Belzebut e-n frunte, brav bărbat. / <<Să urce lumea-n piscuri, la chef și dezvățare!>> în cercuri largi Satana a strigat cuvânt. / Și-și făurește zborul ăst DRAC cu cuget mare, purtând în suflet Iadul și scopul lui cel sfânt" etc.

Amestecând în mod voit discursul totalitar comunist cu cel postrevoluționar, textul obține resurse comice nebănuite. La moartea lui Abel, Cain îl îngroapă "în picioare, după toate regulile eficienței economice" (ne amintim cu toții de splendorul poem anticeaușist, *Îngropați în picioare*, publicat de Ileana Mălanciu în revista *Tribuna*, în semn de protest față de politica lui Ceaușescu de utilizare a fondului funciar, care a dus la distrugerea unor sate, la legumicultura făcută printre blocuri etc.). Imaginația scriitorului este aici la ea acasă. La un moment dat, de pildă, el vorbește despre un interesant concurs din cortul moașelor: "expulzarea plodului la țintă, punând un coș cu salteluță la o anumită distanță"!

Cum spuneam, autorul amestecă discursurile, registrele, stilurile, epocile, personajele, teritoriile, imaginând personaje noi, ca acest Miorel (un fel de Badea Mior al lui Ion Druță), vorbind chiar în necunoscuta limbă tracă ("Hai să dăm noi brânză la rânză, de să necheze ca o mână"), care explică și amănuntul că bârfa specifică românilor ar proveni de la "rezematul secular în băte, înapoia turmelor".

Miorel n-a prin viza Schengen este o carte suculentă, care relevă un scriitor de talent, cu mari resurse expresive. Ea ne aduce aminte de serialul *O sută de ani la porțile Orientului*, al lui Ioan Groșan, iar în plan revuistic, de articolele din revista *Academia Cațavencu*.

comentarii

Poezia menține echilibrul între rațiune și corp

Bogdan Crețu

Ion Mureșan reprezintă prin excelență optzecistul atipic, neascultător; discret, preferând semianonimatul boemei inteligente tapajului heirupist, pragmatic al unor colegi de breaslă, publicând rar, dar nimic călduț, el nu concepe poezia ca pe o convenție care ascultă de comandamentele zilei ori ca pe o nobilă preocupare artistică, plătind obol ticurilor și convențiilor recurente, ci ca pe adevărata și, poate, singura cale de a aproxima mirajul existenței.

Autorul *Cărții de iarnă* este obsedat de această prindere a realului în insectarul labirintic al textului, de transferul nu lipsit de dramatism al existenței fastuoase în poem. Acesta este sensul unui succint *Poem despre poezie*, din volumul de debut: „Toată viața am adunat cărpe să-mi fac o sperietoare/ îmi amintesc zilele în care ascuns sub pat îmi desăvârșeam/ lucrarea grămada de pantofi vechi pe care îmi rezemam capul uneori/ când adormeam iar acum când e gata noapte de noapte/ sting lumina și numai bănuind-o acolo încep să urlu de spaimă”. Prin urmare, ce este poezia decât un artefact menit a-l menține pe om atent la provocările vieții, a-l forța să rămână în permanentă veghe și să nu se lase cotopt de comoditatea de a nu mai percepe acut realul? De aici motivul existenței ca permanentă încordare, ca tensiune a spiritului, ca antrenare a simțului exactității. Nu de puține ori acest deziderat este atins prin intermediul stărilor etilice, căci alcoolul nu e un banal narcotic ce relaxează și favorizează reveria, ci simplifică, până la esență, receptarea, deci înțelegerea; doar astfel, scuturat de patimi, de inerții, de prejudecăți ori de automatisme, individul are acces la adevărurile absconse, tulburătoare, grave ale vieții; doar astfel percepe moartea, ca pe un exigent judecător care penalizează arbitraritatea manifestărilor în lume ale omului comun; nu întâmplător un text elocvent se intitulează *Poem pedagogic*: „Ca după o lungă noapte de beție/ când în locul soarelui răsare pe cer o glandă vânătă,/ când în locul soarelui deasupra verzilor munți/ se ridică pe cer un ficat și o secreție luminoasă/ face ca lucrurile/ să fie nu atât limpezi cât supărător de exacte.// Un exces de exactitate. Trupul iubitei e țepăn/ și secretă un exces de exactitate, (...)/ e curată tâmpenie să vorbești despre/ misterele creației,/ după cum curată tâmpenie este și să bei/ în continuare./ Dar iată ce poți face: ghemuit în colțul camerei/ pipăie-ți cu disperare corpul/ cu ochii holbați la fărcurile mici și cenușii ca două/ sigilii ale morții”. Alcoolul nu sedeaază, nu amortăște simțurile, ci, dimpotrivă, le ascute, până acolo încât să perceapă esențialul: moartea, care rămâne cel mai sever reper. Toate acestea devin un act maieutic prin intermediul poemului, apt să discearnă în materia păstoasă ce se amestecă între „draperiile existenței”.

Poeemele lui Mureșan adoptă, din necesități de decantare a trăitului, piruete vizionare. Patosul rostirii poetice a imprimat textului o retorică amplă, efervescentă, cu rădăcini pornind din expresionism. În poezia aceasta nu trece nimic dacă nu e asumat până la capăt, dacă nu face parte din ființa autorului; acesta devine el însuși un fel de efect al scriiturii sale, prin care se înscrie în lume. Dacă în *Poemul de iarnă* poetul se ipostazia în nebun,

mutând realul în ficțiune pentru a-l putea domina, în amplul text *Ridicarea la cer* elementele ce configurează o inedită *ars poetica* se amestecă în mod voit cu cele ale unei visceralități care nu mai are valoare în sine, ci își recapătă autenticitatea doar ca sursă inepuizabilă a textului. Poemul țâșnește parcă din rărunchi, din vintre, topind în el întreaga ființă, pentru a o recompune într-o ordine mai pură: „Vorbesc din propria-mi piele, singura care îmi stimulează/ ambiția de a huzuri oferind cuvintelor un fel de demnitate cu pori și delicate firicele de păr”. După care urmează condiționarea ontologică a poemului și, simultan, condiționarea textuală a existenței: „Oricum, eu stau în fața crezului poetic ca în fața unei femei/ fără piele ce își pudrează venele, iar dacă o sărut uneori/ cu ce sunt eu mai presus decât măcelarul ce după închiderea prăvăliei/ plângând își îngroapă fața în hălciile de carne care i-au rămas nevândute”. Fără proiecția în logos, în text, trăitul este simplă mecanică, iar trupul devine materie amorfă (halcă de carne), cerând urgent intervenția poetului de a imprima existenței o traiectorie care să traverseze spațiul amniotic al scriiturii; altfel spus, după cum sintetiza Iulian Boldea într-un eseu din *Vătra*, „identitatea eului liric este dependentă de gradul de asimilare a realului în structurile poemului”. Nu e nimic fals în toată această sforțare a eului de a se adăposti în text, ci totul ține de asumarea până la capăt a condiției de poet: „Adică eu îmi pun grumazul între lucru și cauza sa/ adică grumazul stă între poem și cauza sa/ cum stă uterul femeii între spermatozoid și ovul”. Doar această garanție susține textul, după cum doar expansiunea acestuia asupra realului poate da coerență vieții. Poetul își arogă, pentru a îmblânzi o asemenea condiție tragică, rolul bufonului, maimuțărind gestul mesianic; el se smulge, astfel, cu riscul alunecării în anodin, dintr-un cotidian sordid, despiritualizat, al celorlalți, care „stau cu un/ sâmbure de adevăr în gură și îl tot sug ca pe o bomboană”: „He, he, mâine dimineată voi prinde un câine roșcat de un picior și rotindu-l deasupra capului/ ca pe o elice cu adevărat am să mă înalț la cer”.

Pentru Ion Mureșan o condiție *sine qua non* a nașterii poemului este conectarea directă la elementaritate, la miezul existenței. De aceea, de pildă, bețivii devin frumoșii unei lumi anoste, grăbite, superficiale. Lor le arată Dumnezeu calea către rai, către mântuire, pentru că ei își mai fac timp să prizeze miracolul simplu, direct al vieții, meritând generozitatea divină prin implicarea lor nemediată, nemăsluită în existență. Un deja celebru *Poem al alcoolizilor*, deși nu a intrat în alcătuirea nici unuia din cele două volume ale autorului, a făcut deja școală. Retorica angajată a lui Mureșan ține de aceeași decantare a esențelor lirice: eul liric își face simțită prezența prin atitudinea de compasiune (care, remarcă Al. Cistelean, devine viziune): „Vai săracii, vai săracii alcoolici,/ cum nu le spune lor nimeni o vorbă bună!/ Dar mai ales, mai ales dimineată când merg clătânându-se pe lângă ziduri/ și uneori cad în genunchi și-s ca niște litere/ scrise de un școlar stângaci.// Numai Dumnezeu, în marea Lui bunătate, apropie de ei o cârciumă,/ căci pentru el e ușor, ca pentru un copil/ ce împinge cu degetul o cutie cu chibrituri.

Ion Mureșan

Și/ numai ce ajung la capătul străzii și de după colț,/ de unde înainte nimic nu era, zup, ca un iepure/ le sare cârciuma în față și se oprește pe loc./ (...) Dar Dumnezeu, în marea Lui bunătate, nu se oprește aici./ Imediat face cu degetul o gaură în peretele Raiului/ și îi invită pe alcoolici să privească./ Și chiar dacă din cauza tremurăturii nu reușesc să vadă decât un/ petec de iarbă,/ tot e ceva peste fire./ Până când se scoală unul și strică totul. Și zice:/ «În curând, în curând va veni seara,/ atunci ne vom odihni și vom afla împăcare multă!»/ Atunci unul după altul se scoală de la mese,/ își șterg buzele umede cu batista,/ și le este foarte, foarte rușine”. Acces *dincolo*, în „lumea alcoolurilor tari”, nu au decât cei care au sondat, mai întâi, în ei înșiși. Și pentru acest nobil scop, beția e o cale de acces, oricum preferabilă apatiei, superficialității celor mulți.

Această autolivrare în poem a devenit, pentru tinerii poeți ai anilor 2000, un reper, un model, de la care se revendică nu fără orgoliu. Ceva din histriionismul lui Claudiu Komartin, din dandysmul cu iz tragic al lui Dan Coman, din terapeutica poeziei din textele lui Radu Vancu de aici pornesc. Nu e cazul unei demonstrații riguroase; mă mulțumesc să transcriu, cu voluptate, un poem al lui Radu Vancu, o replică de fapt la cel mai sus citat: „Vai, săracele, vai, sărmanele neveste de alcoolici!/ Cum nu le spune lor nimeni o vorbă bună când noi,/ întorși acasă înmiresmați/ și cu piele pe ochi ca ale păsărilor când dorm,/ le vorbim cu elocință și clarviziune/ despre lucrurile cu adevărat importante./ Și sărmanele neveste ascultă și aprobă,/ înjghebând cu răbdare în inima lor curată/ discursul pe care, cu remarcabilă elocință,/ ni-l vor dăruia dimineată,/ când ziua cu pânza ei ghimpată ne va însângera ochii./ Însă noi, înduioșați de propria bunătate,/ nu băgăm de seamă aceasta. Dimpotrivă, le vorbim necurmat/ despre ordinea ideală a lucrurilor, fără să observăm/ că din republica dăruită lor/ tocmai nevestele noastre iubite mai mult decât vodca,/ tocmai ele lipsesc. Dar ele simt și inima li se face/ și mai apăsătoare, se chircesc sub povara ei/ și se fac tot mai mici./ Până când vine dimineata cu elocința ei neîndurătoare./ Sărmanele noastre neveste abia mai supraviețuiesc propriei inimi./ Cu mare viclenie trebuie atunci să începem să ne târâm/ spre inima lor și să construim iar,/ fără să prindă de veste. Sărmanele noastre neveste,/ prea mult le iubim ca să nu le dăruim perfecțiunea./ Firește că pentru asta e nevoie ca, dimineată după dimineată,/ să ne fie foarte, foarte rușine”. Nu e nimic ireverențios aici, poemul nu se dorește o parodie care să-și diluzeze modelul, ci, dimpotrivă, un fel de omagiu de ucenic. Ferice de poeții care au astfel de ucenici...

incidențe

Socio-istoria imigrării

Horia Lazăr

În raport cu constituirea națiunii, SUA au cunoscut o emigrare precoce, în vreme ce imigrarea franceză e, istoric vorbind, un fenomen tardiv, survenit în sînul unei națiuni deja existente; fapt ce explică caracterul în același timp arhaic și deschis al celei dintîi, și cel modern, orientat spre muncă și producția de bunuri al celei din urmă. Pe de altă parte, imigrarea americană e indisolubil legată de urbanizare: în anii 1920 deja, ¾ din imigrați erau instalați în marile orașe, în condițiile în care populația urbană a SUA reprezenta doar 48% din total. În Franța, dimpotrivă, imigrarea are o implantare diversificată. Inițial frontalieră, ea se dispersează la răscrucea veacurilor XIX-XX, ducînd la formarea simultană a „cetăților muncitorești”, expresie a unei „urbanizări degradate”, și a coloniilor rurale (1). În sfîrșit, în zilele noastre SUA practică, ca și în urmă cu un secol, o imigrare descentralizată, neînsoțită de măsuri administrative specifice. Principiul ei de bază e stabilirea cotelor etnice de noi veniți, ceea ce favorizează comunitarismele și apariția frontierelor etnice interne. Urmărind crearea unei categorii aparte, cea a „cetățenilor-producători” (2), Franța propune ca orizont al imigrării asimilarea națională: proiect de inspirație iacobină, fie că realizarea lui e încredințată școlii și educării civice (în politicile de stînga) sau poliției și controlului administrativ (în politicile de dreapta).

Adevărată nebuloasă intelectuală, imigrarea a fost abordată în Franța, pe rînd, de demografi, geografi, juriști, medici, sociologi, antropologi și istorici, devenind totodată, îndeosebi în ultimele decenii, o miză electorală majoră. Lucrările lui Gérard Noiriel propun o perspectivă înnoitoare asupra fenomenului și o reazăzare a lui, printr-o investigare socio-istorică suplă, în istoria timpului nostru.

1. *Metoda.* Socio-istoria se situează între istoria socială și cea politică. Imigrarea nu se reduce la o simplă translație spațială ci are o semnificație juridică precisă: proaspeții imigrați, încă nenaturalizați, sînt, în sens propriu, „străini” în țara ce-i primește, ceea ce definește rolul statului ca dispozitiv de integrare/excludere, cele două elemente fiind interdependente. Răsturnînd interogația istoricilor instituțiilor și a politologilor (în ce fel identitatea valorilor succesive de imigrați a contribuit la constituirea națiunii franceze ca abstracție politico-juridică?), G. Noiriel încearcă să arate modul în care Statul-națiune, apărut odată cu Revoluția franceză, a introdus, prin medierea unor instituții precum dreptul, moneda, tehnologia, variații desfășurate în timp în țesătura fină de particularisme ce constituie identitatea de moment a francezilor (3). Preluînd doar parțial achizițiile istoriei economice și sociale promovată de școala *Analelor* (totul e social) și pe cele ale istoriei politice și politologiei (totul e politic iar istoria politică rezumă practicile de cucerire și de exercitare a puterii, 4), G. Noiriel utilizează cu predilecție cercetările sociologiei franceze și germane (Emile Durkheim, Max Weber, Norbert Elias), și de asemenea obsedanta explorare de către Michel Foucault a temeiurilor și funcționării puterii. Printr-o nouă inversare a argumentelor, istoricul arată că „problema” imigrației nu e „originea” imigraților; ea trebuie detectată în transformările *actuale* ale societăților

noastre - nu „cine” sînt acești oameni și „de unde” vin, ci cum îi privim noi înșine. Studiarea tensiunilor, conflictelor și presiunilor sociale va putea fi asociată cu folos, în acest gen de investigație, clarificărilor privind „imaginea străinului” vehiculată de opinie și de mass media - singura soluție pentru a ieși din cercul vicios al denunțării militante a xenofobiei și al reabilitării complete a străinului prin intermediul narațiunilor de „autenticare”, ambele fiind expresia „logicii de aservire” descrisă de M. Foucault ca obstacol în reflecția asupra mecanismelor puterii.

Problematizarea istoriei întreprinsă de *Anale*, în cadrul „duratei lungi” și cu instrumente cantitative, într-un climat intelectual de pluridisciplinaritate, se cere revizuită. Ea pune în evidență, în mod just, printr-un anumit tip de întrebări puse arhivelor, ponderea trecutului în „genealogia prezentului”; prin aceasta, ea se opune „istoriei-memorie” cultivată de experți, de jurnaliști și de analiști ai opiniei, a căror referință e trecutul apropiat, cu traumatismele și încărcătura lui emoțională (colonizarea, războiul din Algeria etc.). Cu toate acestea, pluridisciplinaritatea, asumată atît de adepții istoriei sociale cît și ai celei politice, riscă să eșueze într-un eclectism generat de iluzia că metodele elaborate de unele discipline pot fi utilizate neabătut de altele. Apoi, „filosofia înrădăcinării” a lui Braudel de pildă, pune trecutul în locul prezentului și geografia în locul istoriei. Istoricizînd socialul, Braudel instituie ca repere ale formării poporului francez spațiul, frontierele și teritoriul, coordonate ce nu pot explica evoluțiile istoriei contemporane, desfășurate într-un „trecut-prezent” ce comprimă și telescopează cronologia (5).

Observator atent al societății, M. Weber dislocă *entitățile* politice (clasa, națiunea, statul) în grupuri sociale ale căror *activități* sînt interdependente. Statul devine astfel un grup social cu caracter politic, iar ideologia reprezentării democratice un joc a cărei miză e dominarea celor mulți. Istoria puterii politice se eclipsează în fața istoriei *relațiilor de putere* socio-istorice, prin care aceasta se manifestă ca act de dominare ce creează solidarități de grup. Dubla apartenență a subiectului, legat de „celălalt” (în cazul nostru de stat, ce posedă, arată Weber, monopolul violenței fizice legitime) și de propria-i identitate, introduce imaginea subiectivității divizate, traversată de reprezentările colective, și a *societății transversale*. În acest fel, asimilarea apare ca un proces dublu: integrare a străinilor și, de asemenea, a acelor dintre autohtoni care „și-au reușit viața” (îndeosebi săracii), iar istoria - ca asumare a evoluției societății dar și a individului ce reface mental itinerarul civilizator, în ansamblul lui. Tocmai în acest sens, N. Elias, care face din civilizație un fapt istoric ce debutează în Renaștere, definește „caracterele naționale” ca pe un raport variabil de forțe între aristocrație și clasele de mijloc (burghezia), subliniind interdependențele ivite, în Franța, prin apariția „societății de curte”, veritabil liant social și creuzet asimilaționist în care conflictele se amortizează și diferendele se șterg. Integrarea socială o precedă pe cea națională.

2. *Între protecție și excludere.* Cuvîntul „imigrare” e atestat în franceză abia în 1878, în

Dicționarul științelor medicale al lui Bertillon. Utilizat inițial de statisticieni și demografi (juriștii foloseau noțiunea de „străin”) iar mai apoi de economiști, specialiști în drept internațional și antropologi (de exemplu în antropometria fizică inspirată de Lombroso), termenul însoțește istoria celei de a doua industrializări sub A Treia Republică. Nevoi convergente de „contabilitate socială” într-o națiune privită ca o imensă uzină și de dezvoltare militară în vederea revanșei asupra imperiului german ce tocmai anexase Alsacia și Lorena îi explică frecvența și eficacitatea. Putere învingătoare, Germania avea un grad de naturalizare a străinilor de șapte ori mai mare decît Franța. Cum străinii erau scutiți de serviciul militar, nevoia franceză de soldați trecea prin naturalizarea lor. Faptul avea și avantajul că pune capăt clandestinității prelungite a „nucleelor alogene” ce trăiau în Franța de mai multe generații, suprimîndu-le prin acordarea cetățeniei.

Autonomizarea industriei grele în Franța anilor 1880 (în fapt, o criză socială ce a dus la deplasări masive de populații) reclamă o mîna de lucru numeroasă. Avînd în vedere penuria de muncitori generată de rezistența populară la industrializare și de exodul rural, imigrarea apare, în acei ani, ca o soluție economică la problemele sociale, și nu ca un fapt demografic. În scopul protejării pieței muncii, străinii sînt obligați, începînd cu 1886, să-și declare rezidența la primărie plătind o taxă fiscală : e începutul controlului identității. Transformînd conjunctura economică într-o practică instituțională durabilă, un decret din 1888 încredințează poliției eliberarea hîrtiilor de identitate, pentru ca în 1889 „legea naționalității” să codifice naturalizarea și drepturile noilor cetățeni (6).

Modernă și republicană, legea din 1889 trece sub tăcere apartenența rasială și ereditatea etnică a postulanților, instituind însă o „frontieră internă” între francezi și străini. Admiși pe piața muncii, ultimii primesc, prin naturalizare, și „dreptul” deloc de invidiat de a efectua serviciul militar. Totodată, ei sînt excluși de la eligibilitate și de la funcțiile publice în primii zece ani de cetățenie. Pe de altă parte, încă din 1890 distincția dintre imigrați-muncitori și imigrați fără loc de muncă accentuează tensiunile. Primii fac de acum obiectul unei înmatriculări la primărie sau la poliție, în vreme ce ultimii (nomazi, inactivi, turiști), a căror mobilitate neliniștește autoritățile, vor fi introduși în curînd în registre de „vagabondați” și obligați să solicite un „carnet de identitate antropometric”, sejurul temporar putîndu-le fi refuzat.

Într-o ambiguitate ce oscilează între populaționism și xenofobie, legislația naționalității din 1889 se instalează într-un ansamblu juridic în care protecția economică se învecinează cu discriminarea socială. O seamă de legi sociale din acea perioadă sînt franc discriminatoare: cea privind sindicatele, asistența medicală (gratuită doar pentru francezi), accidente de muncă, infirmitatea, bătrînețea. De asemenea, e de semnalat faptul că „soluția” legală a creat „problema” politică a „identității străinilor”, ce va fi amplu exploatată de regimul de la Vichy și de extrema dreaptă contemporană (7). Cît despre regularizarea imigrării, ea a pus, în termeni noi, problema sejurului clandestin, devenit, în condițiile existenței legii, un delict. În perspectivă socio-istorică, naturalizarea protejează și exclude

în același timp. Pe lângă „bunii” străini există străini refractari, „răi”, „indezirabili” sau, cum arăta deja legea din 1889, „nedemni” de a fi acceptați ca cetățeni (8).

3. *Xenofobia*. Dacă în zilele noastre excluderea imigranților se estompează prin promovarea unei legislații sociale tinzând la o discriminare zero, controlul administrativ al nerezidenților și al străinilor se intensifică. Supravegherea apropiată se transformă în control la distanță iar identificarea nu se mai reduce la verificarea deplasării spațiale. Administrativ, persoana ce se deplasează nu mai prezintă interes, cu excepția călătoriilor internaționale, în care cetățeanul, devenit străin prin ieșirea de pe propriu-i teritoriu, beneficiază totuși de protecția pașaportului, act ce consfințește apartenența sa la un corp politic suveran. Obsesia supravegherii directe și a omniprezenței polițienești a dispărut. Controlul informatizat al identității e însă tot mai subtil și mai sofisticat iar proliferarea fișierelor ca și, uneori, absența informațiilor privind utilizarea lor, creează neliniște în legătură cu respectarea drepturilor omului.

Pe acest fundal de neîncredere mocnită, în care „controlul blînd” efectuat de instanțe invizibile transferă violența din domeniul realului în cel simbolic, cum ne-o arată lucrările lui Elias și Bourdieu, xenofobia e încă larg prezentă. În formele ei incipiente, imigrația s-a născut din muncă iar naturalizarea, formă juridică a sociabilității, a fost de cele mai multe ori un punct de trecere obligatoriu spre un statut social superior sau spre obținerea unor servicii de care nu puteau dispune străinii (sănătate, asistență socială). În vreme de criză imigrarea s-a dovedit, în mod neașteptat, un „stabilizator al căderii economice” (9) prin sporirea afluxului de imigranți și absorbția lor omogenă în populația autohtonă. După 1900 asistăm la o tendință la egalizare numerică pe sexe (știut fiind că imigranții sînt o populație preponderent masculină), și de asemenea la o creștere a ponderii imigrației de a doua generație (420.000 din 1,1 milioane), ceea ce face ca împărțirea dintre „naționali” și „străini” să fie practic

nesemnificativă. În sfîrșit, în anii 1931-1936 numărul imigrațiilor scade – nu însă din lipsa de noi aporturi ci în urma accelerării naturalizărilor.

În ciuda acestui tablou liniștitor, xenofobia franceză interbelică e foarte activă. Ea a devenit politică de stat sub regimul de la Vichy, îmbrăcînd în zilele noastre forme noi și insidioase.

Dacă la sfîrșitul secolului al XIX-lea xenofobia se focaliza asupra muncitorilor de aceeași origine etnică (belgienii din nordul Franței, ce reprezentau 75% din lucrătorii în mine, numiți „flamanzii”; italienii din sud, agresați sălbatic după ce președintele Republicii, Sadi Carnot, e asasinat la Lyon de un italian, în 1894), emergența antisemitismului generat de afacerea Dreyfus precipită lucrurile. Analizele lui G. Noiriel pun în evidență, în acest proces, un moment fondator dublu: al democrației parlamentare și al antisemitismului politic (10). Imens mediatizat și mobilizînd ca atare atît interese partizane cît și fantasmă greu de stăpînit, episodul judiciar cunoscut sub acest nume, ce a hrănit antisemitismul naționalist francez al primei jumătăți a secolului XX, e produsul mai multor factori: neîncrederea față de parlamentari, articularea confuză, prin intoxicare mediatică, a maselor cu națiunea și „delocalizarea apartenențelor” (11) combinată cu utilizarea lor dirijată (în 1888, deputatul Pradon identifica deja într-un raport parlamentar străinii cu germanii!).

Ambianța de depresiune economică antrenează, pentru francezii „de viță”, o declasare prin împușinarea activităților salarizate, confortabile, ceea ce-i obligă să lucreze, în locul străinilor, în sectoare penibile precum construcțiile, minele, lucrările publice. Pe de altă parte, clasele mijlocii (comercianți, meșteșugari), la origine salariați, se simt vulnerabile din cauza concurenței străinilor: fapt ce explică xenofobia lor cronică, ce se va extinde, în anii 1930, la profesiile liberale (juriști, medici, avocați).

În sînul acestor profesii, xenofobia se organizează corporatist și ia forme în același timp subtile și hilare. Mobilizarea oamenilor legii, de pildă, îi ia ca țintă nu pe străini ci pe naturalizați, al căror acces la funcțiile publice e întîrziat cu

zece ani – perioadă în care ei sunt excluși de pe piața muncii, lucru foarte convenabil autohtonilor deoarece în 1934 fuseseră naturalizați 300 de juriști refugiați germani. La rîndul lor, medicii, simpatizanți ai grupării de dreapta antisemite «L'Action française» sînt lipsiți de clientelă din cauza decalajului dintre perioada lor de formare (expansiune economică) și cea de exercitare a profesiei (criză). Ca urmare, în anii 1930 apar puternice grupări medicale de presiune care, în 1933, impun legea Armbruster, prin care practicarea profesiei e interzisă celor ce nu au naționalitatea franceză. Iar pentru a-i îndepărta pe proaspeții naturalizați de medicina publică, medicii vor impune votarea unei legi ce-i obligă pe aceștia să efectueze serviciul militar în Franța, integrarea lor profesională urmînd să mai aștepte cinci ani! (12).

Xenofobia zilelor noastre, de inspirație comunitaristă, ia aspectul „apărării diferențelor”. Afirmînd ireductibilitatea „distanței culturale” ce se opune „solidarităților organice”, de grup, interiorizate în timp prin educație, cum arată Durkheim, noua ideologie a integrării sugerează, de fapt, că ea e imposibilă. Apărarea imigranților (proiect *politic*) se substituie definirii *istorice* a obiectului (imigrarea), cantonîndu-i pe aceștia în comunități închise, substanțializate. Într-un pervers război al cuvintelor, prin manipularea imaginilor și inversarea semnelor, „tinerii de origine străină” (fr. *d'origine immigrée*) fac obiectul unei stigmatizări abil orchestrată politic: „diferența de origine” devine indice al inadapării și al inferiorității – obstacole la integrare (13). Se uită, astfel, că diferențele sînt construite, condiționate social, de exemplu de războaie: francezii nu au fost niciodată ostili negrilor, ci germanilor (îndeosebi după 1870) și, mai recent, magrebiilor (în spatele cărora se profilează algerienii). Problema „distanței culturale” e așadar falsă, iar „tinerii de origine străină” „nu există”, cum arată G. Noiriel într-un studiu din 1989 (14).

NOTE

(1) Gérard Noiriel, *État, nation et immigration. Vers une histoire du pouvoir*, Paris, Gallimard, 2005, p. 340.

(2) Gérard Noiriel, *Le creuset français. Histoire de l'immigration. XIXe-XXe siècles*, Paris, Seuil, 1988, p. 340.

(3) G. Noiriel, *État...*, *op. cit.*, p. 20.

(4) Istoria politică e reprezentată în Franța de René Rémond și de Marcel Gauchet, și de un număr important de tineri grupați în centrele lor de cercetare.

(5) „Trecutul-prezent” e, de fapt, *trecutul apropiat*, consecutiv „istoriei contemporane”. Validitatea lui e fluidă, sprijinindu-se în mare măsură pe mărturiile personale, anchete jurnalistice și expertize ale analiștilor. În perpetuă criză de legitimitate, el se întemeiază pe voința de chestionare a cercetătorului și pe riscurile imposibilei lui neutralități.

(6) *Le creuset...*, *op. cit.*, p. 84 și urm. Juridizarea conjuncturii economice în cadrul Statului-națiune și normalizarea imigrării (de fapt o *normativizare* a ei) pune în joc o epistemologie indiciară ce interpretează semnele și descifrează „caracterele”, numită de Carlo Ginzburg „paradigma urmei” (Carlo Ginzburg, *Mythes, emblèmes, traces. Morphologie et histoire*, trad. fr., Paris, Flammarion, 1989, p. 170 și urm.).

(7) În 1940, revizuirea naturalizărilor efectuate în 1927 a însemnat reexaminarea a 15.000 de dosare.

(8) *Le creuset...*, *op. cit.*, p. 92.

(9) *Ibid.*, p. 251.

(10) *Ibid.*, p. 278.

(11) *Ibid.*, p. 281.

(12) *Ibid.*, p. 285 și urm.

(13) *État...*, *op. cit.*, p. 320 și urm.

(14) G. Noiriel, «Les jeunes d'origine immigrée? n'existent pas», în *État...*, *op. cit.*, p. 325-337.

imprimatur

Printre falduri, în clarobscur

Ovidiu Pecican

Fără a se ignora, scriitorul Mihai Măniuțiu se neglijează, dând întâietate regizorului care este. Practica aceasta, întinsă pe ani și decenii, a condus la o mare distanță între receptarea primului și receptarea celui de al doilea. Debutând în 1982 cu o suită de povestiri, el a revenit cu alte volume de proză – poezie abia începând cu 1998, publicate, și ele, în tiraje mici, pe la edituri mai mult sau mai puțin marginale în raport cu circuitul cărții din România. De aceea, paradoxal, în timp ce volumele publicate de autorul clujean le obțineam în deceniul negru al dictaturii din librăriile orașului meu de baștină, după revoluție am ajuns în posesia câtorva numai ca urmare a cererii mele exprese și a generozității autorului, măcar că între timp devenisem și eu un cetățean al orașului lui. Chiar și așa, însă, tabloul complet al evoluției scriitorului întârzie să se recompună, câtă vreme unele piese lipsesc în continuare din mozaicul meu personal.

O altă strategie de marketing, nu tocmai fructuoasă, este aceea a apariției mai multor cărți de autor cvasi-simultan, ceea ce pune cronicarul literar în situația de a opta: să scrie despre toate în același text, *en passant*, sau să aleagă una dintre ele, sperând într-o revenire, mai mult ca sigur dificilă, datorită afluxului de apariții ale momentului actual. În asemenea împrejurări, nu este de mirare că – prozator de o tonalitate inconfundabilă și poet ce așteaptă încă să fie descoperit – Mihai Măniuțiu condeierul rămâne, pe mai departe, o promisiune amânată.

Nu și pentru mine, totuși, fan al autorului de la debutul acestuia, pe când citeam, cu mari savori, povestirile borgesiene care par să se numere printre cele ce planează ca o vrajă asupra universului din primele proze ale lui

Măniuțiu (cele din *Un zeu aproape muritor*, reluate astăzi, parțial, în *Povestiri cu umbre*, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2006, 111 p.). După mai bine de două decenii de la prima lor apariție, aceste piese – fără urmare în panoplia scriitorului, care a preferat să exploreze ale modalității și stări de spirit – își păstrează deplin farmecul de hârtie, mucava și lumini de reflectoare care creează o scenografie densă, de factură fantast intelectualistă, într-o dicțiune manieristă și calofilă demnă de Secolul de Aur spaniol. Cu trimiteri subiacente notabile la versiunile pentru marionete ale pieselor shakespeareene adaptate pentru televiziune de un canal occidental faimos, trimitând și la teatrul de umbre, refugiindu-se orgolios în cutiuța etanșă visată de naratorul din *Roman teatral* al lui Bulgakov și hrănite de lecturi asidue parafrazate subtil, povestirile lui Măniuțiu oferă câteva piese rafinate de proză scurtă românească din vremea dictaturii. Pe atunci, iată, refugiul în livresc și punerea în paranteze a urâtului cotidian puteau conduce la cărți și tărâmurile de basm, la mitologii compensatorii și la un onirism princiar ce amintește de reculurile din diurn ale lui Mateiu Caragiale și Emil Botta. Cazul nu era defel singular. Practica s-a întâlnit și în romanele și jurnalele de creație ale lui Eugen Barbu, saturate de dantelărie brodată în marginea atmosferei fanariote în *Princepele și Săptămâna nebunilor*, dar și, la capătul celălalt, în culegerea de parable *Mozaicul* a prozatorului oltean Aurel Antonie.

Volumul *Il rauco suon* (Cluj-Napoca, Ed. Casa Cărții de Știință, 2006, 116 p.) este însă, de astă dată, unul de poezie, mai exact, de „poeme și prozopoeme”, după cum specifică autorul în subtitlu. Alcătuit din mai multe entități lirice și liric-prozastice – uneori cicluri

poematice, alte dăți texte asamblate din fulgurații sau „fășii” de proză ce alcătuiesc o singură unitate –, florilegiul atrage atenția nu numai asupra largheții unei palete scriitoricești ce însoțește o disponibilitate proteică, ci și asupra alchimiei scrisului lui Măniuțiu, care se poate dezvolta într-o zonă a metaforicului și simbolicului cu acoperire atât în teritoriile prozei, cât și pe domeniile poeziei; cu o zonă de trecere în sfera de intersecție a prozopoemului. Din acest punct de vedere, noua asamblare livrescă se oferă amatorilor de înțelegere a procesului de creație literară ca un adjuvant binevenit. Constați astfel că Mihai Măniuțiu își dezvăluie cu mai multă putere aici decât în prozele propriu-zise atuurile care îl califică printre confrății într-ale scrisului atât ca poet, cât și ca prozator „corintic”, cum ar zice N. Manolescu. Metafora prețioasă, simțul stranieții, atmosfera încărcată de un anume baroc – ce provine nu atât din recuzita pusă în scenă, cât din „dicțiune”, din retorica specifică – sunt elemente suficiente pentru a califica această poezie cu un aer artificial, elaborat, ca pe un eveniment de lectură aristocratic, în cheie simbolist-expresionistă sau suprarealist-funambulescă... (Precum în politica noastră actuală, calificativele sunt în egală măsură operante și inoperante în încercarea de a măsura și clasifica relevant produsele expuse.) Dar nu este atât de important cum vom numi efectul Măniuțiu, care se lasă în egală măsură asociat cu zicerea din poezia lui Emil Botta, alt om al scenei, ori cu cea a lui Octavian Soviany, liric și critic de poezie congener cu autorul. Mai important se dovedește să i se constate existența, iar aceasta este indubitabilă.

Poezia lui Mihai Măniuțiu impregnează pe cititorul sătul de vulgaritate și amator de anticariate, muzee ale farmaciei, decoruri fastuoase depozitate în culisele teatrelor de provincie, cărți liliputane acoperite cu rune ori parfumuri grele ca niște draperii, însă flotante precum niște figurine de amporă pe mări de sirop, șampanie sau bere din care nu va bea nimeni, niciodată... Ceea ce afli despre scriitor citindu-le, este că pudoarea acoperă supapa prin care, altminteri, marile combustii ale vocii auctoriale le-ar dezvălui nud. În fața nevoii de a spune învinge stilul.

Rămâne, totuși, realitatea că, prea ocupat ca regizor, Măniuțiu poetul și Măniuțiu prozatorul amână prea mult revenirile. Înscris într-un șir ilustru de scribi ai istoriei literare românești de ieri, de azi și, probabil, de mâine, el se mulțumește să ne amintească, la răstimpuri, că există și că are o excelentă vocație. Nu ar fi rău ca, de aici înainte, să încerce să își ritmeze respirația literară cu o frecvență sporită, construindu-și mai activ profilul de scriitor byronian într-o vreme de apus al postmodernismului, pe care ne-a lăsat să i-l întrezărim.

Filosoful în oglindă

Gheorghe Grigurcu

Ziarul Ziua, din 27 februarie 2007, ne-a oferit o „bombă”. Dl Gabriel Liiceanu, numit ocazional (oricum impardonabil!) „Liiceanu”, e cu brutalitate acuzat că „a furat din Heidegger, și-a inventat disidența, și-a cosmetizat opera ante-decembristă și, în general, are mari probleme de morală”. Chestiunea cu plagiatul ni se pare puerilă, provocând rapida replică a d-lui Andrei Pleșu (Dilema, nr. 160/2007) cum că ne-am afla în „țara lui Caion”, publicistul rămas în analele istoriei literare pentru că l-a învinuit de același lucru dezonorant pe Caragiale. Mai mult decât puerilă, ni se pare chiar antiprodusivă pe terenul unei discuții neconvenționale asupra aproape tabuizatului domn Liiceanu. „Am rămas fără obiectul muncii”, îmi spunea la telefon, amuzat, un mai tânăr confrate. Într-adevăr, scuturându-se lesnicios de un atare blam (e ca și cum cineva l-ar socoti pe remarcabilul cărturar drept un hoț de buzunare prin troleibuzele Capitalei!), autorul Ușii interzise poate striga panicat că e victima unei „execuții în piața publică” (România liberă din 28 februarie 2007). Așa încât „problemele de morală” riscă a fi acoperite de vacarmul stârnit de primul punct, atât de stânjenitor, al rechizitoriului. Dar avem simțământul că ele există. Și dincolo de felul în care am putea interpreta „disidența” eseistului ori „cosmetizarea” la care și-ar fi supus opera de dinainte de decembrie 1989, apasă energic asupra imaginii d-sale prezente.

Despre ce e vorba? Imaginea d-lui Gabriel Liiceanu e violent duală. Pe de-o parte avem a face cu o personalitate ce se complăce în postura de cap de listă al filosofiei indigene actuale, de mentor al opiniei civile, care monitorizează cu strictețe, lansează apeluri incendiare, excomunică fără complexe „în piața publică”. Așadar cu un ins exponențial, prezumat a poseda postamentul unei mari autorități. Al unui om care nu s-ar putea rosti altminteri decât în virtutea unui declarat ori subînțeles statut pozitiv, al unui program constructiv. Pe de altă parte luăm cunoștință cu un negaționist plin de superbie, care nu ezită a respinge nu altceva decât... mai toată filosofia lumii ce i se arată nevrednică de la Platon încoace. Aceasta îi produce senzația unui obstacol în calea desfășurării eului propriu: „O dezabuzare stupidă – și totuși explicabilă? – a pus stăpânire pe mine: majoritatea cărților mă plictisesc, filosofia mi-a devenit demult greu suportabilă, tonul scrierilor edificatoare mă irită. În cercetarea academică nu mai cred, eseurile mi se par futile, romancier nu am avut norocul să fiu. Singura formă de scris care mă interesează ar urma să rezulte din mișcarea neîngrădită pe teritoriul eului meu”. Nu rațiunea îl ghidează, așa cum ne-am fi așteptat în cazul unui filosof *en titre*, ci, după cum singur admite, „umorile insuportabile”. Putem presupune că, în rândul dacă nu în fruntea lor, se află cea a unei extraordinare grandori personale (chit că aceasta se drapează, paradoxal, sub motivul unei „nepuțințe”). În temeiul unui astfel de impuls, căci o minimă deferență culturală este exclusă, sunt respinse marile nume, făcându-se apel, spre a îngroșa atitudinea, la registrul sarcastic: „Cărțile edificatoare sunt monotone și își propun experiențe de care nu ești în stare; Kierkegaard pâlăvrăgește enorm; Hegel e ca o flașnetă; Lévinas e mediocru; Hesse e plicticos; Cioran e minunat, dar previzibil și îți taie și mai

mult pofta de mâncare”. Nu credem a greși văzând aci un reflex al discreditului de care avea parte, în reflecția lui Noica, „Germania untului”, simbol al întregii culturi vestice, lovite, în vederile sale, de blestemul sterilității. Fie și pe un traseu aflat sub pragul conștiinței, discipolul magistrului de la Păltiniș ilustrează astfel izolaționismul cu iz protocronist pe care gânditorul cu bască îl cultiva, deși într-un cu totul alt context temperamental și de gesticulație a intelectului. În același timp nu putem a nu semnală – cum să zicem? – poziția delicată în care se plasează dl. Liiceanu, care păstrează exclusiv pentru sine, cu gelozie, dreptul contestării de anvergură. Cum poți să-i înlături fără remușcare de pe soclurile lor pe zeii filosofiei și să te răstești la contemporanii tăi cu un set de refuzuri negreșit mult mai modest, acuzându-i drastic de „resentimente travestite teoretic”, de „frustrări”, de „invidie”? Cum poți armoniza, în bună conștiință, propria ta colosală negație cu negarea negației la o scară incomparabil mai mică, practică de semenul tău? Unde e ... *minima moralia*?

L-am amintit pe Noica de la care dl. Liiceanu se

reclamă perpetuu, a cărui reputație se străduiește a o întreține inclusiv prin respingerea acrimonoasă a oricărei, fie cât de reținute abordări critice. Trece drept principalul legatar al aceluia de care s-a asociat prin atât de rezonantul *Jurnal de la Păltiniș*. Dar oare nu joacă și aci în dublă partidă? Nu vom insista pe imputarea pe care i-o aduce unul din semnatarii libelei din *Ziua*, cum că ar fi profanat memoria lui Noica, editând la Humanitas opul Alexandrei Lavastine, în care înaintașul e pus, în treacăt fie spus justificat, în relație cu ideologia Gărzii de Fier. În schimb, găsim în *Ușa interzisă* destule rânduri în care Noica e indicat drept un exponent al „limbajului filosofic”, abstras, rupt în chip culpabil de viață, urcat pe un pisc inuman, de la altitudinea căruia propunea nu fără perfidie discipolilor săi o „îndopare culturală”, menită a le anihila personalitatea adâncă: „Aceasta era etapa finală a unei programate uitări de sine, a definitivei despărțiri de tine pe drumul împlinirii «performanței culturale» a topirii eului în spațiul impersonal al «spiritului obiectiv». Acesta era capătul inițierii paideice, punctul terminus pentru mântuirea prin cultură”. În locul glorificării în numele căreia se lasă aplaudat și în numele căreia îi cenzurează implacabil pe alții, dl. Liiceanu dă glas

unei teribile muștrări, mustind neîndoios de regret personal: „Când am înțeles asta era târziu. «Vreau să fiu un întârziator», așa își definea Noica rolul pe lângă noi. În cazul meu a reușit în exces. Și mai spunea: «Vreau să vă învăț dezvățul». Dar uitase să spună: dezvățul de *e!*”.

Dar schizoidia personalității în chestiune merge și mai departe. Indenegabil, dl. Gabriel Liiceanu a preluat de la Noica discursul elevat, o acută capacitate analitică, aparatul cultural ce i-a îngăduit nu numai strălucitele eseuri închinat tragicului, simbolului, limitei, prieteniei etc., ci și traduceri din Platon, Heidegger, Schelling în românește. I-a fost de folos, după toate probabilitățile, și „dopajul cultural” în duhul căruia a încercat a-l educa maestrul. Din păcate, învățacelul s-a îndepărtat categoric de aerul abstragerii aristocratice al lui Noica, aflat, măcar aparent, deasupra contingutului istoric, deasupra vâlmășagului temporalității. N-a moștenit eleganța resignată, fin ironică de la care predecesorul nu se abătea. Funciar, dl. Liiceanu e un intemperat, un pățimaș, un tip balcanic care, prin puseuri de expresivitate barocă, „vede enorm și simte monstruos”, în bine sau în rău. Cutare publicist ar fi un arheu al poporului român, un eseist amic ar fi un Kierkegaard dâmbovițean, astfel încât nu ni se pare chiar inoportună supoziția unui critic că dl. Liiceanu însuși s-ar resimți drept o

sare-n ochi

Viceversa!

Laszlo Alexandru

Publicistul Dan Culcer de la Paris, incluzând "Roata țiganului" printre exercițiile sale sportive preferate, se gîndește să ne comunice cum se văd lucrurile cînd stai cu capul în jos. Dacă îi luăm bilblielile din *Ziua* (de sîmbătă, 3 martie 2007) și le răsucim pe invers, poate că ne mai apropiem oarecum de normalitate.

Tema antisemitismului delirant din ultimii ani al lui Paul Goma nu mai avea oricum nevoie de nuanțări suplimentare, din partea dubioșilor săi ciraci de dată recentă, care încearcă să picteze chipul realității în culorile războiului. Aceleași lucruri s-au tot spus și respus pînă la sastiseală. Citatele reprobatoare din gîndirea contorsionată a fostului disident au curs grindină, cu zecile. Studiile, polemicile, intervențiile clarificatoare și-au făcut pîrtie largă în publicistica de toate nuanțele și orientările, în țară și peste hotare. Nu mai lipsea și un Dan Culcer, care să ne explice doct cum foaia albă de hîrtie are culoarea cărbunelui, sau cum undele Begăi transportă aromă de ghiociei.

Că primăria din Timișoara l-a ignorat pe Paul Goma, în toți anii cînd scriitorul susținea idei civice, în schimb a sărit să-l premieze onorific îndată după virajul său antisemit, îi pare lui Dan Culcer un lucru firesc. Viceversa! Ocară pentru fapte de slavă și slava pentru fapte de ocară sînt reacții absurde. Timișorenii au tăcut chitic în anii '90, cînd marile cărți ale lui Paul Goma erau în sfîrșit tipărite la noi și cînd autorul se cățărăse temerar pe baricada luptei democratice. În schimb la prima adiere de aberație supraetajată a istoricului de mucava, primarul țărănist Ciuhandu a pescuit din fundul sertarului medalia onorifică. (De dragul adevărului trebuie totodată precizat că nu timișorenii l-au premiat mai întii în țară, după decembrie 1989, pe "scriitorul și omul de valoare" Goma, așa cum ne aburește Dan Culcer din depărtări. Viceversa! Premiul Uniunii Scriitorilor i-a răsplătit încă din 1992 romanul *Obstinato* apărut la Editura Univers.)

Că ambasadorul statului Israel, exprimîndu-și

protestul împotriva premierii de la Timișoara a lui Paul Goma, ar fi "crezut de cuviință să intervină chiar în mersul justiției la români" este o altă halucinație din recuzita fumigenă a zgomotoșilor cu tupeu. Viceversa, domnule Culcer! Să așezăm lucrurile în ordinea lor cronologică. Ambasadorul Israelului a intervenit pentru a restabili imaginea socială perturbată, pentru a corecta ofensa publică. Primarul Ciuhandu a fost de fapt cel care a încercat, anterior, să influențeze mersul justiției, atribuind cetățenia de onoare unui om contestat. Căci ce altceva înseamnă să-l felicităm călduros și să-l premiezi duos tocmai pe insul acuzat pe o duzină de voci că e antisemit?!

"Presa dă de știre că ambasadorul s-ar fi adresat Ministerului de Interne. Ce-are a face acest Minister cu decizia, în cunoștință de cauză, a unor deputați [de fapt: consilieri - notă L.A.] municipali, aleși de cetățenii orașului Timișoara și pe care îi reprezintă?", se miră cu feciorelnică inocență amicul antisemitului. Păi tocmai asta e dovada că protestul ambasadorului - adresat Ministerului de Interne - nu intervenea în afaceri ale Justiției (căci ar fi greșit adrisantul!), ci viza o problemă de administrație publică și de imagine socială.

Atît Maurice Papon cît și Paul Goma sînt "două personalități acuzate de antisemitism" și "implicate într-un proces", ne asigură Dan Culcer. *Non idem est si duo dicunt idem*. În timp ce francezul a fost deja acuzat și condamnat, românul a recurs la trucul ieftin de a se propulsa (el însuși!) ca acuzator. În timp ce Papon "a făcut o vreme pușcărie, apoi pentru rațiuni de sănătate a fost lăsat să-și sfîrșească zilele la casa lui", Goma pozează cotidian, dintr-un profil, în victimă demnă de compătimit, din celălalt profil în erou care strînge cu grebla volume scandaloase tipărite și onoruri publice decernate. Deh, schizofrenia antisemitismului românesc.

Nici pomeneală că Paul Goma ar fi scris "o carte de reconstituire istorică, un studiu bazat pe informații obiective dar integrînd în final o ipoteză" discutabilă, cum ne minte Dan Culcer de

la obraz. Viceversa! Încă din prima frază, din primul alineat al cărții *Săptămîna Roșie...* se proclamă ca axiomă culpa evreilor, care ar fi provocat prin "agresiunile" lor Holocaustul. Celelalte sute de pagini vin doar ca un apendice la aberația inițială. Problema foarte gravă a volumului nu stă în concluziile neadevărate, ci în premisele mincinoase.

Calificarea drept antisemită a activității din ultimii ani a lui Goma n-a venit mai întii din partea "unor activiști evrei, dintre care unii foști activiști de partid comunist" și nici a unor scriitori "care aveau motive personale să nu-l agreeze pe Paul Goma". Viceversa, domnule Culcer! Cel dintii care l-a acuzat deschis în România, cu dovezi și citate, pe Paul Goma de antisemitism am fost eu însumi, încă din 2002. Pînă atunci treceam în ochii "binevoitorilor" drept un avocat al lui Goma, întrucît îi dedicasem zeci de comentarii elogioase, îi prefașasem *Jurnalul* și-i îngrijisem *Scrisorile întredeschise*. De unde această răsucire a mea? Nu cumva din prealabila piruetă scandaloasă a obiectului analizelor mele?

Atunci cînd Paul Goma (acreditînd după o jumătate de secol propaganda antonesciană) pune vina Holocaustului din România pe seama agresiunilor antiromânești din Basarabia, acestea nu mai sînt "efecte de stil" și "metonimii", domnule Culcer. Viceversa! Roman Jakobson și lingvistica americană nu sînt cîrpă de șters pentru gîndirea rasistă. Degeaba încercați să minimalizați enormitatea. Stilistica nu are puterea de a ascunde minciuna, iar metonimia nu constituie pardesiul de primăvară al neadevărului.

"Nimeni dintre acuzatori nu a făcut vreo demonstrație temeinică", ne plictisește spre final gimnastul încăruntit. Viceversa, domnule sofist! Aruncați o privire (inclusiv pe internet) asupra intervențiilor mele (*Paul Goma antisemit, Făcală învață istorie, Un protest avortat, Goma la tribunal etc.* etc.) și apoi mai vorbim. Dacă, din crasă rea-credință, la "Paul Goma Fan Club" nu se citească și nu se citează decît scrieri cu savoare de aghiasmă, nu înseamnă că realitatea se pliază pe castelele de nisip din Belleville.

Ajunge cu explicațiile, domnule Dan Culcer, sau trebuie s-o luăm iarăși de la capăt, pînă pricep și oamenii grei de cap și cu obrazul gros?

Puterea birocrăției

(Urmare din pagina 3)

tocmai pentru a putea învinge mai ușor hățșurile legislative. Situație deloc întâmplătoare, căci marile companii sunt sponsorii electorali cei mai importanți și oferă, de asemenea, posturi extrem de lucrative pentru marii funcționari, o situație similară cu cea a posturilor oferite politicienilor în consiliile de administrație de la noi. Se vorbește, în cazul Japoniei, de un paternalism birocratic ce împiedică jocul liberei concurențe și apariția unor alte companii mari pe piață. Mai mult, unii din funcționarii de rang înalt se retrag în poziții cheie din cadrul unor companii, practică destul de răspîndită, numită "amakudari". Aici ei îndeplinesc funcții de consultanță sau de efectuare a lobby-ului pe lângă ministerele și agențiile din care s-au retras. Companiile străine sunt private de asemenea canale privilegiate de comunicare cu structurile înaltei birocrății japoneze, fiind dezavantajate în eforturile lor de înțelegere a legilor și reglementărilor în vigoare.

Deși se vorbește de simbioza birocrăției și

puterii de la noi, în practică funcționarul e adeseori victima politicianului abuziv. În ultimii ani se practică la lumina zilei o târguială a posturilor de conducere din diverse instituții de stat pe baza așa-numitului principiu al "managerului algoritmic". Managerii, inclusiv în școli sau instituții de cultură, sunt numiți pe baza înțelegerilor dintre partidele din structura coaliției aflate la putere. E inutil să adăugăm că mulți dintre acești manageri se dovedesc incompetenți și corupți.

Nesiguranța, stresul, faptul că funcționarul este slab retribuit sunt fenomene în măsură să creeze un vid de competențe în corpul funcționarilor publici. Din păcate, actuala Lege a funcționarilor publici nu a fost aplicată în toate instituțiile administrative, ceea ce lasă un vast câmp de manevră politicienilor abuzivi și permite apariția unor conflicte de interese, cum ar fi de pildă angajarea unor patroni în diverse posturi administrative - o situație mai des întîlnită decît se crede. Desigur, pe acest fond, corul celor care acuză birocrăția de corupție nu este total nejustificat. Din păcate, controlul pe care puterea

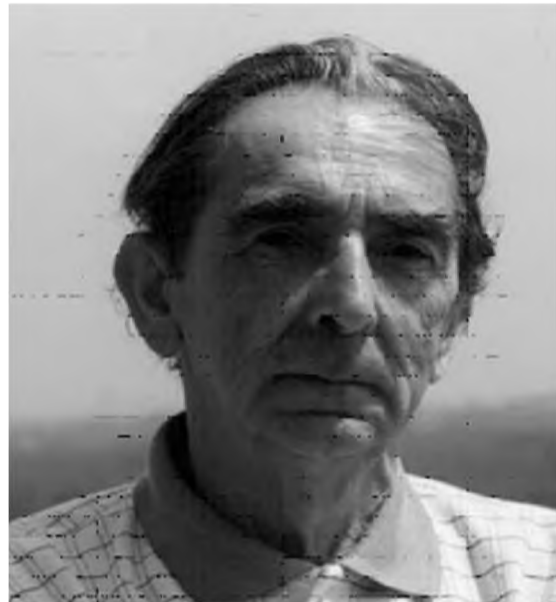
îl efectuează asupra administrației prin intermediul Curții de Conturi echivalează adeseori cu o reglare de conturi, cu o luptă, mai mult sau mai puțin mascată, între diverse facțiuni politice. Depolitizarea birocrăției este una din măsurile pe care guvernul ar trebui să le ia de urgență, printr-o lege care să precizeze funcțiile din administrația publică în care pot fi numiți politicieni. Atît de des invocata lealitate a funcționarului trebuie înțeleasă ca un act de respect față de lege, față de hotărârile guvernului și Constituție, față de cetățeni. În fond, guvernele, politicienii și birocrăția sunt cele care trebuie să rămână în serviciul populației, nu invers. Se poate vorbi de o putere reală a birocrăției doar în măsura în care această putere acționează în folosul contribuabilului, al binelui public.

centenar **Mircea Eliade****Mircea Eliade - Ultima scrisoare (I)****Ștefan J. Fay**

Despre Mircea Eliade s-au scris și se vor scrie încă multe pagini – și astăzi – comemorându-se centenarul nașterii sale, – dar și în deceniile și, desigur, în enciclopediile secolelor viitoare – căci el face parte din norocul omenirii de a naște personalități de anvergură universală.

Există cel puțin un domeniu în care numele său domină cu maximă strălucire: acela al istoriei miturilor și religiilor lumii. Mai există însă un domeniu în care Mircea Eliade și-a dovedit puterea de inovare a creației: literatura –, scrisă întotdeauna în limba română – cunoscută azi, prin traduceri ei, în Franța, Anglia, Germania, Italia, Spania, Japonia – unde există un cult pentru opera întreagă a acestui celebru român.

Pe la vârsta mea de 16-17 ani mi-a fost dat să-l cunosc, să stau la aceeași masă cu dânsul, printre prietenii adunați săptămânal în casa lui Mircea Vulcănescu, tatăl meu de suflet, unde puteau fi întâlniți poetul Dan Botta, dramaturgul încă nu atât de celebru Eugen Ionescu, iconoclastul Emil

Ștefan J. Fay

Cioran, criticul de artă Petru Comarnescu, sculptorul Mac Constantinescu – care, toți făceau parte din ceea ce se numea prin 1935 „Generația de aur” a României întregite.

Pentru mine – și pentru o mână de tineri adunați în jurul lor – a trage cu urechea la dezbaterile care se iscau a fost un privilegiu, un adevărat dar a cărui patină nu și-a pierdut strălucirea în ciuda celor 70 de ani care au trecut.

În afara culturii pe care o asimilam la școală, ei ne aduceau, de dincolo de granițele noastre, cultura europeană modernă, pe un Andre Gide, Léon Bloy, Paul Valéry, pictura lui Claude Monet, a lui Cezanne și Van Gogh, sculptura lui Rodin – din care „Vârsta de bronz” domina o sală a Muzeului Simu din București.

Efectul cultural cel mai puternic trăit în adolescența mea, datorat întâlnirilor din casa lui Mircea Vulcănescu, a fost efectul Gide, și efectul Eliade.

Efectul Gide a izbit cuminența elevilor silitori – între care nu mă numărăm însă – prin răsturnarea parabolei evanghelice din *Le retour de l'enfant prodigue*, dar și prin căile deschise de *Les nouritures terrestres*, *Les caves du Vatican*, *Les Faux-Monnayers*, mai târziu prin vastul său *Journal* editat de Gallimard. Gide zguduia adolescența noastră parcă strigându-ne: Treziți-vă! Aleagă fiecare calea propriei lui autenticități!

Și parcă arăta cu degetul către Mircea Eliade care, cufundat în fotoliul de lemn de sub bibliotecă, ne privea prin ochelarii lui cu ramă neagră, strângând în pumn pipa stinsă. Era un autentic!

Mircea Eliade pregătea – tinerilor de atunci – o altă carte decât Gide, pentru citirea destinului. Puternica fascinație pe care o trezea în noi era dubla sa înfățișare: de savant și de scriitor. Pe de o parte era savantul miturilor și religiilor lumii – de la marile religii brahmană, budistă, creștină, musulmană, până la religiile tribale siberiene, asiatică, africane, indo-americe, australiene, a zecilor de schisme și erezii care – fiecare – căuta un drum spre mântuirii reale ori iluzorii. Nu pleda pentru nicio credință: ni le explica precum un istoric filosof.

Apoi ne fascina inteligența blândă prin care da înțeles faptelor folclorice din orice cultură, și dintre acestea atât de bogate în peisajul românesc.

Efectul Eliade, întors din aventura sa indiană, a fost prodigios. Datorită lui – India, Yoga, budismul, Calcuta, Himalaia, Gangele – se mutau în saloanele bucureștene, în discuțiile profesorilor de filosofie, în cafenelele în care se întâlneau scriitorii, – Capșa, Café de la Paix.

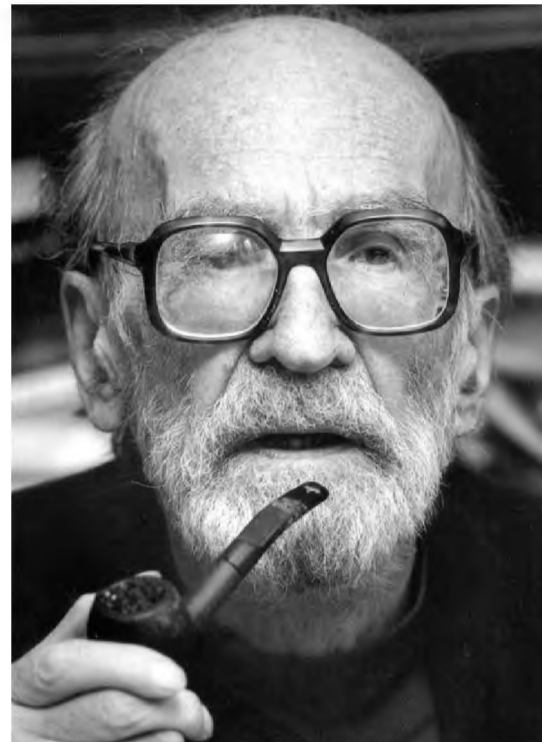
Se întorsese din India cu celebra sa lucrare de doctorat: *Yoga, essai sur les origines de la mystique indienne* (apărută întâi în limba franceză, 1936), care-l făcuse cunoscut în lumea savanților din întreaga lume, pentru ca Revista ZAMOLXIS (1939) să-i consolideze prestigiul internațional (M. Handoca).

Yoga închidea două experiențe fundamentale: una de cultură sanscrită, sorbită direct din documentele gândirii indiene, sub îndrumarea profesorului și filosofului Dasgupta – la care locuia invitat și apoi propria sa sihăstrie între călugării Indiei, cufundat în lungi meditații ascetice yoga.

Pe de altă parte, Mircea Eliade era la acea vreme, scriitorul cel mai prolific și original din București, romancierul, nuvelistul, eseistul prezent în fiecare săptămână în librării cu noutăți care se epuizau de cum apăreau.

Ani de zile mai târziu, prin 1990, deci la altă generație!, am văzut de-a lungul străzii Academiei, o coadă de o sută de metri, care începea de la Librăria HUMANITAS, unde sosise un stoc din *Istoria Religiiilor*. Portretul lui Mircea Eliade era viu!

Avea cam 30 de ani când ținea conferințe în Amfiteatrul „Titu Maiorescu” de la Universitatea din București. Am fost la câteva din prelegerile lui și, într-o scrisoare din 1978 îi aminteam de atmosfera acelor conferințe:

Mircea Eliade

„Amfiteatrul era ticsit, băncile din aula gemeau, oamenii își strângeau umerii ca să mai fie loc pentru unul în plus, treptele dintre bănci erau ocupate, se stătea pe jos, pe estradă, în jurul catedrei, studenți în picioare până la ușă. Tineri, oameni în vârstă, cucoane cu pălării mari, un straniu amestec de straturi să vă asculte. Era ceva care aducea cu un elan mistic, poate fiindcă multe lucruri neclare, idei confuze, amenințări grave apăseau asupra noastră și instinctiv căutam luminișuri, nu de odihnă dar de direcție către certitudini. Aveam nevoie, în primul rând, de lecții de universalism împotriva curentelor sălbatice care ne amenințau. Obiectul și cuvântul de toată ziua căpătau, prin explicațiile ce le aduceați (focul, apa, perla, sacrificiul implicat în construcție – Meșterul Manole – un sens evident – și, cine v-a uitat. Fiecare întâlnire cu o carte de-a Dumneavoastră reconfirma necesitatea ca lucrurile să aibe un sens. Ne descopeream pe noi înșine în conferințele și cărțile Dvs. Nu se poate uita șocul aproape demascator al marelui roman «Huliganii», tâlcul volumului «Meșterul Manole», «Alchimia Babiloniană», «Insula lui Euthanasius», romanele «Nopti la Serampore», «Doctorul Honigberger», «Șarpele». Deveneam posesorii unor bogății neștiute până atunci...”

La 12 decembrie Mircea Eliade mi-a răspuns:

„Amintirile D-tale «universitare» m-au îmbinat din nou în acea blândă melancolie în care mă trezesc la răstimpuri: și anume, de câte ori «succesul» unei conferințe publice atinge «granița delirului», atât de caracteristică sălilor *Criterionului* și Amfiteatrului «Titu Maiorescu».

Îmi aduc mai ales aminte de o conferință (*Mitologie și destin*) pe care am ținut-o în noiembrie 1973, la Palmer House, în Chicago, cu prilejul Congresului anual al Asociației Profesorilor Americani de Istoria și Filosofia Religiilor. Acea imensă sală, în care puteau asculta cuvântările 2500 de persoane, primise atâtea alte sute, încât, pe estrada de pe care vorbeam, le simțeam respirațiile... Mi-am amintit atunci de Bucureștii anilor 1933-'37, și mi-a părut rău că nu era decât un singur român în sală.”

Acel singur român de care pomenește Eliade era prietenul și colaboratorul său apropiat: Ioan P. Culianu care, la 21 mai 1991 avea să fie asasinat în incinta universității – încă nu s-a descoperit de cine, cu toate că se bănuiește de ce...

Biografia lui Mircea Eliade începe în mica lui Mansardă, din strada Melodiei – o odaie și o cămăruță de-o masă și un scaun – în care părinții lui l-au lăsat să se instaleze pe la 13 ani. Este MANSARDA despre care va scrie multe pagini, un bogat Jurnal, și spațiul în care se va desfășura *Romanul adolescentului miop* – prima sa carte scrisă la 15-16 ani.

Mansarda nu va fi un rai cum și-ar dori orice adolescent ca să iasă de sub tutela părintească, ci un laborator în care tânărul Eliade avea să se construiască pe sine, prin constrângeri uneori de o asprime de necrezut, înconjurat de piesele lui de predilecție din domeniul științelor naturale: insectare, ierbare, colecții de minerale, eprubete, prafuri pentru experiențe de chimie. De jur împrejur rafturi pline de cărți de știință, istorie, literatură românească – Eminescu în frunte, apoi Hașdeu, Cantemir, Cronicari, Bălcescu, corifeii Ardeleni; alături literatură franceză, italiană, rusă. Mansarda nu era un rai ci un purgatoriu al muncii, în care 24 de ore erau prea puține pentru câte voia să facă într-o zi acest adolescent al cărui cap clocotea de gânduri, întrebări, poate și răspunsuri. Ca să câștige timp de citit și pentru scris, Eliade reduce zilnic orele de somn cu câteva minute, cu ceasul deșteptător la cap. În câteva luni ajunge la un ritm de 6 ore de somn pe noapte – ritm pe care, cu mici oscilații, îl va păstra toată viața. Se culcă obosit, se trezește obosit. Se spală cu apă rece pe față, pe ceafă, se așează la masa de citit, de scris. E noapte încă dar iese în stradă, face o tură pe strada Mântuleasa, pe Popa Soare, pe lângă casa prietenului său Mircea Vulcănescu. Cunoaște tot cartierul, și la suprafața străzilor: casele, curțile, maidanele unde se întâlnește la joacă cu copiii cartierului, dar și subteranele care legau între ele pivnițele vechilor case de negustori, acele tunele misterioase care duceau până în Piața Sfântului Gheorghe...

Înainte să plece la școală trece în revistă lecțiile. La liceu notele lui oscilează între cinci și zece, între premii și corigențe. Dar calul galopează biciuit de un tânăr care și-a pus în cap să poarte un nume mare. A mărturisit-o încă de pe atunci. Vrea să fie un savant ca Fabre, un scriitor ca Balzac!

Face rezumate din tot ce citește. Trimite câte

o recenzie cu recomandări de lectură la reviste de popularizare a științei. Este premiat și invitat la redacție să-și ridice premiul. Uimirea redactorilor de a avea dinaintea lor un tânăr de 14 ani! Este cooptat „colaborator”! La 16 ani, în clasa VI, încheie manuscrisul *Romanul unui om sucit*. Zeci de ani mai târziu romanul va fi publicat de Muzeul Literaturii Române sub titlul: *Romanul adolescentului miop*.

Îl admiră pe Giovanni Papini pentru *Un uomo finito* și pentru verva sa polemică. Îi scrie. Papini îi răspunde și-i trimite volumul cu dedicație. Învață singur italiana ca să-l citească în original. Vrea să-l citească și pe Dante, în vechea limbă italiană. Caută dicționare. Începe să-i cunoască pe librării și anticarii Bucureștiului, dar și aceștia pe liceanul răscolitor de noutăți. Ani de zile mai târziu va purta strânse prietenii cu patronii librăriilor Cartea Românească, Alcala, Hachette, Haseffer, Ciornei, Delafra. Pe rafturi, pe jos, în odăița-laborator se adună teancuri de reviste și maldăre de cărți pe care părinții lui îl ajută să le cumpere. Anatol France, Selma Lagerloff, Dostoievski, Blasco Ibanez, London, Stendhal, Goncharov, Balzac, mult Balzac, Fabre cu celebra lui *Souvenirs entomologiques*, Dante în traducerea lui Coșbuc, Dicționarul filosofic al lui Voltaire, Erasmus. Adolescentul miop are o propulsie irezistibilă spre universalism. Învață singur engleza ca să-l citească pe Frazer. La 17 ani se scufundă – dincolo de programul școlar – în literatura latină și descompune cuvintele grecești pentru a-i înțelege mai ușor pe filosofii antici. Dicționare, enciclopedii, cărți de istorie, de știință. Citite și adnotate. Descoperă religiile orientale. Începe să gândească religiile în paralel – nu în concurență. Este vrăjit de misterele ascunse în gândirea religioasă. Simte atracția irezistibilă pentru India. Un univers pe care vrea să-l cunoască, să-l descifreze. Începe să se apropie de limbile orientale cu dicționare greu de găsit. Le comandă în străinătate.

La 17 ani începe pasiunea pentru opera căreia i se va dedica timp de peste cincizeci de ani...

A locuit în „Mansarda adolescentului miop” 12 ani. A transformat Mansarda în laborator, Laboratorul l-a transformat pe el în om de cultură.

Zeci de ani mai târziu, sora lui, Corina

Alexandrescu, împreună cu profesorul Mircea Handoca – biograful român al lui Eliade – avea să deschidă ceea ce se va numi „Arhiva din Mansardă” și vor descoperi într-o ladă și în cutii zeci de Caiete-Jurnal, ciorne de articole, eseuri necunoscute, scrisori primite din Italia, Franța, Spania – de la somități cărora tânărul Eliade le scria, le supunea gânduri, deschidea ipoteze, iar aceștia îi răspundeau, probabil fără a-și da seama cât era de tânăr acest adolescent miop! Un clopot intelectual de-o bogăție cu adevărat promițătoare.

Plecând din Mansarda de pe strada Melodiei – viața lui Mircea Eliade se desfășoară pe meridianele pământului, într-o înverșunată muncă, învingându-și momentele de slăbiciune, învingând orele de zi și de noapte adesea, căci la 20 de ani el știe ce vrea, și vrea să știe tot. „Traectoria mea biografică și culturală – va scrie el – trece prin București, Calcuta, Lisabona, Paris, Chicago” (apud M. Handoca). Ea va cuprinde o vastă activitate științifică și o tot atât de vastă activitate literară. Biografia lui va cuprinde câteva sute de titluri și este încă incomplet inventariată. Într-o scrisoare din Chicago mi-a scris: „Jurnalul meu a ajuns la 40.000 de pagini – ce editor s-ar angaja să publice așa ceva?!”

Era miop dar se uita drept în ochii tăi și te asculta cu întreaga atenție impusă de respect. Nu-i plăcea să spună nimic rău despre cineva, lăuda cu autoritate ceea ce i se părea bun și, în orice dezordine căuta sensul adânc al ordinii.

Era, adică, ceea ce numim „Un om bun”. Un prieten bun pentru oricine se apropia de dânsul cu discreție și nevoie culturală. Era mereu înconjurat de studenți.

Într-o discuție pleca de la un gând – perla, de exemplu – și-n jurul perlei desfășura un întreg sistem de înțelesuri, tradiții, legende, superstiții, mituri, magii și ajungea la complexul religiei. Ascultătorul – doi, trei studenți, ca la banchetele lui Platon, – sau întreaga aulă universitară – asculta fascinat. Explicațiile lui erau ca o vrajă, perdelele banalului erau date în lături, în fața ascultătorului apărea pulsația milenară, imuabilă, a ceea ce este mai etern în noi, acea realitate care l-a făcut pe om să supraviețuiască, din epoca de piatră până azi pentru a ajunge să stăpânească zborurile cosmice, fără ruptură în natura sa esențială, în firea sa de om.

Opera sa literară, ușor accesibilă oricui, rămâne un exemplu de originalitate. Câte titluri cuprinde ea? E greu de spus fără fișier. *Maitrey*, *Nopti la Serampore*, *Domnișoara Cristina*, *Șarpele*, *Nuntă în cer*, *Secretul Doctorului Honigberger*, *La Țigănci*, *Strada Mântuleasa*, *Uniforme de general*, *Bătrânul și ofițerul...* și câte încă! Au apărut volume cuprinzând texte disperate, povestiri și eseuri la un loc. *Drumul spre centru* cu 22 de texte, *Fragmentarium* cu 34, *Insula lui Euthanasius* cu 27, *La Curtea lui Dionisios* cu 16. Iată o sută de texte! Azi, când aveam în rafturi pe Dino Buzzati, pe Gabriel Garcia Marquez, pe Jorge Luis Borges – vedem că toți aceștia – cu sau fără premiu Nobel! – se înrudesesc în originalitate cu Mircea Eliade. Este însă de făcut o corectură: Pe când scria Eliade romanele și povestirile sale – „de realism magic” – precum spune un critic, Buzzati, Marquez și Borges nu existau!

eseu

Un nou început?

Claudiu Komartin

Virajul semnificativ pe care literatura română l-a înregistrat pe la sfârșitul anilor '90, la aproape un deceniu de la Revoluție, arată cum literatura a urmat foarte fidel regula unei societăți care s-a hotărât foarte, foarte greu să se urnească și să se desprindă de un trecut care a nsemnat, timp de patruzeci de ani, involuție și distrugerea sistematică a reperelor culturale și a tuturor valorilor normative. Nesfârșita perioadă a "tranziției" încă nu dădea semne că se va termina când s-a petrecut "explozia". Nu a fost o explozie care să mute munții din loc, dar trecerea de la un sistem comunist de rit bizantin la o lume a capitalismului "sălbatic" trebuia să-și găsească (să producă) în mod natural un răspuns în artă. Și mai ales în literatură. Timorați, marginalizați, neadaptați, scriitorii încetaseră cam de mult să mai reacționeze la ceea ce se întâmpla în jurul lor.

Clamând adesea confuzia valorilor și deriva imaginilor, deplângând pierderea statutului lor din perioada comunistă (care, dacă e să fim drepti, știm bine astăzi ce compromisuri și ticăloșii presupunea la origine), scriitorii s-au arătat incapabili să-și refacă (sau să-l reinventeze, la o adică) un statut care, în lumea ce începea să prindă contur, nu mai avea cum să semene cu cel vechi, în care ei și-ar fi dorit să lanțezească la nesfârșit. Previzibili și "elitiști" (în sensul dat acestei sintagme prin anii '30), literații români nu s-au schimbat esențial după Revoluție. Este un fapt. Chit că au apărut uimitor de mulți disidenți, cu jurnale, memorii și interminabile lecții televizate de rectitudine morală, când noi nu am avut o mișcare de disidență reală în România... Cum nu am avut niciun scriitor-terrorist care să arunce în aer cu o carte mare, în care să recunoști o conștiință indignată, rănită, necruțătoare, toate minciunile în care intelectualii noștri - cocoloșiți și auto-victimizați și înainte, și după 1989 - continuau să creadă. Lor le-ar fi plăcut să se lase legănați mai departe în iluziile căldicele cu care erau obișnuiți, și pe care tare mult și-ar mai fi dorit să le perpetueze și în perioada post-decembristă. Perioadă care știm prea bine acum ce a însemnat: stagnare (sau chiar o accentuare a declinului din ceaușism), un regim democratic incert și subzistența culturii într-o lume în care de multe ori "artiștii" au demisionat, renunțând și la ambițiile, și la exigențele fără de care, se știe, o conștiință critică cu greu poate supraviețui.

Scriitorimea noastră (aceeași, în linii mari, cu cea care astăzi le întoarce spatele și îi umple metodic și organizat cu noroi pe toți reprezentanții ei care reușesc să fie traduși în străinătate, și să se bucure de avantajele de decurg din această încă rarismă oportunitate - și recunoaștere a valorii) a fost incapabilă să aibă reacție la un regim monstruos și "ilegitim", să creeze un front masiv și solidar împotriva, mai întâi, a dictaturii ceaușiste, iar mai apoi, a deșingoladei instituționale și morale care a fost indusă de regimul iliescian, în esență o formă de Restaurare a bolșevismului defunct în toată Europa civilizată. Scriitorimea pre- și post-decembristă a oferit, cu câteva excepții care ar merita o mai mare recunoștință din partea noastră, o imagine fidelă a lipsei de curaj și de voință ce a caracterizat acea întregă societate. Scriitorii noștri - niște catastrofe morale, indivizi castrați sau imbecilizați de elixirul puterii, care s-a dovedit, de altfel, o poșircă ordinară. Noi nu am avut nici vreun Nagy Imre, nici Revoluție de catifea, nici samizdat, ce să

mai vorbim de Solidaritatea, de Kundera sau de Vaclav Havel... Ne lăudăm cu marile gesturi de curaj ale unor Breban și Buzura, care știm bine acum ce soi de "protest" au făcut pe dedesubt... Iar după '90, ce bine s-au plasat între amnistie și amnezie...

Pe de altă parte, știm că grupul sau direcția literară care s-a afirmat cam între 1990 și 1997 (continuând ceea ce se contura de la sfârșitul anilor '80) nu a dat naștere unei schimbări majore de paradigmă. În plus, aproape în întregime apolitici și refugiați într-o tipică resemnare mioritică, scriitorii apăruiți la începutul deceniului 10 au absentat ca figuri și conștiințe modelatoare. Nu au fost, adică, mai curajoși, mai implicați sau mai decizi să facă o diferență decât fuseseră glorioșii '80-iști, care la capitolul curaj nu au prea excelat. Acești autori, care și ca vârstă făceau parte din generația 80, sau erau o prelungire a acesteia (precum Grupul de la Brașov, alcătuit din câțiva scriitori altfel foarte onorabili, și ceva mai îndrăzneți, s-ar părea) nu au reușit să se impună decât în cercurile ultra-specializate, "profesioniste" și universitare. Astfel încât câțiva poeți foarte importanți, precum Cristian Popescu, Ioan Es. Pop sau Daniel Bănuțescu, și cel puțin doi prozatori de calibrul - Al. Ecovoiu și Radu Aldulescu - nu au intrat în conștiința publică în felul în care o făcuseră, în plină dictatură, Mircea Cărtărescu și congenerii săi. Și, ceea ce este poate mai important, deși au vorbit mereu despre ei înșiși ca despre o generație separată, opusă cu totul "dogmei" '80-iste (fiindcă îi preocupau nu postmodernismele sau ironia *sans rivages*, ci erotica subtilă și un discurs literar cu accente mistice), autorii '90-ului nu au reușit - în ciuda eforturilor apreciabile ale unor Laurențiu Ulici sau Dan-Silviu Boerescu - să lase impresia (nici măcar pe termen scurt) că s-ar fi detașat pe deplin de generația afirmată în zorii anilor '80.

Revanșa '90-ului literar românesc, atâta cât este, se vede astăzi tot datorită autorilor apăruiți după 2000, care par în majoritatea lor foarte atașați de cei mai buni nouăzeciști (în principal de Cristian Popescu, poet ce are o faimă comparabilă în unele privințe cu cea de care se bucură de 25 de ani încoace Virgil Mazilescu). În timp ce publicitatea jenantă pe care le-o face Alex. Ștefănescu, un Dan Diaconescu al criticii actuale, le aduce mai degrabă un deserviciu.

În numai 3-4 ani, ceea ce între 1990 și 1999 nu se întâmplase - apariția unui "val" numeros, cu centre reprezentative în toată țara, și foarte decis să se impună cât mai repede - a început să prindă formă. Mai întâi în poezie, apoi imediat în proză, eseistică și critică literară. Tinerii 2000-iști au început să-și facă loc, ultragiind sensibilitățile mai vârstnicilor combatanți, lăsându-le onora impresia de nerozie, de incultură, și mai ales, sperându-i pe bătrânii *usr-iști* cu violența lor retorică. Pentru unii, bătaioși și teribiliști, pentru alții "pornografi" nuli din punct de vedere literar, câteva lucruri în legătură cu tinerii scriitori au părut de la început clare: nu recunosc ierarhiile create exclusiv în și pentru breasla scriitoricească, nu mai acceptă preponderența esteticului (pe care uneori îl exclud de tot din discuție), iar cei mai mulți dintre ei doresc să facă o literatură scoasă direct din "veneile existenței". Fără limbaj esopic și fără menajamente, fără "burți" intelectualiste și fără jumătăți de adevăruri: pe scurt, fără edificiul răbdător al lenei

Claudiu Komartin

balcanice.

Nu vreau să spun că douămiiștii au avut o apariție providențială. Că fără ei, secolul nu ar fi putut începe sau alte asemenea prostii. Nici nu îmi fac iluzia - pe care alții încearcă în van să o-ntrețină - că vocile cele mai originale și mai puternice din literatura generației noastre s-ar putea compara în viitorul apropiat, ca celebritate sau expunere publică, cu vocile unor Tucă, Turcescu sau Turturică. Lumea în care trăim nu e constituită astfel încât, de exemplu, un poet - chiar unul important - să mai fie un personaj foarte popular (Dinescu este tot timpul la televizor, dar evită întotdeauna oportunitatea să spună că în junete a fost poet - și încă unul bun!). Însă cred că generația începutului de secol XXI a apărut la fix. Și a arătat-o foarte repede, odată ce prejudecățile stupide și atacurile sub centură s-au transformat în acceptarea (uneori al naibii de comodă) a tot ceea ce vine din zona literaturii "tinere". Vedem acum ce rezultate nefericite dă refluxul atitudinii inițiale de respingere a douămiiștilor: de când cei mai buni dintre ei au început să fie publicați la editurile importante, să fie traduși, invitați și premiați în țară și în străinătate, cam toate debuturile sunt brusc *ok*, le acceptăm, îndosariem și vorbim despre ele în așa fel încât să nu supărăm pe nimeni.

O asemenea atitudine, ne dăm seama acum, nu este acceptabilă. În literatura ultimului val există mai multe direcții concurente, voci distincte care nu seamănă câtuși de puțin între ele (poate cu excepția câtorva contaminări de context), poeți, prozatori și esești valoroși care vin din zone foarte diferite - iar asta se vede din fiecare rând pe care-l scriu - și care nu dau semne că ar fi deranjați de uniformizarea forțată pe care unii critici au operat-o (de obicei fără să ne citească), doar ca să-și facă viața mai ușoară. Deocamdată, indiferent de calibrul lor (și de reușitele pe care le-au avut în acești 7 ani), cred că scriitorii tineri împărtășesc "gustul pasionat pentru obstacol", despre care vorbea Baudelaire. Adică sensul literaturii lor se naște dintr-o luptă, dintr-un efort de a împinge limitele discursului și de a tranșa cât mai rapid și mai eficient disputele care ne împiedică să evoluăm. Născuți cu o acută conștiință a cataclismelor cu care sunt contemporani, membrii acestei generații au refuzat cântecele de flaut ale 60-iștilor, fofilările iscusite ale 80-iștilor, și nici nu vor să-mpace, ca 90-iștii, sexul cu rugăciunea.

Să vedem însă ce alegeri vor face 2000-iștii mai departe.

interviu

“Fără Constituție, Europa este doar un vis”

de vorbă cu Gianni Vattimo

foto: Aida Ilie

În 17 martie 2007, Gianni Vattimo, unul dintre cei mai importanți filosofi ai Europei contemporane, a devenit Doctor Honoris Causa al Universității “Babeș-Bolyai”. Cu această ocazie, el a ținut o prelegere publică, dedicată doctrinei sale filosofice, dar a răspuns și întrebărilor Tribunei, vorbind despre cariera sa politică, UE și România.

Claudiu Groza: - Domnule Gianni Vattimo, sunteți filosof, dar și politician. Cum merge împreună cele două preocupări, aparent atât de diferite?

Gianni Vattimo: - Da, e-adevărat că, din punct de vedere profesional, sunt filosof, iar pe lângă asta, ca un cetățean din sistemul democratic, sunt politician. Timp de cinci ani am fost membru al

Parlamentului European... Dar în acest moment pot spune că am revenit la studiile mele, chiar dacă nu tocmai în mod spontan. Relațiile unui filosof ori ale unui om de cultură care nu e de “meserie” politician cu partidele politice sunt întotdeauna problematice. Pe de o parte, nu ne simțim foarte “legitimați”, pentru că nu suntem profesioniști ai politicii. Pe de altă parte, vrem mereu să ne păstrăm libertatea de opinie, ceea ce creează probleme în raportul cu un partid.

Aș spune că sunt politician în sensul că sunt un cetățean preocupat de problemele politice.

Din bibliotecă în Parlament

Gianni Vattimo s-a născut în 1936, la Torino. A studiat filosofia cu profesori celebri, ca Hans-Georg Gadamer și Luigi Pareyson. A elaborat doctrina “gândirii slabe”, care l-a impus în prim-planul filosofiei contemporane. Este profesor al Universității din Torino, autor al mai multor studii fundamentale în domeniul filosofiei. Face politică din tinerețe, iar între 1999 și 2004 a fost deputat în Parlamentul European.

- Știți, cu siguranță, că România tocmai a devenit membru al Uniunii Europene. Care credeți că e viitorul uniunii, cu actuala componență de 27 de membri? Care sunt șansele României în UE, ca o țară cu situație economică inferioară altor state membre?

- Cred că toate țările care intră în Uniunea Europeană - așa cum s-a întâmplat și cu Italia la început - au o oarecare întârziere pe anumite planuri: monetar, economic etc. Aderarea la UE reprezintă pentru țările nou-intrate obligația de a se pune la punct în anumite domenii. Personal,

foto: Aida Ilie

nu cred că România s-ar afla foarte departe de uniune din punct de vedere economic. Evident că vor apărea niște probleme.

Cred însă că, din perspectivă culturală, e important că România aparține Europei, accentuând dimensiunea latină a acesteia. Nu există, firește, o “rivalitate” între Europa latină, adică Europa de Sud, și Europa de Nord, dar prezența Europei latine trebuie întărită. România poate fi și un foarte bun mediator în raporturile cu alte țări din Est.

Însă problema mea, în acest moment, este faptul că Europa nu are încă un statut constituțional, ceea ce-i dă o fizionomie de vis, de utopie. Nu avem o Constituție colectivă, ceea ce înseamnă că europenii iau Uniunea în serios doar până la un punct. Când am fost deputat european, până în 2004, am sperat că vom avea o Constituție europeană. Dar acum nu mai am acea speranță.

- Sunteți un catolic declarat, dar aveți o viziune critică asupra rolului religiei în lumea contemporană. O viziune pe care ați și exprimat-o în mai multe cărți. Care mai poate fi rolul religiei, al credinței, într-o lume secularizată, laică, așa cum e cea de azi?

- Eu vorbesc adesea despre secularizare, dar recunoscând dependența filosofiei contemporane de tradiția creștină. Este limpede că nu putem reveni, pur și simplu, la o “disciplină pontificală”, dar trebuie să recunoaștem originile creștine ale civilizației noastre, chiar dacă nu le vom marca în Constituția europeană. Va trebui să păstrăm conceptul de caritate, de exemplu, dar reducând pretențiile dogmatice ale religiei. În acest moment, fanatisme și fundamentalisme care domină lumea contemporană se bazează tocmai pe această pretenție absolutistă.

Interviu realizat de
Claudiu Groza

foto: Aida Ilie

Tânguiri despre rău (I) (eșecul filosofiei?)

Cătălin Bobb

„Faptul că lumea se află într-o situație proastă este o tânguire la fel de veche precum istoria, ca și mai vechea arta poetică, ba tot atât de veche precum cea mai veche dintre toate creațiile” ne spune, deloc poetic, Kant. Blocat în a tângui situația lumii (aș fi vrut să deplâng umanitatea) nu-mi rămâne decât să arunc o privire asupra răului fără religie, asupra răului fără speranță, asupra răului nud. Putința unei interpretări asupra răului ruptă de religie vizează răul care rămâne, răul de aici și acum fără un acolo și mai târziu. Nuditatea răului (răul nud nu există, tipologia cunoscută respecta doar trei domenii: răul metafizic, fizic și moral, din aceste trei doar cel moral constituie un subiect pe deplin plin de implicații, cel puțin într-o tradiție care pornește de la Augustin și foarte actuală astăzi în studiile teologico-religioase din America) se blochează în fața fragilității umane care-și propune mereu un înainte, un în față, o, de ce nu, eshatologie practică, aproape la fel de practică ca și rațiunea practică. Adică un viitor unde răul va dispărea. Însă cum să dezbari răul de speculații religioase, atâta vreme cât nici Ricoeur (desigur în acest caz faptul e ușor de înțeles) nici Derrida (fapt mai greu de înțeles) nu o fac? Mai exact; poate funcționa o teorie asupra răului fără a da o soluție cel puțin contaminată de religie?

Una din afirmațiile cu adevărat cutremurătoare, conform căreia ființa umană ar fi fragilă, îi aparține tot lui Kant (*Religia în limitele*

rațiunii pure, Ed. Humanitas, Buc, 2004, p.51). Cutremurătoare tocmai pentru că o spune Kant și pentru că nu ne-am așteptat ca omul responsabil ghidat de principiile rațiunii pure să fie fragil (ce se întâmplă cu omul fragil, omul cavernelor cum ar spune Gusdorf, omul care nu are incredibila șansă de a-l fi întâlnit pe Platon). În limitele unei minime decențe logice fragilitatea umană înseamnă carență, lipsă, nevoie, în fine, un întreg arsenal de dispoziții, la o primă vedere, nu tocmai pozitive, dar nu într-un tot negativ. Fragilitatea despre care vorbește Kant este desigur una controlabilă, recunoscută, însă nu acceptată ca și condiție elementară a ceea ce ar însemna să fii uman. Așa cum atunci când vorbește despre “răul radical” din ființa umană sau “binele” radical o face doar pe jumătate ca și calapod al magistralei construcții a principului datoriei pure dătătoare de activități dintre cele mai morale cu putință, toate fără scop, perfecte, în sine etc. Sensul foarte concret al „fragilității naturii umane” se construiește, în acest caz, datorită răului înțeles ca „stricăciune”, „perversitate”, „răutate sufletească”, rău care aparține naturii umane doar ca înclinație, posibilitate, și nu ca natură. Însă nici binele nu-i tocmai „natură” și el sălășluiește în noi tot ca posibilitate, înclinație, demers, în fine, ceva mai degrabă de înfăptuit, decât de aflat înăuntrul nostru.

Logica acestor posibilități, în cazul lui Kant, urmează o strategie simplă și simplă de înțeles;

Dumnezeul creștin este Dumnezeul cu adevărat moral care funcționează fără cerere și ofertă. A înfăptui acțiuni morale stă sub incidența legii ca atare, fără daruri și pedepse, ci de dragul lor, de dragul rațiunii teoretice. O astfel de posibilitate răstoarnă cuplul rău/eshcatologie, suferință/speranță, într-o activitate zilnică, prozaică, la îndemână și conformă principiilor rațiunii. O a doua implicație a acestei răsturnări învinge și grija păstrării lui Dumnezeu în viață. Adică răul radical din natura umană primește o lovitură, nu foarte de succes, din partea rațiunii practice care înțelege la modul deplin rațiunea teoretică pură. Numai că vrerea conștiinței de a-și proiecta în fața ei un viitor neproblematic, bun, perfect, fericit nu respectă regula realității (coordonată de rațiune) care vorbește mai degrabă despre rău, suferință, nefericire. Tratarea problemei în acest sens rupe speculația teologică (asa cum Berdiaev nu o face în încercarea sa asupra unei eshatologii filosofice) transformând-o într-o reflecție de gradul al doilea, o reflecție fără piedestal, fără motivații religioase. Astfel că bunul Dumnezeu ar trebui să funcționeze ca și salvare pentru cei slabi care nu înțeleg necesitățile unei rațiuni practice pure. Însă blândul gând că *fragilitatea* umană este numai o întâmplare (și-i lovește pe cei slabi în aceeași măsură ca și pe cei puternici), nu nesocotește capriciile unei constante în ceea ce privește răul. Eradicarea absolută a răului, utopia eternă a umanității, mărturisește crezul într-un soi de eshatologie, cel puțin, psihologică.

Caravana Gaudeamus, pentru a opta oară la Cluj-Napoca

(Urmare din pagina 2)

Nu încapă discuție că despre un astfel de eveniment cum este Târgul Gaudeamus se vorbește și în date statistice. Să le luăm pe rând și pe scurt. **Suprafața târgului** a fost de peste 350 mp, cu aproape 15% mai mult decât la ediția precedentă. **Numărul expozanților** a ajuns la 96 (participanți în cadrul a peste 40 de standuri), reprezentând câteva dintre cele mai importante segmente din domeniile editorial și educațional: edituri românești cu stand propriu - 24, edituri străine reprezentate la târg de agenții de difuzare românești - 40, edituri românești prezente în standuri comune sau reprezentate de agenții de difuzare - 17, instituții de învățământ - 5, agenții de difuzare de carte românească și străină - 8 etc. **Programul de manifestări** al ediției a cuprins 53 de evenimente. **Numărul vizitatorilor a fost de aproape 19.000.** Unii ar spune că e mult, alții că e prea puțin pentru un centru universitar și cultural cum se pretinde a fi Clujul... **Valoarea vânzărilor** directe realizate cu prilejul târgului a depășit suma de 160.000 RON (1.600.000.000 lei). E ceva, nu?

Acum un deceniu, la Muzeul de Artă, se desfășura ceea ce avea să fie, dacă nu mă înșel,

ultima ediție a Salonului Național de Carte. Veneau atunci la Cluj, pentru a primi premii sau pentru a-și lansa cele mai proaspete volume, printre alții, Alexandru Paleologu, Cornel Regman, Alexandru Vona... În locul defunctului Salon Național de Carte, care, din câte știu, nu a mai putut fi susținut financiar, a apărut Târgul Gaudeamus, organizat de Societatea Română de Radiodifuziune. Începutul a fost timid. Cu toate acestea, marile edituri nu ratau evenimentul. Propuneau standuri proprii, veneau cu editori cunoscuți, organizau lansări de carte în prezența autorilor. Numai că Târgul se desfășura într-un capăt al Clujului, la Expo Transilvania, iar clujenii sunt, probabil, comozi, se deplasează greu, chiar și când li se pun la dispoziție gratuit mijloace de transport, cum s-a întâmplat. Mulți le foloseau să ajungă acasă, în Măraști. Așa a apărut soluția din Piața Unirii, în buricul târgului, după un periplu de două ediții prin Parcul Central. Foarte bine, de la o ediție la alta se stabilesc noi recorduri, de participare, de vizitatori, de vânzări. Numai că rămâne aerul acesta provincial, de improvizație, de librărie uriașă înghesuită sub un cort și mai uriaș. Nu este vina organizatorilor (în numărul următor al *Tribunei*, un interviu cu dl. Vlad Epstein, directorul Târgului Gaudeamus). E păcatul Clujului că nu are nici astăzi un centru expozițional pe măsura orașului, amplasat într-un loc ușor accesibil. În plus, editurile mari s-au cam văzut, de câțiva ani, cu sacii în căruță. Așa încât își trimit la Târg doar... cărțile, în speranța (confirmată, de altfel) că le vor vinde. Nu se mai obosesc să vină cu editori, să lanseze autori și

cărți etc. Probabil consideră Clujul neinteresant sub acest aspect... Totuși, merită laudate editurile clujene Eikon și Limes, plus Paralela 45 care an de an au înviorat Târgul cu lansări de carte sau prezentări de ediții. Din păcate, fondurile organizatorilor nu le permit acestora să organizeze ei înșiși astfel de evenimente, să-i aducă la Cluj pe, să zicem, Petru Cimpoșu sau Mircea Cărtărescu. N-ar strica, în acest sens, ca autoritățile locale să se implice mai mult, asta dacă vrem ca Târgul Gaudeamus să capete câte ceva din anvergura marilor evenimente similare din capitală și să nu se transforme într-un loc unde doar se vând și se cumpără cărți. Deocamdată, efortul acestora, al autorităților, constă într-o semnătură pentru instalarea cortului... Uite-așa, Clujul se bucură de un eveniment servit la cheie. Iar clujenii, cu atât mai mult. Mă rog, cei aproape 19 000...

Includerea socială a tinerilor cu dizabilități

În urma Dezbaterii publice care a avut loc pe tema Includerii școlare și sociale a copiilor și tinerilor cu dizabilități, în data de 26 ianuarie 2007, la sediul Facultății de Asistență socială, participanții au formulat întrebări și recomandări pe care doresc să le aducă în atenția opiniei publice.

Principiul care a fundamentat discuțiile celor 120 de participanți – cadre didactice, asistenți sociali, părinți, tineri, studenți și copii cu și fără dizabilități – a fost cel care statuează dreptul persoanelor cu dizabilități de a participa în mod egal, ca cetățeni ai unui stat democratic, la toate aspectele vieții sociale și de a beneficia de servicii de educație, de asigurare a sănătății, de recuperare etc. Pornind de la dreptul fundamental al nediscriminării persoanelor cu dizabilități, precum și de la dreptul copiilor și al tinerilor cu dizabilități de a participa la educație alături de toți ceilalți, statuat de legea educației în vigoare, participanții la dezbateri au analizat modalitățile prin care este sprijinită includerea lor în școala de masă.

Propuneri și recomandări

S-a pus în discuție și s-a apreciat că legislația din domeniul educației permite și chiar favorizează incluziunea copiilor cu dizabilități, la solicitarea părinților. Totodată, s-a constatat că tot părinților pare să le revină și responsabilitatea acestei decizii, care trebuie să se confrunte cu problemele și consecințele ei concrete.

Participanții au considerat necesară o politică educațională mai fermă care să ofere facilități copiilor cu dizabilități, pentru îmbunătățirea accesibilității școlilor de masă. Ei au considerat că se impune creșterea rolului inspectoratului școlar în creionarea unei politici educaționale județene pentru promovarea învățării copiilor cu dificultăți în școala de masă și în viața socială a comunității, prin care să se fixeze concret cine răspunde pentru punerea în practică a principiului accesibilității clădirilor și a programelor școlare.

Această politică educațională locală trebuie să

mobilizeze resursele umane și materiale care pot crește capacitatea de integrare a copiilor în școli și în viața socială a comunității. Ea trebuie să țină seamă de opinia specialiștilor, opinia părinților dar și a copiilor cu dizabilități. Ea urmează să se refere la formări, resurse financiare, editarea de materiale didactice, promovarea de metode de îmbogățire a capacității de învățare și a performanțelor școlare și altele, ținându-se cont de instituțiile educaționale locale: școli, grădinițe și centre de resurse.

Pentru scopul enunțat la primul punct se impune creșterea numărului cadrelor didactice de sprijin din școlile de masă, o mai bună pregătire-specializare a lor, ca și accentuarea parteneriatului dintre profesorii de sprijin și cadrele didactice din clase prin activități care să îi sensibilizeze reciproc în privința problemelor copiilor cu dificultăți din clasele școlii de masă.

De asemenea, se impune valorificarea acelor metode de educație a capacității de învățare care își dovedesc eficiența în cazul copiilor cu nevoi speciale: manuale, fișe, caiete de exerciții, tehnici de educație cognitivă; se resimte nevoia unei mai bune colaborări cu specialiștii medici, psihologi, psihopedagogi și asistenți sociali, dar și antrenarea în mai mare măsură a studenților acestor catedre, care ar putea participa mai consistent la acordarea unui sprijin psihopedagogic copiilor cu dizabilități din sistemul de învățământ.

Formarea cadrelor didactice trebuie să înceapă din perioada studenției. Participanții la dezbateri atrag atenția asupra nevoii includerii în programa modulului pedagogic a unor cursuri obligatorii de psihopedagogie specială, însoțite de o practică pedagogică care să includă copii cu cerințe speciale de învățare, pentru a face față cerințelor de a deveni pedagogi într-o școală deschisă tuturor copiilor; participanții au solicitat Centrului de Formare a Cadrelor Didactice să promoveze acest deziderat prin planul strategic al Facultății de Psihologie și Științele Educației și să transmită Ministerului Învățământului această solicitare.

Să fie o colaborare mai bună între inspectoratul școlar, directorii școlilor de masă, psihopedagogii specializați și părinți, pentru a putea găsi cele mai bune soluții pentru toți copiii care au dificultăți de învățare; aceasta presupune

organizarea unor întâlniri de lucru periodice cu participarea categoriilor menționate, după caz incluzând participarea copiilor.

Participanții cadre didactice au considerat că una dintre obstacolele incluziunii școlare este modul de realizare a evaluării școlare, respectiv a evaluării profesorilor. S-a arătat că evaluarea are la bază raportarea performanțelor elevilor la standardele naționale și nu conform eforturilor școlilor sau a profesorilor de includere a unor largi categorii de copii cu dificultăți de învățare. Aceasta nemulțumește cadrele didactice, care se confruntă cu astfel de copii și face să scadă gradul lor de acceptare față de copiii cu nevoi speciale. De aceea participanții la dezbateri solicită ca evaluarea cadrului didactic și a școlii să se facă în funcție de efortul cadrelor didactice depus pentru includerea copiilor cu cerințe speciale de învățare, respectiv cu dizabilități, nu în funcție de performanțele acestor copii raportate la testele naționale. Există modele de evaluare a performanțelor instituțiilor de învățământ care iau în considerare eforturile școlii și ale cadrelor didactice de includere a copiilor cu nevoi speciale educaționale (un astfel de instrument de evaluare este *Indexul de incluziune*, conceput în Anglia, de către T. Booth și M. Ainscow, folosit astăzi în numeroase state ale lumii, tradus și editat de Catedra de Asistență socială a UBB, 2006). Participanții cer inspectoratului școlar și Ministerului Învățământului să revizuiască modalitatea de evaluare a performanțelor și să înglobeze în indicatorii de performanță pe cei care rezultă din munca educațională cu elevii cu dificultăți de învățare.

Nemulțumiri au fost exprimate legate de curriculum-ul școlar actual, apreciat ca fiind prea încărcat pentru o largă categorie de copii și care ar trebui mai mult adaptat. Practica școlară demonstrează un procent considerabil de copii cu dificultăți de învățare, care nu fac față cerințelor testelor naționale. A fost apreciată pozitiv prevederea privind posibilitatea opțiunilor pentru o curriculum adaptată și planuri individuale de educație pentru anumite categorii de copii cu dizabilități, dar ele impun și o evaluare (notare) adaptată la cerințele speciale ale copiilor. Ca și principal criteriu pentru evaluarea copiilor cu dificultăți de învățare recomandăm progresul realizat de copil față de propriul său nivel. Părinții și cadrele didactice doresc să știe cine răspunde pentru efectuarea PIP, respectiv de adaptarea programei școlare la nevoile copiilor cu dizabilități din fiecare școală, inclusiv din acele școli unde în prezent nu există specialiști psihopedagogi sau cadre didactice itinerante.

Egalitatea de șanse a copiilor cu dizabilități cu ceilalți copii presupune sporirea șanselor lor de a avea acces la forme superioare sau profesionale de învățământ și impune necesitatea asigurării unor locuri speciale la admiterea în licee teoretice, licee și școli profesionale pentru copiii cu diverse dizabilități și dificultăți de învățare.

Participanții la dezbateri sunt de acord cu recomandările ministerului de învățământ după care este nevoie de existența unor centre de resurse pentru incluziune și apreciază că la nivelul

școlilor speciale pentru deficienți mental funcționează un astfel de centru... Considerăm însă necesar ca școlile pentru copiii cu deficiențe de auz și de vedere să se transforme și ele în astfel de centre de resurse, pentru ca profesorii specializați din aceste școli să poată împărtăși din experiența lor cadrelor didactice din școlile de masă care găzduiesc și educă copii cu astfel de deficiențe. Prin crearea unei baze cu informații centralizate la nivel de județ, informația deținută de aceste centre ar trebui diseminată.

Participanții la dezbateri au subliniat că incluziunea nu este simpla integrare fizică a copiilor în școlile de masă, ceea ce se întâmplă încă adesea în lipsa cadrelor didactice de sprijin, mai ales în școlile din mediul rural. Se resimte nevoia ca *centrele de resurse să poată mobiliza un număr mai mare de echipe de specialiști psihopedagogi, logopezi, asistenți sociali, psihologi, eventual medici* care să colaboreze cu părinții, copiii și cadrele didactice pentru a crește șansele includerii copiilor cu dizabilități în toate școlile de masă, inclusiv în școlile rurale. Sugerăm implicarea unor echipe de voluntari cu pregătire multidisciplinară formate din studenți/masteranzi/ doctoranzi de la secțiile UBB (asistență socială, psihopedagogie, pedagogie, metodică).

Părinții resimt acut *lipsa de informații* privind drepturile copiilor lor cu dizabilități și modalitățile lor de educare pentru atingerea unor performanțe maxime și asigurarea unei cariere profesionale. Participanții resimt nevoia existenței unei *rețele de incluziune*, care să cuprindă specialiști (medici și psihopedagogi) și părinți, în care să circule informații cu privire la diferitele forme de dizabilități și deficiențe, dar și posibilele căi de acțiune și educare. În această ordine de idei, o astfel de rețea are nevoie de un web-site și de resurse materiale și umane proprii ale căror accesibilitate să fie cunoscută de părinții care se confruntă cu dificultăți de adaptare școlară a copiilor lor.

Se impune o activitate mai organizată, mai coordonată a societății civile pentru a putea oferi sprijin pentru toate persoanele cu dizabilități, mai ales a acelor aflate în situații dificile; implicarea bisericii și a confesiunilor; prelucrarea și promovarea modelelor de bună practică din alte societăți și culturi. Rețelele de incluziune propuse mai sus au menirea facilitării unei astfel de coaliții largi.

Este necesară organizarea unor întâlniri periodice pentru un parteneriat mai eficient și înființarea unei rețele în sprijinirea incluziunii la toate nivelele. Sugerăm ca acestea să aibă loc în cadrul Observatorului Social organizat de facultatea de Sociologie și Asistență Socială, prin formarea unui nucleu de persoane interesate provenind din societatea civilă, specialiști și instituțiile abilitate.

Participanții la simpozion propun ca *asistentul social să fie managerul de caz*, care coordonează întregul proces de incluziune, fiind atent la toți actorii procesului: copilul inclus și familia acestuia, pedagogii, colectivitatea de clasă și de școală a instituției de primire, activitățile de sprijin, accesibilizarea mediului. Propunem înființarea unor posturi de asistenți sociali la nivelul instituțiilor educaționale, care să medieze procesul de incluziune, facilitând comunicarea dintre părinți, cadre didactice, directori, inspectorat școlar și copii.

Pentru ca incluziunea școlară să fie completată de incluziunea socială a copiilor și tinerilor cu dizabilități, se propune înființarea unor *centre de*

servicii la nivel comunitar (parteneriate: primărie, ONG, Universitate) pentru elaborarea și asigurarea tuturor serviciilor care vin în sprijinul integrării sociale și societale: cluburi, centre de informare și de consiliere, etc.

Practica discriminării pozitive a absolvenților de liceu cu dizabilități la admiterea în instituții superioare de învățământ, prin asigurarea de locuri special asigurate a fost un pas important în egalizarea șanselor, dar trebuie continuat cu asigurarea materialelor didactice și bibliografice adecvate, *cu accesibilizarea reală a instituțiilor de învățământ superior*, prin forme de examinare care să respecte specificul fiecărei dizabilități. E nevoie ca Universitățile să dispună de centre de resurse și de consiliere pentru studenții cu dizabilități, care să dispună de materiale didactice adecvate, traducători în limbaj gestual, programe speciale pentru nevăzători, cărți înregistrate audio etc.

Participanții au apreciat măsura legislativă de a sprijini angajatorul în asigurarea condițiilor speciale de muncă, dar au propus și o a doua modalitate de a stimula angajarea, prin acordarea unor finanțări persoanei cu dizabilități, pentru ca aceasta să investească în propriile sale resurse de muncă și de deplasare. De asemenea, primăriile și Direcțiile de Asistență socială să organizeze campanii de sensibilizare a angajatorilor, cu exemplificarea unor modele de bună practică.

Se observă în comunitatea clujeană o tendință pozitivă în schimbarea mentalității față de persoanele cu dizabilități. Așa cum au demonstrat datele Inspectoratului școlar și cercetările prezentate de L. Berszan, E. Zorgo, datele organizației Caritas, ca și unele lucrări de licență sub conducerea M. Roth, a crescut numărul copiilor cu dizabilități din școlile de masă și totodată acceptarea cadrelor didactice și a colegilor față de ei. Acest progres trebuie susținut prin campanii de informare/instruire/training a personalului instituțiilor de învățământ începând de la nivel preșcolar și gestionarea promptă a tuturor problemelor ivite în practica incluziunii.

E nevoie de dezvoltarea cercetărilor pentru adunarea unor date privind calitatea vieții și educației persoanelor cu dizabilități (cu accent asupra copiilor și a celor tineri, dar nu numai) precum și asupra tematicii multidimensionale a incluziunii în toate formele de învățământ, până la nivel universitar. Propunem ca centrele de resurse ale Inspectoratului școlar și rețeaua de incluziune, ca și toate celelalte organizații ale societății civile interesate în promovarea incluziunii sociale și școlare să stimuleze colaborările interdisciplinare orientate spre accesarea de fonduri în vederea asigurării bazei materiale necesare cercetărilor.

Se impune formarea unor grupuri de presiune asupra politicianilor și autorităților, pentru a promova proiecte în mai mare măsură favorabile celor cu dizabilități. Ele trebuie formate din persoane (inclusiv copii și tineri) cu dizabilități, aparținători și specialiști; astfel de echipe mixte trebuie să evalueze modul în care cei cu dizabilități au acces la resurse educaționale și în clădirile care organizează diferite modalități de învățământ; rețeaua favorabilă incluziunii, Observatorul Social al UBB și toate celelalte organizații ale societății civile interesate în promovarea incluziunii sociale și școlare vor iniția formarea unui astfel de grup de presiune.

Observatorul Social al Universității Babeș-Bolyai Cluj
Prof. Dr. Maria Roth

Despre incluziune Cazul unui elev cu sindrom Down

Cristina Felea

Obiectivul principal al acestei intervenții este de a contura contextul care face prioritară o acțiune concertată de sprijin profesional oferit cadrelor didactice de către specialiștii UBB, în colaborare cu toate celelalte organisme și organizații implicate, nu numai prin programe de training sau educație permanentă, campanii de informare și sensibilizare ci și prin demararea unor studii interdisciplinare care să ofere date concrete pe baza cărora cadrele didactice și specialiștii angajați în procesul de incluziune să poată implementa metode clare și un management superior al tuturor cazurilor de elevi cu nevoi speciale.

Țin să precizez că fac acest apel din perspectiva părintelui unui copil cu sindrom Down, parte a unei populații cu deficiențe de învățare reprezentative statistic², pentru care există un corpus atât de redus de studii în limba română (efectuate de cercetători români), încât oricine e dispus să pornească o acțiune de documentare se lovește de bariera lipsei acute de informație. Aș menționa aici eforturile deosebite depuse de Asociația Sindrom Down Oltenia și de Centrul Educațional Teodora din Băilești care au pornit o acțiune de identificare și monitorizare. Din păcate, accesul la informațiile produse de ei și de alte asociații de profil este extrem de greu, din lipsa unei rețele naționale de informare care să centralizeze datele.

Contextul în care s-au succedat etapele de școlarizare coincide cu o Românie în tranziție, după cum bine știm, cu tatonări și încercări de ordin legislativ, cu dificultăți de implementare a noilor prevederi legale datorate unor factori care variază de la lipsa de experiență a autorităților, deficitul de resurse financiare și umane, lipsa studiilor de specialitate, până la un excesiv de lent proces de maturizare a societății civile, a transformării ei în instrument de presiune constantă. Nu în ultimul rând, ceea ce - prea generalizant - numim mentalitate (un conglomerat de comportamente și atitudini stereotipe, prejudecăți, inerții de gândire) a reprezentat în toți acești ani un factor de frînare, dar și o justificare bună la toate. Aceasta când de fapt, în realitate, ar trebui să fie obiect de cercetare și analiză pentru a se găsi soluții pertinente.

Mă voi referi acum la câteva aspecte concrete care au jalonat experiența de incluziune a lui Mihai. Pot spune că Dumnezeu mi-a luminat mintea pentru a face alegerile corecte din momentul în care am aflat că Mihai are sindrom Down. Extraordinar a fost, de asemenea, faptul că – deși l-am născut în mai 1988, deci în vechiul regim – am fost sfătuită corect, astfel că am aplicat intervenția timpurie și stimularea cognitivă intensă din primii ani de viață. Trebuie să recunosc că am intrat în vîltoarea școlarizării fără o pregătire prealabilă, bazîndu-mă pe lectura câtorva texte de ultimă oră – la acea dată – și pe simțul comun, precum și pe sfaturile medicului neurolog și ale psihologului, care m-au îndemnat să îl școlarizez în învățămîntul de masă.

Menționez că numeroși părinți întîlniți în acești ani nu au avut acest „noroc” și au fost sfătuiți, uneori cu cinism, să-și instituționalizeze copiii.

În mare parte însă, acțiunea mea a fost una solitară în care a trebuit să-mi asum constant roluri diverse și să mă documentez intens pentru a le susține. O simplă înșiruire a lor: mamă, kinetoterapeut, tovarăș de joacă, cadru didactic, logoped, psiholog, etc. dă măsura consumului enorm de energie și a stresului aferent.

Admit că am refuzat instinctiv învățămîntul special care mi se părea o cale sigură spre stigmatizare și marginalizare socială. În fapt, aceste variante i se contrapunea, în viziunea mea, o formulare de tip „dacă e să imite, măcar să imite normalitatea” – la vremea respectivă, după cum spuneam, încă nu citisem și nici nu discutaseram conceptul de incluziune, eram mulțumită că am reușit să conving câteva persoane că fiul meu poate face față și integrarea va fi în câștig din punct de vedere comportamental și intelectual prin imitarea modelelor corecte dintr-un mediu școlar normal.³

Pe scurt, Mihai a trăit experiența pre-școlară un an în grădiniță tradițională cu program normal, un an și jumătate în sistem alternativ Waldorf și un trimestru, cel dinainte de clasa întîii, în grădiniță specială deoarece am vrut să mă asigur că va fi evaluat corect și vom obține certificatul de orientare școlară aferent intrării în învățămîntul de masă.

Școala primară și gimnaziul le-a efectuat în școala de cartier unde am beneficiat de experiența integrării cu succes a unui alt băiat cu sindrom Down – conducerea școlii a știut să determine colectivul de profesori și populația școlară să aibă o atitudine pozitivă față de acești copii. Examenul

de testare națională a fost dat în condițiile prevăzute de lege, cu comisie separată și rezultatele au fost mulțumitoare, astfel că Mihai a fost repartizat, după medie, la un liceu tehnologic. Aici, însă, a intervenit din nou decizia mea de a căuta un mediu prielnic incluziunii și am obținut transferul la Liceul Teologic *Emanuel*, unde, în ciuda faptului că nu exista un precedent, nici psiholog sau cadru didactic de sprijin⁴, conducerea școlii și cadrele didactice și-au asumat responsabilitatea de a-l primi.

Acum voi schița câteva idei care au jalonat acest parcurs și pe care, de altfel, le-am regăsit ulterior formulate în studii referitoare la populația Down din Marea Britanie și Statele Unite.

Cel mai mare câștig, aș zice inestimabil, a fost în planul acceptării sociale și al câștigării autonomiei în ceea ce privește deprinderile de supraviețuire cum ar fi autoservirea, deplasarea, mînuirea banilor, comunicarea.

Din studiile la care am avut acces, efectuate asupra relației dintre copiii cu dizabilități (cu osebire cei cu Down) și grupul de vîrstă rezultă că factorii determinanți sînt comportamentul și limbajul.

În ceea ce privește comportamentul, Mihai a prezentat, mai ales în clasele primare, simptomele cele mai frecvente: deficit de atenție accentuat, imaturitate, hiperactivitate alternînd cu pasivitate, uneori nevoia de a fi centrul atenției.

Dezvoltarea mai lentă a deprinderilor motorii, perceptivă, cognitive, de limbaj și comunicare creează un retard în dezvoltarea competențelor sociale. Prin urmare, dificultățile de exprimare/ limbaj caracteristice sindromului Down (de la nivel fonologic la cel de expresie) pot cauza dificultăți majore în relaționarea socială. Dacă acest lucru a fost mai puțin vizibil în perioada preșcolarizării și a școlii primare, începînd cu gimnaziul s-au manifestat în incapacitatea de a participa la teme principale de acceptare cum ar fi birfa și tachinatul, iar apoi în schimburile verbale intense dintre colegii adolescenți din liceu. Desigur, pe măsură ce grupul de vîrstă a trecut de la copilărie la pubertate și adolescență, au apărut și disfuncții datorate în primul rînd psihologiei adolescenților, angajați în căutare identitară sub presiunea grupului. Mărturie în acest sens o pot aduce colegii lui Mihai care, în plus, s-au plîns de lipsa informației și a unei instruiți privind metodele de a comunica mai bine cu el.

Prin urmare, comportamentul nu a creat bariere semnificative, însă gradul de acceptabilitate a rămas relativ scăzut datorită

limbajului. Astfel, în ciuda faptului că Mihai se exprimă în propoziții corecte, e coerent, și are un vocabular relativ bogat față de medie, lipsa temelor și preocupărilor aferente grupei de vîrstă, persistența gîndirii magice, creează o comunicare anevoioasă.

De asemenea, în pofida unui număr relativ mare de activități cu clasa (excursii, serbări, ieșiri în oraș) în care colegii au arătat o disponibilitate și o maturitate deosebite, Mihai nu e solicitat să participe în activități informale repetate, nici în vreo relație de prietenie unu la unu. Sînt sigură că lucrurile ar fi mers mai bine în prezența unui consilier specialist care să poată media și oferi sfaturi pe partea de comunicare, relaționare.

Un al doilea câștig major a fost dezvoltarea intelectuală care, în prezența unei stimulări cognitive constante, a rezultat în achiziționarea de cunoștințe și abilități/ deprinderi intelectuale peste media populației Down. În această arie, însă, frustrările noastre au fost majore în ceea ce privește lipsa sprijinului specializat și a informației privind profilul educațional al persoanei cu Down. Dacă acum lucrurile stau puțin mai bine fiindcă prezența cadrelor didactice de sprijin începe să-și facă efectul, pe parcursul școlarizării lui Mihai a trebui să dublez cu o activitate intensă acasă ceea ce copilul, prin deficit de atenție, lentoare, pasivitate, nu putea achiziționa la școală. Cu toate acestea, o mamă, oricît de educată, nu poate ține locul tuturor specialiștilor, nu are energia, timpul și competențele să acopere toate ariile curriculare. Fără teama de a exagera, pot spune că coșmarul acestor ani a fost reprezentat exact de acest sentiment de neputință și frustrare: am putut identifica problema, am intuit corect sau am găsit parțial soluția, dar nu am posibilitatea și nu am cu cine colabora ca să o rezolv.

Aici fac o paranteză. Recent, am participat la un seminar național dedicat persoanelor cu Down care a prilejuit și constituirea Federației Asociațiilor Down din România. Participanții, activiști în organizații și părinți, au subliniat o carență majoră a sistemului care se leagă direct de experiența împărtășită dvs. și de apelul pe care l-am schițat la începutul prezentării. Acel grup format din specialiști care, teoretic, ar trebui să se afle la baza punerii în practică a planului individual de intervenție elaborat de comisia de acordare a Certificatului privind încadrarea într-un grad de handicap, nu funcționează! Nu există verigi funcționale de legătură între acești oameni, instituțiile pe care le reprezintă și școli. Comunicarea e anevoioasă și, cînd e, se reduce la partea birocratică și/sau statistică unde se bifează itemi abstracți.

Această observație face trecerea spre ultimul aspect pe care vreau să-l menționez, legat de corpul profesoral implicat în școlarizarea elevilor cu cerințe speciale. Cercetări în acest domeniu au relevat efectul/ influența pe care o au atitudinea și așteptările profesorilor asupra elevilor în modul în care se percep pe ei înșiși și îi percep pe ceilalți. Recent, s-a avansat ideea că aceste elemente sînt un ingredient indispensabil pentru incluziune, ba chiar întrece în importanță gradul sau tipul de dizabilitate. Un covîrșitor număr de studii evidențiază așadar că incluziunea este dependentă de filosofia școlii și de atitudinea cadrelor didactice⁵. Crearea unei așa numite „culturi incluzive” este prin urmare esențială. Am trăit aceste adevăruri cît se poate de concret în timpul diverselor etape de școlarizare ale lui Mihai. Dacă în ceea ce privește „filosofia” școlii,

Pedagogul, părintele și elevul

Eva Raduly Zorgö

În anul 2006, împreună cu studenți de la psihologie, am realizat un studiu comparativ privind atitudinile pedagogilor, părinților și elevilor față de integrarea copiilor cu nevoi speciale, care relevă anumite tendințe din domeniul studiat. Fără pretenția de reprezentativitate, ele ne dau posibilitatea de a reflecta asupra posibilităților de a interveni constructiv în formarea acestor atitudini. Studiul s-a efectuat în trei localități, în care se aplică diferite forme ale integrării copiilor cu dizabilități. Am aplicat chestionare special întocmite pentru părinți, pedagogi (educatori și învățători) și elevi (media de vârstă 9,6 ani). Cele trei categorii de subiecți au fost implicați fie în educația fără integrarea copiilor cu dizabilități, fie într-o formă de integrare locală, fie într-una funcțională. Pentru o înțelegere mai clară a acestora, prezentăm un tabel sintetic al formelor educației integrate.

Conform Köpatakiné, 2004, în cazul integrării locale s-a observat că educarea elevilor cu nevoi speciale se desfășoară în aceeași instituție cu ceilalți elevi, dar în clase separate, ei neavând activități comune. Din perspectiva integrării sociale, în cadrul lecțiilor instruirea elevilor cu nevoi speciale se desfășoară în grupuri separate, dar în afara orelor școlare ei desfășoară activități comune cu ceilalți copii. (activități sportive, artistice, mese comune etc.). Integrarea funcțională: toate activitățile din școală se desfășoară în comun. Doar în cazuri foarte limitate se organizează instruirea diferențiată (individual sau în grupuri) pentru elevii cu nevoi speciale.

Dintre rezultatele obținute, remarcăm o atitudine pozitivă semnificativ mai mare față de incluziune din partea cadrelor didactice care aplică integrarea celor cu dizabilități în practică, față de cei care nu lucrează direct cu copiii cu dizabilități.

În cazul părinților, integrarea funcțională pare să genereze cele mai pozitive atitudini. Pentru cadrele didactice, cel mai ușor de integrat par a fi, în ordine ierarhică, copiii cu tulburări de vorbire, cei cu deficiențe motorii, cei cu deficiențe auditive, apoi cei cu deficiențe vizuale și cel mai puțin cei cu deficiențe mentale. Dintre elevi, atitudinea cea mai pozitivă față de integrare au avut-o aceia care au trăit deja experiența coeducării laolaltă cu elevi cu dizabilități. De asemenea, ne-a interesat părerea cadrelor didactice cu privire la sistemul de învățământ optim pentru copiii cu nevoi speciale. Rezultatele relevă o diferență între opiniile învățătorilor și ale educatoarelor, învățătorii acceptând în mai mare măsură copiii cu dizabilități incluși în formele de educație de masă. Astfel, 44,4% dintre învățătorii optează pentru integrare totală și 55,6 % pentru integrare locală.

Cu privire la factorii perturbatori ai educației integrate, se manifestă o diferență clară între opiniile cadrelor didactice implicați în integrare și cei care nu sunt implicați în integrare. Cei care au în clasă și copii cu dizabilități consideră că impedimentul cel mai important al integrării este lipsa de pregătire specifică a cadrelor didactice. În schimb cei care nu sunt implicați în integrare cred că obstacolul cel mai de seamă este lipsa condițiilor materiale. Tabelul 1. prezintă aceste diferențe.

Categoriile de cadre didactice	Factorii perturbatori			
	Lipsa condițiilor materiale	Lipsa de pregătire a cadrelor didactice	Rejectarea celor cu dizabilități de către colegi	Incapacitatea de adaptare a celor cu dizabilități
Cadre did. care aplică integrarea	25 %	62,5 %	12,5 %	
Cadre did. care nu sunt implicate în integrare	66 %	8,3 %	16,7 %	9 %

am avut norocul să am de-a face cu conducători de școli care erau preocupați să asigure cele mai bune condiții de educație și învățare pentru TOȚI elevii, deci și pentru cei cu cerințe educaționale speciale, celelalte ingrediente care ar fi asigurat fiului meu un mai mare grad de incluziune au lipsit parțial sau cu desăvârșire. Acestea ar fi încrederea în capacitățile proprii ale dascălului de a soluționa nevoile individuale ale copiilor, o atitudine optimistă vizavi de succesul tuturor elevilor, luarea unor măsuri pentru sprijinul cadrelor didactice care lucrează cu copii cu cerințe speciale, angajamentul de a oferi o programă adaptată și flexibilă pentru toți elevii, precum și adoptarea unor proceduri sistematice de monitorizare și evaluare a progresului.

Cu toată bunăvoința întâlnită la majoritatea cadrelor didactice, am observat că nevoile și atitudinile celor de care depinde incluziunea au rămas în mare parte neidentificate și neglijate. Un pas important în sensul acesta a fost făcut prin elaborarea și publicarea în 2005, prin eforturile RENINCO, a Ghidului pentru cadrele didactice de sprijin (CDS), precum și a Raportului de studiu privind funcționarea CDS (2006). În acest spirit, cred că este imperios necesară elaborarea unui pachet informațional de sprijin pentru toate unitățile școlare care să țină seama de nevoile cadrelor didactice. Consider că, datorită numărului relativ mare de copii cu sindrom

Down (pentru care un corpus mare de studii recomandă incluziunea ca cea mai bună metodă de recuperare, socializare, etc.), trebuie elaborat un capitol special referitor la profilul educațional al acestor copii. Acest lucru însă nu se poate realiza decât prin introducerea pe agenda de lucru a catedrelor de Psihopedagogie Specială, respectiv a Departamentului de metodică a unor studii (nivel licență, master, doctoral) privind atât populația Down cât și nevoile cadrelor didactice.

Aș încheia spunând că, în pofida textelor manifest, precum și a recente Legi pentru persoanele cu dizabilități, extrem de generoasă în această privință, incluziunea ca filosofie a practicii didactice este departe de a se realiza. Desigur, ea presupune o serie de mutații de ordin social și cultural pe de o parte și de măsuri concrete pe de alta care trebuie să vizeze transpunerea în practică a principiilor care îi stau la bază.

Îmi place însă să cred că pașii concreți care s-au realizat - training-uri, educație permanentă, campanii de sensibilizare și informare - au dat naștere la un efect în lanț și la modificări perceptibile la nivelul atitudinilor. Dar, în viziunea mea, care are la bază observarea evoluțiilor din alte țări, un pas mare înainte se va putea realiza doar atunci când universitatea, prin cercetătorii și cadrele didactice, vor intra în parteneriate eficiente cu școlile și organizațiile neguvernamentale pentru realizarea de programe și studii care să creeze premisele unui

Tabelul nr. 1: Părerea cadrelor didactice în legătură cu factorii perturbatori ai integrării

Concluziile studiului nostru:

1. Cadrele didactice (învățători și educatoare) care au experiență cu elevii cu nevoi speciale, manifestă atitudine mult mai pozitivă față de educația integrată.

2. Cadrele didactice care aplică integrarea consideră că factorul perturbator cel mai de seamă privind integrarea este lipsa de pregătire specială a cadrelor didactice.

3. Învățătorii consideră că sistemul de învățământ optim pentru copiii cu nevoi speciale este integrarea lor locală și cea totală.

4. Atitudinea cea mai tolerantă față de integrarea copiilor cu nevoi speciale se manifestă la părinții copiilor care frecventează școli cu integrare funcțională. Aceeași tendință se manifestă și la copii.

management superior al cazurilor de elevi cu nevoi speciale.

Note:

² „În România starea de fapt a persoanelor cu sindrom Down este greu de definit. În primul rând nu se cunoaște numărul lor exact. Am constatat că în România Serviciile de asistență socială și autoritățile publice au publicat statistici efectuate doar pe categoriile principale de dizabilități (mentale, motorii). În anumite documente se menționează incidența de 1 la 800-1000 de născuți vii.” (Maria Vislan, http://www.impreuna.arts.ro/impreuna_aprilie2006.pdf).

³ În contextul începutului anilor nouăzeci și acest gest era, de asemenea, un risc asumat.

⁴ În ciuda numărului relativ mic de elevi integrați la nivel liceal, Inspectoratul Școlar nu finanțează posturi de cadre didactice de sprijin pentru această categorie. Efortul cade, din nou, în sarcina părinților și a profesorilor.

⁵ Petty, Heather and Jane Sadler

poezia

Eminescu la tot cartieru'

poeme de Adrian Suci

îmblînzitorul de cai

în ghetouri în oricare stație de metrou
la oricare oră în piața de vechituri
în bordelurile clandestine
oriunde găsești un îmblînzitor de cai

trec prin mine ca printr-o
gară pustie
zic
de ce scuipă lumea pe jos
domnișoară de ce scuipi pe jos
îmblînzitorule de cai de ce
n-ai cumpărat batiste

zic mîine
mi-e frig de mîine
poți tu rezolva să fie mereu astăzi

amintirea marilor ierburi

cu mult efort vom deveni cîndva
exact ceea ce sîntem
desăvîrșiți în ceea ce sîntem/ nepătați/ vomitîndu-i
neconținut pe ceilalți

în fața ochilor tăi trăiesc indiferența voluptății

pe largile pajiști
cutreierate de amintirea marilor ierburi
tu vei avea un fiu care nu va ști numele meu

tu vei avea un fiu care nu va
primi nici o jucărie de la mine
nici o recunoștință nu-mi va purta
nimic

cîinele din ceruri

dacă aș fi cîinele cel mare din ceruri
aș ura bun venit
cohortelor de potăi înecate
aș cere să se traducă pe limba lor
și-a iepurilor sfîșiați pe șosele
sfînta scriptură și
poate
filocalia

trăim
îți spun
vremuri pe care alții
abia au cutezat să le profetească
am îngropat lumea devorată de pești
luminată de îngeri dezabuzăți
de incendii

dacă aș fi cîinele cel mare din ceruri
aș fi imposibil de trist aș tremura
ca o frunză
aș tînji după ghearele tale
m-aș ruga către tine
mușcă-mă
tu
femeie

pinguini prin plane

ce bine că sîntem împreună
ce fericire că trăim laolaltă
ce turmă fierbinte sîngerată

vom crește pinguini
prin planele bechstein
din visele femeilor noastre

vom inventa casa perfectă
acoperișul cu roți
sandvișul care se mănîncă singur
bisturiul care sărută

prin ferestrele sparte

biberoane roz

în fiecare zi o mie de mame
nasc ținci neubiți îi vezi atîrnînd de țitele vinete
cu
disperarea vulgară a celor ce simt respirația morții
le vezi tații trași la față pe coridoare țepeni străini
mimînd fericirea incredibil de prost

aceeași viață începe confuz în fiecare zi sufocată
de stolurile de toamnă/ iarnă/ vară/ primăvară
publicațiile destinate părinților tineri/ bătrîni/
bogați/ săraci/ tîmpiți
se vor vinde în continuare
cărțile despre cum să schimbi scutecul și să bagi
biberonul la locul lui vor face tiraje ametoitoare

voi rîde și eu precum prea-nefericitul van gogh
arzîndu-și
mîna la flacăra lămpii din dragoste curată pentru
o vacă
nici măcar sentimentală

...scriind asta, parcă văd mîntuirea ...biberoane
roz între labiile fetițelor ...votcă de pufoaică în
locul șampaniei vulgare ...cimitire aseptice... fraieri
tăindu-și venele în toate blocurile la toate etajele...
anda adam în fustiță și colanți roz făcînd artă
pentru artă... fuck you all!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!

andrei și javrele nimănu

pe andrei îl urmau javrele nimănu
ai fi jurat că are un balonzaid invizibil
cu care le ferește de ploaie

un neam întreg de andrei n-a aflat
de ce e crucea tot una cu semnul plus

sigur
andrei nu e einstein
andrei e numai vînat de frig
și-l primesc în bețiile lor femei noduroase

caută oameni vii

Adrian Suci

cunosc un miliardar excentric din sighet
vinde cartoane și caută oameni vii

el spune au murit mulți pe-aici
ar fi echilibru dacă aș găsi unul viu de fiecare
mort
numărat

el gătește pentru poeți
și le sponsorizează cărțile

la firma lui mîngîie facturi femei cu degete subțiri
dulci ca poemele scrise în apnee
ele sînt supravegheate de doi moși înțelepți
dintre care unul a fost securist

el spune e greu
sînt puțini vii
el o spune
cu aerul înduioșat cu care semnează contracte
și acceptă felația secretarei

el e singurul înger cu cont în bancă
pe care îl știu

eminescu la tot cartieru'

e mai rău să ai suflet decît să fii mahmur și gol
sufletul se hrănește cu animale ciudate
care nu sună nu miroso și nu se-mperechează la
TV

în cișmigiu am văzut că unu' eminescu dă apă la
tot cartierul

vin țigănci cu cărucioare cu bidoane de plastic
cu ținci mucoși aninați de aerul putred
vin domni doamne domnișoare
și se-adapă la izvoru' lu' eminescu ăsta
luat individual cred că nici un primar n-a dat mai
multă apă
la bucurești decît băiatu' ăsta eu zic să-i facem
statuie

să-i facem una din piatra cea mai tare
mică micuță rotundă să știm sigur
că se topește ultima cînd explodează soarele
să fie eminescu ăsta cu apa lui
ultimul semn că am umblat p-acilea

traducere

Poezii de Gerardo Vacana

Poet, traducător și eseist, Gerardo Vacana s-a născut în 1929 la Gallinara (Frosinone), unde trăiește și în prezent. Licențiat în Litere la Florența, a predat limba și literatura italiană în Franța, la Lyon.

Poezia sa, așa cum a observat critica literară, este fină, puternic ancorată în real, în sentimentele intense și sincere generate de o trăire autentică a cotidianului. A fost tradus în franceză, engleză, germană, rusă, greacă, suedeză, spaniolă și esperanto.

În 1976 a fondat Premiul literar "Val di Comino", iar din 1993 organizează și prezidează reuniunile internaționale de poezie de la Alvito.

A ocupat diverse funcții în administrația statului italian, apoi s-a retras în satul natal, promovând neobosit valorile culturale ale unui ținut de vis: Val di Comino.

Viața la țară

Viața la țară nu-i somnolentă,
în lentoarea ei
e mai împărțită, mai vie.
Ce gusturi, ce miresme, ce culoril
și iubirile (ce îmbrățișări,
închipuți-vă, domnilor),
și ura, și patima.

Timpul îl oprești
ca pe taur, de coarne
și-ți faci rînd pentru toate.
Ce mese, ce ospătări,
ce de băutura la nunți,
iar de când se trăiește mai lesne
și la botezuri, la confirmări bisericești,
la comuniuni.

Ce petreceri la plăcute prilejuri:
recolte, nașteri,
succese, avansări
(puțin contează de-s ale tale
ori ale vecinilor).

Câtă unire dinaintea necazului,
câtă compasiune pentru bolnav
și bucurie când trece năpasta.
Ce priveghiuri, ce petrecanii,
ce laude, ce făgăduieli
celui ce pleacă pe drumul din urmă,
și ce îmbărbătare
pentru rudele mortului.

Câtă lume la slujbe,
la procesiuni.
Ce muzici, cântări, artificii
la sărbătorile sfinților.

Ce plăcute osteneli la alegeri:
ce pantomimă, ce fraude,
ce corupție (dar și alese bucate
făcute în casă, cu
vin, ulei, macaroane).

Cât loc pentru uimire,
pentru distracție: până și zborul unui elicopter
aduce bucurie,
fi scoate în stradă
și pe cei mari și pe cei mici.

Și câtă răbdătoare atenție
pentru rarele întâmplări,
pentru răutățile și mai arare.
Ce de povești fără capăt
din faptul cel mai neînsemnat.

Dușmani?

Dacă ne-am întâlni într-un pustiu
ori în locuri și mai cumplite,
am fi desigur fericiți,
am învăța de îndată
să ne zâmbim
să ne dăm mâna,
poate chiar să ne iubim.
Într-o lume comună,
prin mulțimea celor ca noi
ne întorcem spatele
ori ne ferim unul de celălalt
cu vrăjmășie amarnică,
neîndurători
unul cu altul.

Deschid ochii mă uit

Deschid ochii mă uit
cum doarme soția mea.
și iată că surprind o expresie
pe care nu i-o știam
și-mi place nespus.
Surăd bunei ursite.
Sunt ostenit, însă ochii
nu-i mai pot închide la loc.

Ore-n șir veghez...

Ore-n șir veghez somnul fetei mele.
Ziua alung muștele,
noaptea țânțarii,
care-s mulțime în sud
aproape de mare.
Mă lupt cu larva.
Smulg receptorul din furcă
la primul țărâit,
țâșnesc spre ușă
când aud soneria.
Pe oaspeții prea guralivi,
cârduri de cumetri, cumetre,
fi opresc la intrare
ori îi rog smerit să revină.
Deosebesc falsele treziri
de cele adevărate; uneori
o mângâiere ajunge
ca să adoarmă din nou.

Muncitor bun la toate

Muncitor bun la toate
emigrat în Statele Unite
scapă din criza lui douăzeci și nouă
meșterind cu mâinile lui
coșuri de nuiete, coșulețe,
panere după care americanii
se dau în vânt.

Traduceri și prezentare de
Doina Oprea

flash-meridian

Romane noi de Ian McEwan și Marina Lewycka

Ing. Licu Stavri

Popularul romancier britanic Ian McEwan, intens tradus și apreciat în țara noastră, a publicat la editura Jonathan Cape un nou roman, intitulat *On Chesil Beach* (Pe plaja Chesil). Este o narațiune de mai mică întindere (166 pagini), dimensiune cu care ne-au obișnuit unele din scrierile sale timpurii, precum *Grădina de ciment* sau *Amsterdam*. Totodată – consideră Natasha Walter, care recenzează cartea în *The Guardian* – este o poveste “low key”, adică în cheie minoră. Într-un ritm lent (prea lent, poate, pentru scurtimea lui), romanul descrie noaptea de nuntă a unei perechi aparținând clasei de mijloc, într-un hotel din Dorset, la începutul anilor '60. Dacă lipsește bogăția epică din *Câinii negri* sau *Ispășire*, *On Chesil Beach* este scris în stilul matur, speculativ și meditativ, cu care McEwan ne-a obișnuit odată cu penultimul său roman, *Sâmbătă*, mai puțin comentat în Anglia și a cărui traducere românească (la Polirom), a trecut cu neobservată. “Un stil rafinat, civilizată, foarte diferit de tacticile de șoc din primele sale romane”, observă recenzenta. Judecând după cronică, autorul pare preocupat, în primul rând, de evocarea exactă și sugestivă a calității vieții cotidiene din anii șaiszeci ai secolului trecut, prin aluzii la tot ce poate caracteriza epoca, de la maniere, trenduri și tabuuri sociale, până la calitatea mâncărilor și serviciilor de la hotelul ce servește drept ambianță. Cele două personaje, Florence și Edward, au așteptat cu nerăbdare și emoție momentele acestea, doresc mult să se apropie și să-și consume cununia, dar își dau seama că hotelul de la Chesil Beach a devenit un décor al solitudinii, mai degrabă decât unul al comuniunii. “Ce le stă în cale?”, se întreabă naratorul. “Personalitatea și trecutul fiecăruia, ignoranța și teama, timiditatea, lipsa de experiență, rămășițele de prohibiție religioasă, apartenența de clasă, educația britanică, istoria însăși.” O mare parte a romanului se ocupă de trecutul celor doi, dar, dacă viața de familie și educația lui Edward pot fi reconstituite ușor de către cititor, trecutul lui Florence rămâne cețos, autorul mulțumindu-se să sugereze că undeva, în trecutul femeii, este îngropat un secret inavubil, probabil de natură sexuală. Florence și Edward, remarcă recenzenta, sunt încarnarea inocenței bazate pe ignoranță tipică pentru Anglia de dinainte de 1960 (Philip Larkin spunea că dezinhibarea sexuală a început în 1963). Inocența lor e de natură sexuală, dar și politică (în studenția lor, la Oxford, cei doi au participat la manifestațiile pacifiste, cu o naivitate care amintește de cochetarea cu marxismul a lui Bernard și June din *Câinii negri*). În ciuda scurtimii și a formalismului romanului, crede N. Walter, McEwan însuși viața și credibilitate celor două personaje, explorând cu o candoare gravă importanța și imposibilitatea dragostei și comunicării și dovedind o certă evoluție față de romancierul care se amuza în secret descriind jocuri crude de violență și sex. Un roman “intimist”, care, într-o manieră nu tocmai caracteristică autorului, pledează pentru înțelegere, răbdare și iubire.

Părintelui animației japoneze, Hayao Miyazaki – autor al peliculei de succes mondial *Prințesa Mononoke* – pe ai cărui umeri s-a sprijinit în ultimele decenii reputația internațională și puterea financiară a studiourilor “Ghibli”, i s-a găsit un succesor în persoana fiului său de 40 de ani, Goro, de formație peisajist, care, până în prezent, s-a mulțumit să conducă discret Muzeul Ghibli de la periferia Tokyo-ului, nerealizând niciodată filme. Lui Goro i s-a încredințat realizarea unui proiect mai vechi al tatălui său, *Gake no ue no ponyo*, prin care se va asigura supraviețuirea spiritului și esteticii “Ghibli” după retragerea lui Miyazaki. Fiul a fost ales să filmeze acest episod din saga științifico-fantastică a romancierei americane Ursula K. LeGuin – ne informează cotidianul *Libération* – în ciuda protestelor extrem de energice ale tatălui. *Povestirile din Terremer* (Earthsea, în cărțile americane) ne poartă într-o lume a viitorului fragmentată și învrăjbită, în care domnește dezacordul și o epidemie necunoscută omoară tot ce e viu. În principatul Morred, tânărul prinț Arren își omoară tatăl, monarhul absolut, îi fură spada sfântă și fuge de acasă, angajându-se într-o serie de aventuri de natură heroic-fantasy. Obsedat de paricidul comis (cu valoare ritualică) și de posibilitatea propriei dispariții, Arren ajunge să se angajeze într-o luptă pentru salvarea imperiului. Uciderea monarhului este simbolică, ne arată cronicarul lui *Libération*, dar filmul nu e în mai mică măsură un omagiu respectuos adresat lui Miyazaki-tatăl, al cărui cod grafic rămâne recognoscibil tuturor celor familiarizați cu realizările sale în domeniul *manga*. Pe parcursul lunilor de producție, Goro Miyazaki a ținut un blog, în care, printre altele, dezvăluie că a iubit întotdeauna animația și *manga*, dar că, din considerație pentru tatăl său, a preferat să-și reprime dorința de a face filme. Mai puțin baroc și flamboiant decât peliculele lui Hayao Miyazaki, *Povestirile din Terremer* se revendică mai mult din goticul englez, este lent, nelipsit de umor și elegant. Presa niponă a întâmpinat producția cu cronici nimicitoare, iar Ursula K. LeGuin însăși a spus că ar fi preferat ca romanul ei să fie ecranizat de Miyazaki-tatăl. E greu să intri în pantofii unui tată vestit. Oricum, poate că o casă de distribuție își face pomană și de noi.

Approape nebăgată în seamă a trecut traducerea la Polirom a unui roman semnat cu un nume de prin bucata noastră de Europă, Marina Lewycka. Titul: *O scurtă istorie a tractoarelor în limba ucrainiană*. Cei care au avut curiozitatea să deschidă cartea au aflat că autoarea este originară din Ucraina și scrie literatură în limba țării de adopțiune, Marea Britanie. Cu mult umor, romanul narează viața în emigrație a unei familii de ucrainieni, cu un tată semi-senil pentru care istoria fabricării tractoarelor a devenit un hobby. Săptămânalul *The Observer* semnalează apariția, la editura “Fig Tree”, a celui de al doilea roman al Marinei Lewycka, *Two Caravans* (Două rulote). Eroina este Irina, o tânără muncitoare agricolă sezonieră, care, după o călătorie de 42 de ore cu

Ian McEwan

autocarul, sosește de la Kiev în țara visurilor sale, excitată de promisiunile unei existențe aventuroase și de posibilitatea unei legături romantice. Ceea ce urmează este ușor de ghicit pentru noi, cinicii de dincoace de fosta Cortină de Fier. În locul englezului romantic, Marina e așteptată de un gangster balcanic, care-i confiscă pașaportul și actele și o duce la o colonie peștrită din Kent, unde, în două rulote, locuiesc culegători de căpșuni din câteva continente: polonezi, chinezi, ucrainieni, malawieni (deși nu se vorbește de români, poate că romanul ar fi bun de recomandat ca bibliografie căpșunarilor noștri din Spania). O serie de incidente se produc între imigranți și localnici, legături de prietenie sau iubire se fac și se desfac. Mai serios decât primul roman al autoarei, *Două rulote* încearcă să dezvăluie și fațetele negre ale condiției de emigrant, ale muncii ilegale, ale traficului cu ființe omenești. Punctul forte al lui Lewycka rămâne, totuși, umorul, obținut cu aparentă ușurință din registrele diferite de limbă engleză folosite de personaje. Limba engleză este stricată în mod creator de autoare, observă recenzenta din *The Observer*. Umorul negru este una dintre cele mai eficiente modalități tragice, dar, consideră recenzenta, în cazul de față probleme prea grave sunt tratate uneori cu prea multă frivolitate. Cele mai puternice întâmplări din roman sunt cele văzute cu ochii copiilor. *Două rulote*, conchide recenzenta engleză, e un roman comic încântător, dar ușor dezechilibrat de încercarea de a trata, cu un ton neadecvat, probleme sociale extrem de actuale și de serioase.

Că tot vorbirăm de Editura Polirom, mult apreciată de subsemnatul, în ultimul timp ea – parcă urmând exemplul lui “RAO” – a început să scoată pe piață noile traduceri (de romane altminteri run-of-the-mill), în ediții legate, cu hârtie splendidă și tipar odihnitor, la prețuri exorbitante. Parcă, totuși, e cam mult să dai aproape o jumătate de milion (ROL) pe un roman de Chuck Palahniuk, ori chiar și pe galonatul Maestrul de Colm Toibin. N-o să ne mai delectăm cu volumele frumoase și licioase, în format de buzunar?

intermezzo clujean

Reverii cu Nicolae Prelipceanu și Mihai Dragolea

Petru Poantă

Dintre tribuniști, o figură emancipată a anilor '70 era Nicolae Prelipceanu. Îl cunosusem pe la începuturile *Echinoului*, când el absolvise deja Facultatea de Filologie. Dar a fost coleg cu cei din generația Ana Blandiana, Ioana E. Petrescu, Liviu Petrescu și Ion Pop. Când apărea revista *Echinoux*, își publica al doilea volum de versuri, cu un titlu foarte șocant în epocă: *Antu* (1968). Existența lui stă, predestinat, sub semnul itineranței și al mobilității: se naște la Suceava, își petrece copilăria și face școala gimnazială în Crasna din județul Sălaj și în Marghita din județul Bihor, apoi liceul la Curtea de Argeș, iar Facultatea de Filologie la Cluj. După absolvire, e șef de club al Universității și un an (1968-1969), redactor la ziarul *Unirea* din Alba Iulia. Din 1969 vine la *Tribuna*, pînă în 1986, când pleacă definitiv în București, unde, în prezent, este redactor șef la *Viața românească*, după multe alte funcții, mai mult sau mai puțin pasagere și aventuroase. A publicat 21 de cărți, dintre care doar 5 după 1989, una fiind o antologie de autor. În anii din urmă s-a consacrat cu precădere ziaristicii, fiind în principiu un militant de orientare liberală. În fond, liberalismul, ca atitudine intelectuală, i-a fost structural încă din perioada tribunistă. Citadin prin origine și educație, are o sensibilitate cosmopolită de cetățean al planetei. E tipul civilului "fundamentalist", al cărui ideal îl reprezintă societatea deschisă și libertatea individului. Deși în existența sa a cedat la unele mici oportunități nu i-a fost străină nici plăcerea unei boeme decente. Îi lipsește cu desăvîrșire instinctul mutonier și îi repugnă naturile gregare. Este în mod "natural" un om modern, dezinhbat în orice mediu, mereu relaxat și volubil și avînd, cumva în aparent contrast cu sensibilitatea sa fantast-ironică, o riguroasă etică a datoriei și un rafinat simț al confortului domestic. Una peste alta, are personalitate; se remarcă fără ostentație, în orice situație, cu grația și umorul omului de spirit veritabil. Așa îl vedeam și în anii '80, cînd, pentru *Dicționarul scriitorilor români*, i-am desenat acest portret: "În literatura actuală,

Prelipceanu reprezintă tipul scriitorului complex: trece cu dezinvoltură de la poezie la proză, de la comentariul critic la reportaj sau interviu. Are mobilitatea spiritului, conștiința relativității, finețea selecției și o vervă adeseori științifice. Omul este jovial și ironic, de o nonșalanță studiată în comportament și, tocmai de aceea, manierat cu naturalețe. A substituit rigiditatea unui cod al bunelor maniere prin spontaneitatea lor; un rafinat așadar, cu simțul cultivat al umorului, dar și cu o reală sensibilitate a dramaticului". Ne întîlneam în acele vremuri aproape zilnic, risipitori și magnifici în veselia nepăsătoare la lumea posacă din preajmă. Erau cu noi mai tot timpul Tudor Dumitru Savu, Marcel Runcanu și Adrian Popescu. Învătasem să trăim livresc, avîndu-i tovarăși de veselie pe Caragiale, dar mai ales pe bravul soldat Švejck, despre care Nae credea că este un Don Quijote al secolului XX. Nae știa pasaje întregi pe de rost din uimitoarea carte a lui Hašek și ni le reproducea cu o nesfîrșită bucurie copilărească. Euforia noastră nu mai cunoștea margini și ne credeam atunci zeii voioși ai unui Olimp comic. Altădată, în serile reveriilor sentimentale, ne citea eclatantul poem eminescian *Umbra lui Moș Dabija Voevod*, stîrnind un soi de solemnitate ludică a unui ritual de inițiere în marele mister bahic. Nu-s acestea doar niște amănunte picante, ci mai curînd semne concentrate ale unei ciudate fericiri abulice pe care o întreținea sentimentul prieteniei dezinteresate. Nae a lăsat o urmă luminoasă în ambianța literară clujeană a anilor '70. Acesta a fost de fapt și intervalul înfloritor al creației sale, al poemelor care deveniseră emblematice pentru o anume stare de spirit: *Clinica rațiunii pure* ori *Noaptea Sfîntului Bartolomeu*. Dincolo de multele posibile nuanțe, de ambivalența unei lirici consistente, el era poetul ironic; avea, adică, o marcă a diferenței epatante și a unei identități singulare.

N-am încă sentimentul neliniștitor al declinului, deși "timpul crește-n urma mea..." Lipsit de complexul frustrării, mă bucur de fiecare

zi, uneori lenevind, alteori jubilînd în adăpostul meu scriptural și asta atunci cînd îmi găsesc acel ritm melodic al respirației care face posibilă misterioasa alchimie a cuvintelor. Deși sînt un rațional, eu scriu cu întregul corp. Expresivitatea limbajului meu depinde de starea lui emoțională. Are o meteorologie variabilă și imprevizibilă și randamentul e maxim în regimul termic răcoros al zilei. Sugestia frăgezimii și a înfloririi devine atunci foarte activă și fecundă. Pielea fierbinte predispune la reverii ceptoase care nu cristalizează decît în sintagme insulare. Dar cel mai expresiv e cazul volatil. Senzația aceasta dă o distincție clasică limbajului. O asemenea stare o am în special dimineața și numai pe inima goală, cînd corpul nu are decît memoria alimentației livrești. Seara, înainte de culcare, citesc cel puțin o oră. E un aliment rafinat, dar și un soi de fitness spiritual pentru corpul care scrie și care, astfel, își conservă tinerețea. Spre sfîrșitul lui 2006 am recitat *Muntele vrăjit*, deși îmi place mai mult *Iosif și frații săi*, pentru abundența "exotismului" său rafinat-arhaic. Respiram cîte două ore pe seară aerul alpin și pur de la Davos și, în mod straniu, aveam senzația densă, brutal-materială, că aud zgomotul ușilor trîntite de fascinanta doamnă Schoscha ori că mă înfrupt din meniurile copioase ale tuberculoșilor. Citeam adică de plăcere, cu întregul corp. Mă hrăneam cu acest limbaj romanesc de subtilă compoziție, ca și cum te-ai hrăni cu niște sofisticate și baroce meniuri pămîntești. Pentru cititorul inițiat, marile cărți devin niște alimente ritualice. Lectura nu e mereu agresivă, critică, hermeneutică. Semantismul limbajului poate atinge corporalitatea fragedă și, concomitent, eterică a unui aliment care întreține celălalt metabolism, al trupului spiritualizat. Există o aristocrație a corpurilor care se alimentează astfel, o aristocrație care a descoperit gastronomia spirituală și rețeta pentru elixirul tinereții veșnice. Fiecare mare cititor își alcătuieste în timp o "carte de bucate" proprie, cu rețete extrem - rafinate sau chiar numai modest-delicioase. Îl auzeam adeseori pe Alexandru Paleologu că a recitat de peste zece ori romanul *Război și pace* al lui Tolstoi. Conu Alecu se hrănea exclusiv regal. În momentele mele de paradoxală melancolie euforică, îmi ofer întotdeauna, ca un desert de lux, prospețimea virginală a acestor versuri eminesciene: "Acolo lîngă izvoare iarba pare de omet/ Crengi albastre tremur ude în văzduhul tîmîiet". Corpul asimilează imaginea delicat, cu un soi de tandrețe nostalgică și se frăgezește parcă, metamorfozîndu-se pentru o clipă într-o stranie vegetație fluidă. Se înțelege că nu toate trupurile știu să citească. Cele mai multe înghit fără a digera. Nu se hrănesc de fapt și sucombă prin inanție spirituală.

Prima mea colaborare la seria nouă a revistei *Tribuna*, de sub conducerea lui D.R. Popescu, a fost un articol despre romanul *Matei Ilescu* al lui Radu Petrescu. Era în 1970, eu atunci terminasem facultatea, iar cartea abia apăruse. Îmi făcusem lucrarea de diplomă la profesorul Ion Vlad avînd ca temă o încercare de tipologie a romanului românesc contemporan, astfel că modalitatea narativă din *Matei Ilescu* nu m-a luat chiar prin surprindere. Se pare însă că nici n-am intuit întru totul noutatea experimentală a formulei românești, pe care, de altfel, n-au surprins-o nici criticii consacrați ai momentului. Romanul va beneficia de o lectură adecvată ceva mai tîrziu, respectiv după ce vor fi identificate elementele

reversul medaliei

Totdeauna se găsește o soluție

Alexandru Vlad

Un olandez, care și-a găsit fericirea extraconjugală venind cu ajutoare într-un sat de lângă Cluj prin anii '90, s-a gândit să aducă de data aceasta coșuri încăpătoare de gunoi pentru toate casele din sat. Să le pună omul la poartă. El a observat ceea ce primarul de atâția ani refuză să observe: că lumea pur și simplu nu știe unde să se descotorosească de gunoiul menajer. Cojile de cartofi se dau la porci, cocenii de porumb se pun pe foc, penele de găscă se mai pun în perne, dar ambalajele de plastic, cutiile goale de conserve și pungile în care a fost cafea invadează peisajul. Ca urmare a lăsat o stivă enormă de pubele în curtea preotului și a parcat tirul la poarta unei fete, dascăliță trupeșă și ochioasă, așa cum sunt de altfel și olandezele din picturi. Camionul e acolo și astăzi, parcat de zile întregi și gol-golul, iar mustăciosul olandez e undeva înăuntru, scump la văzut. Am intrat odată cu treabă în casa oamenilor și l-am găsit în bucătăria aglomerată și prost luminată, unde se simțea, culmea, în largul lui. Bătea cu telul un blat de tort și, văzându-mă cât sunt de uluit, mi-a tras cu ochiul. Fuma pipă ca și mine, doar că, din păcate, tutunul olandez de pipă încă nu se înscrie printre ajutoare: nu e ceva neapărat necesar țăranului care tușește pe întuneric atunci când se întoarce de la crâșmă, noaptea târziu.

Imediat ce au aflat de norocul care dăduse peste ei, oamenii au început să curgă spre centrul satului, de unde unii deja se întorceau cărând într-o mână voluminosul recipient și în cealaltă capacul. Întotdeauna am fost uimit de telefonul fără fir care funcționează aici fără greș. Cum află oamenii că în dimineața asta sosește comisia silvicolă, sau ajutoarele olandezilor? Se dă de știre la lăptărie, se anunță vecinii peste gard, se răcnește peste

pârâu. Pentru că telefoane nu prea sunt, nu mai există nici toboșarul care se plimba în lungul satului convocând cândva cu vocea lui spartă lumea la primărie. De fapt nici primărie nu mai există, decât în satul vecin.

În containerul de plastic, cu capac, se mai afla câte ceva, ca surprizele din oul Kinder: câni, solnițe, hârtie igienică, farfurioare și alte jucărele casnice. Femeile în negru s-au împovărat degrabă cu uriașul obiect, galben la culoare, arătând ca niște furnici mărunțele care transportă greutatea disproporționată. Fiecare se grăbește să dispară cu comoara în curte și apoi în casă, de parcă ar fi existat primejdia ca donatorul să se răzgândească, să le cheme cineva înapoi și să le explice că n-a fost decât o greșală.

În unele case containerul acesta de plastic urma să fie obiectul cel mai nou și mai arătos. Parcă vedeam, ca în desenele animate, cum dispar toate gunoaiile din curte și de pe uliță intrând aproape magic toate sub capac și lăsând bătăturile mai curate decât fuseseră ele vreodată. Cum fuseseră în copilărie, pe vremea când nu existau ambalaje de unică folosință, când fiecare cutie goală își găsea un rost undeva prin bufet sau prin dulap. Bune să ții în ele nasturii, sarea, actele casei, mărunțișul, acele și degetarul, cheile de la ușile care nu mai existau.

Rujița venea gâfâind pe uliță, strângând în brațe prețioasa ei povară. Dolofană Rujița, voluminos bidoanul. Din fața casei mele urma să ia poteca șerpuită spre casa ei cocotată deasupra cimitirului. Se opri să-și tragă suflul. Ce-ai acolo? am chestionat-o eu nedumerit. Mă informă de norocul ce dăduse peste ea și peste întregul sat, datorită generosului olandez, și mă sfătuia să mă duc și eu cât mai degrabă, să nu rămân fără

obiectul ce mi se cuvenea. Uită-te aici, mă lămuri ea, cât e de încăpător și cât de bine se fixează capacul. Te-asezi pe el și se închide la fix. Cică e coș de gunoi. Doar nu-s nebună! E cel mai nou obiect pe care-l am în toată casa. Va fi foarte bun să pun în el carnea sărată de Crăciun, slămina și cârnații. Și-mi arată din nou cât de bine se închide, ca la o demonstrație ad-hoc de marketing.

Gunoiul e murdar, e murdărie. Pentru acesta trebuie găsit ceva vechi, o ruină mâncată de rugină, o pungă spartă, o căldare scoasă din uz, fără capac și fără toarte. Sau să te descotorosești de el cum știi, aruncându-l drept în uliță, seara când nu te vede nimeni. Ce, nu fac toți la fel?

Și parcă ar fi auzit ce vorbim, porcul din cocina aplecată într-o rână începu să guite disperat, protestând zadarnic cât îl țineau puterile.

esențiale ale unei posibile poetici a ceea ce se numește "școala de la Tîrgoviște". Mi-am amintit acest episod acum când a apărut ediția a doua a cărții lui Mihai Dragolea *În exercițiul ficțiunii*, carte care, în 1992, la prima ediție, fusese cea dintâi sinteză asupra unei grupări literare din regimul comunist. Lucrarea e scrisă de fapt înainte de 1989, însă n-a putut fi publicată, deși operele comentate apăruseră atunci și avuseseră un formidabil succes de critică. Dar important rămîne faptul că Mihai Dragolea descria, în întunecatul deceniu nouă, un fenomen literar în plină desfășurare și afirmare. Și o făcea expresiv și deloc inhibat de ideologia oficială, căci fenomenul însuși se afla în flagrantă disjuncție cu această ideologie. Criticul își începe cariera în gruparea "Echinoc", aparținând promoției care, în jurul anilor '80, se afiliază mișcării literare a optzecismului, de orientare postmodernistă. Noua mișcare impune un alt mod de a înțelege și de a practica literatura față de generația anilor '60-'70, găsindu-și corespondențe, și afinități, printre altele, cu reprezentanții "școlii de la Tîrgoviște". "Școala" însăși își relevă constantele definitorii în orizontul poeziei configurate de scriitorii optzeciști. E unul dintre precursorii optzecismului și, totodată, un contemporan al lui în viață. Într-o asemenea ambianță, pentru Mihai Dragolea scriitorii "tîrgoveșteni" reprezintă arhetipuri ale noii literaturi și constituie tradiția modelatoare și

legitimatoare a propriei existențe literare. Cartea are întrucîtva aspectul unui caleidoscop scînteietor. Protagonistii grupului (Radu Petrescu, Mircea Horia Simionescu, Al. George, Costache Olăreanu, Tudor Țopa, Petru Creția) sînt comentați "fragmentar". Compoziția cărții se coagulează din temele constitutive ale școlii, teme nu neapărat inedite, dar care devin, prin tehnici narrative originale, niște mărci identitare ale acesteia: dicționarul (lista, "catalogul"), jurnalul, relația de călătorie (într-o geografie reală sau imaginară ori pur și simplu în literatură), dragostea, scriitura și viața ca text, autobiografia. Operele convocate nu ilustrează aceste teme, ci, dimpotrivă le transformă în profunzime semantismul original în conformitate cu o poetică relativ comună și totuși specifică fiecărui autor. Analizele lui Dragolea urmăresc chiar această poetică a formelor, relevînd asemănările și diferențele, cu nuanțări subtile și, mai ales, cu o remarcabilă expresivitate conceptuală. Nu voi intra în detalii, căci am sentimentul că, reconstituindu-i traseele demonstrației, eseu se deșiră. În fond, deși riguros conceptualizat, discursul critic are o fluiditate și un dinamism de natură narativă. În ultimă instanță, consistența lui constă într-o atmosferă de un farmec aparte. Demonstrațiile aduc a ingenioase scenarii epice, cu intarsii confesive ale criticului. El însuși prozator, proprietar subtil-umoristic al unei

mitologii derizorii a universului cotidian și a faptului divers ca enormitate caricaturală, Mihai Dragolea a configurat în eseu său imaginea tulburătoare a unui fel de societăți secrete care locuiește esențial un spațiu scriptural. Pentru scriitorii acestui grup din "Papirosferă", practica textuală (scriitura) reprezintă într-adevăr un mod de existență. Ei au scris în regimul comunist cu sentimentul că inventează literatura. Deși debutează editorial abia în anii '70, încep să-și scrie cărțile încă din anii '50, într-o polemică tacită și radicală cu exigențele ideologice ale realismului socialist. N-au constituit o grupare, cu un program estetic și cu o ideologie literară articulată, așa ca în cazul "Cercului literar de la Sibiu", însă s-au solidarizat plasmatic într-o confrerie literară subversivă și inovativă. Și, cum spuneam, cărțile lor au contribuit decisiv la schimbarea de paradigmă din anii '80.

ferestre

Vae victis

Horea Bădescu

Nimic mai pilduitor decât Istoria. Și nimic mai inutil; cel puțin așa pare. Pilduitor pentru că așează alături cauzele și efectele pe care doar curgerea veacurilor le face vizibile, pentru că, dând seamă despre poetica istorică a timpurilor verbale, restituie adesea prezentului îndoiala existențială a optativului, a lui *ar fi fost să fie* dacă... ba, uneori, ne trimite în perplexitate, ghilotinând negația fatidicului *n-a fost să fie*. Pilduitor prin ceea ce spune dar, mai ales, prin ceea ce nu spune, fiindcă mintea ne-a fost dată spre înțelegerea și judecarea văzutele și deopotrivă, ori mai cu seamă, a nevăzutele. De aceea principii și bărbații de stat din toate timpurile erau îndemnați, ba chiar obligați, nu numai în junetea lor dar chiar și mai apoi, a lua seama la întâmplările și întâmpinările istoriei iar modernitatea a căutat a face din ea o disciplină școlară obligatorie.

Inutil pentru că rareori acei principii și bărbați de stat au ținut seamă de văzutele și nevăzutele istoriei, prea rareori pildele de la care s-au împărțit au rodit în faptele lor. Cât despre popoarele modernității... cu cât mai școlite cu atât mai fără memorie, mai uitate de istoria lor și a altora, adică de sine. Se pare că, dincolo de fudulia intelectului, pilda nu valorează nimic și poate cel mai adevărat dintre noi rămâne Toma

necredinciosul.

Și totuși, poate din această răsfaț al spiritului și din infantilă credință că omul e capabil să învețe ceva din greșelile ori, mă rog, faptele celorlalți, nu ne putem dezvăra de plăcerea de a ne întoarce la trecutele vieți de oameni și seminții, căutând semne și înțelesuri. Căci fascinant este nu numai acel *ce-ar fi fost dacă*, cel care l-a împins pe Titus Livius să-și imagineze, în prima *ucronie* a umanității, ce-ar fi fost dacă Alexandru cel Mare ar fi pornit nu spre Răsărit, ci spre Apus, ci și, și mai cu seamă, jocul dintre efectele aparente și cele reale ale unui fapt istoric.

Așadar iată: la anul 390 înainte de Hristos, galii conduși de Brennus îi înfrâng pe romani la Allia și ocupă Roma. Nici când Cetatea Eternă n-avea să se afle într-o situație mai disperată. Nici măcar atunci când câmpiile italice se cutremurau sub pașii elefanților teribilului Hanibal. Trecută prin foc și sabie. Jefuită. Doar un pumn de ostași mai rezista în fortăreața Capitoliului, acolo unde se află templul lui Zeus. Deși părea că toți zeii își întorseseră ochii de la ea. Zeii, da, nu însă și găștele, aceste fascinante palmipede, a căror vigilență avea să zădărnicească asaltul decisiv al galilor asupra fortăreței și să-i aducă, până la urmă, la masa tratativelor, ca să folosim un termen politiquement correct. Care tratative s-au

soldat din partea romanilor cu plata unei răscumpărări de 1000 livre de aur, în schimbul retragerii galilor. O impresionantă balanță a fost așezată, deci, în piața forumului pentru a cântări aurul. Numai că galii cei sălbatici și neubitori de romani au așezat pe talger greutăți măsluite. Ba încă la protestele acestora, spre totală lor umilire, Brennus și-a aruncat sabia în același talger, deasupra ticăloaselor greutăți, rostind trufașele cuvinte: *Vae victis!* (Vai de cei învinși!).

De-atunci încoace lucrurile se repetă cu o uimitoare constanță. Cineva ține să dea viață totdeauna vorbelor lui Brennus: *Vae victis!* Numai că ar trebui, poate, ca acel cineva să ia în seamă, totuși, Istoria: Peste numai două veacuri Galia dispărea, devenind provincie romană și nu invers! Cu ceva vreme mai înainte, etruscii învingători îi obligaseră pe romani să treacă în genunchi pe sub furcile caudine. Etruscii au dispărut din istorie. Roma, nu!

Poate că la toate acestea și la multe altele se va fi gândit același Titus Livius când, redactând a sa *Ad urbe condita*, în chiar triumfalele vremi ale marelui Augustus, a făcut necesara corectură scriind: *Gloria victis!*

Dar Titus Livius era istoric iar Istoria n-o fac istoricii. Ei doar o scriu.

subcultura

Creierul și angajatorul său

Oana Pughineanu

Aud tot timpul de la prieteni și de la cunoștințe despre o stare de fapt pe care cu greu mi-o pot explica. E vorba de job-urile disponibile în România, mai ales pentru șomerii cu studii superioare în domeniul umanioarelor: în principiu secretară sau web-designer. Ceea ce e uluitor la acest gen de servicii e în primul rând durata lor: de la 8 dimineața până pe la 5-6 după-masa. În unele cazuri se explică: frecatul foilor din stânga în drapta, semnături, tăiatul de slănină pe ele, cafeluțele și alte alea. În alte cazuri e aproape imposibil de aflat ce Dumnezeu poate face angajatul atâta timp, mai ales la o firmă mică. Oricum zicala absolută a angajatorului e invariabil aceasta: „Eu am nevoie de cineva care să stea.” Păi bine, bine, ar putea răspunde cineva. Decât să stăm, nu mai bine facem ceva? Se pare că nu, și asta pentru că angajatorul are pur și simplu alergie la ideea de timp liber, cel puțin când vine vorba de timpul angajatului. Acesta din urmă nu trebuie să privească munca superficial, ca pe ceva ce-i asigură traiul, ci ca pe un fel de mântuire personală, iar pe angajator ca pe un Dumnezeu ale cărui cărări sunt foarte necunoscute. Se știe că în România cel mai eficient mod de a-ți arăta puterea stă în crizele de isterie, în capricii și în tot soiul de alte incoerențe. În plus, după cum am mai spus și cu alte ocazii, de obicei se confundă „deținerea de sclavi” cu noblețea... că de, domn înseamnă să fii servit. Fie-mi permisă o paranteză pe care o ocup cu genialul Gogol care a pus în gura lui Cicikov această minunată distincție: diferența între un

gentleman și un boier rus e că primul își scoate cizmele singur. Acuma, pe plaiurile mioritice circulă și-așa destul de multe cizme și nu-i de mirare că nu se descurcă singure.

De ce se mai plângeau prietenii mei? De faptul că Dumnezeu-angajator are și el rare momente de efuziune sentimentală, dar în mod bizar și le arată numai la sfârșitul programului, cam atunci când păcătosul se pregătește să o ia la goană. De obicei această ședință de descărcare a sufletului mai durează vreo două ore, astfel încât ziua să se încheie cu lista completă a peripecțiilor pe care le-au făcut copiii, soțul angajatorului sau chiar angajatorul însuși. Eu personal cred că aceste ședințe de „bonding” nu sunt de fapt decât niște tertipurii: vrea și el, angajatorul, să demonstreze că are o viață personală, că de fapt nu se ocupă toată ziua cu urmărirea vieții altora și cu atât de istovitorul teatru în care joacă rolul de șef.

Ce nu știu însă angajatorii? S-ar schimba oare comportamentul lor dacă li s-ar explica în cel mai științific mod posibil că nu trebuie să aibă spaimă de timpul liber al angajatorului? Descoperirile neuropsihologiei au demonstrat că unul dintre modurile de a obține satisfacție ale creierului uman este puternica concentrare, efortul de a depune atenție pentru un rezultat reușit... și că în fond oamenii se simt mai împliniți mai degrabă când muncesc decât atunci când pierd vremea. De fapt, pentru creier nici nu prea are sens sintagma de a „pierde vremea”. Diversitatea (de orice tip) este una dintre cele mai puternice surse de

fericire, dependența de nou fiind programată genetic. Însă cel mai desăvârșit șiretlic al naturii e legat de faptul că întotdeauna creierul reține numai „punctele culminante ale unui sentiment și ultimele minute înainte ca acesta să dispară”. Amintirile sunt aproape imposibil de urmărit în mod „obiectiv” tocmai din această cauză. Cel care se retrage în culmea gloriei sau cel care pleacă de la o petrecere când ea e în toi, pare să procedeze corect. În mod evident, și o stare de stres continuu, prin intensitatea emoțională face ca în creier să se cimenteze doar anumite trasee între neuroni, celelalte rămânând anchilozate. „Creierul trist seamănă cu un picior care a stat mult în ghips” (Formula fericirii, Stefan Klein). Ceea ce pentru angajatorul-dumnezeu reprezintă perfecțiunea, adică rutina și „statul”, pentru creierul-angajat reprezintă ruina. În mod ciudat această contradicție, ba chiar acest „conflict de interese” nu pare să-i supere pe mulți. De unde și celebra apostrofă: „Eu nu te-am adus aici să gândești, ci să execuți ordine”. S-ar părea că angajatorul are nevoie de un automat, dar aceasta ar reprezenta varianta optimistă. De fapt, el are nevoie de un „pet” (animal de casă) sensibil la factorul „frică”, un „pet” căruia i se îngăduie, când și când, în mai sus amintite momente de efuziune sentimentală, să aspire la titlul de „cameristă”.

zapp-media

Febra autostrăzilor

Adrian Țion

Lipsa evidentă a autostrăzilor din peisajul Estului european e o moștenire nefastă a regimurilor comuniste. Grijă guvernelor din aceste țări pentru „bunăstarea poporului” nu includea și mofturi de proveniență capitalistă. Dovadă e că pe harta rutieră de azi a Europei diferența dintre est și vest e izbitoare, jenantă chiar în această privință. Țările estice dau zor acum să reducă din handicap. Construiesc în disperare, dau năvală la materiale de construcție, modernizează drumuri de pe vremea romanilor, devenite impracticabile. Agitație ca înaintea unei invazii. Desigur, invazia mașinilor care nu mai încap pe șoselele noastre înguste. Și ce mașini! Numai una și una! Nici în Germania nu vezi atâtea merțane sfidătoare, bmv-uri de agățat gagici sau opeluri de evidențiat nivelul de trai al familiei. Ce mai tura-vura, toată suflarea e prinsă în această psihoză a progresului automobilistic. Șoferii așteaptă cu nerăbdare autostrăzile „să poată goni după pofta inimii”. Așa s-a exprimat, deunăzi, primul vitezoman motociclist al țării, acum potolit oarecum după experiența proptitului în cărjă. Nu, domnule Tăriceanu, nu pentru bezmetici sunt necesare autostrăzile, ci pentru ca și românii să circule civilizată, nu ca în Camerun sau Uganda!

Cei miruiți de destin pentru că autostrada trebuie să treacă peste tarlaua lor fac planuri pentru investiții profitabile. Unii, nemulțumiți de cât li se oferă, se ceartă ca să primească mai mult. Vor căpătuială cu orice chip. Alții suferă

că piciorul de susținere al viitoarei construcții trebuie ridicat chiar pe locul actual al casei. Dacă e o dărăpănătură, nu le prea pasă. Dimpotrivă, se bucură că Dumnezeu le-a pus mâna în cap și i-a mutat în casă nouă. La fel se simt și cei angajați. A spune „lucrez la autostradă” înseamnă deja a-ți permite să trăiești cât de cât omenește. Ca să nu mai vorbim despre angajații cu funcții mai mult sau mai puțin importante transportați zilnic în jeepuri elegante spre locul de muncă. Asigurarea transportului, organizarea șantierelor trebuie făcute după standardele internaționale. Costurile sunt pe măsură, dar construcția înaintază anevoie. Aici avea dreptate primul mistru când, observând cât de lent avansează lucrarea, a spus că autostrada Oradea - București va fi gata abia în 2020, nu în 2012, după cum scrie în contract. Încă un număr de ani și se vor termina și rezervele de țitei și atunci vom avea autostrăzi-muzeu numai bune să ne faloșim cu ele în întreaga lume. Americanii nu se vor da bătuți nici atunci. Vor găsi ei soluții, doar nu vor sta liniștiți acasă, punând lacăt aprigei dorințe de hoinăreală. Vor construi tobogane gigantice și vor da drumul în jos la mașini fără a avea nevoie de vreun combustibil. Noi o vom lua din nou de la capăt.

Deși s-ar părea că Radu Berceanu, ministrul transporturilor, cunoaște toate șmecheriile ascunse sub justificarea scumpirii materialelor după semnarea contractelor, ba chiar și alte motivații fanteziste, neașteptate, ceea ce duce la

modificarea costurilor inițiale, domnia sa dovedește prea multă clemență în privința prelungirii datei de dare în folosință a lucrării. Naivitate de diplomat român? Proiectanții trebuie să câștige și câștigă mult. Constructorii de asemenea. Mă întreb ce au câștigat voluntarii din trecutul repudiat azi, care au dus la bun sfârșit o lucrare extrem de dificilă în defileul Jiului, de pildă. Heirupismul „Bumbești - Livezeni” sună penibil azi, pentru mulți. Dar a tăia drum de fier prin stâncă e mult mai dificil decât a întinde asfaltul pe loc oblu. Afacerea cu autostrada trâmbițată, dorită și hilită, tergiversată și ciupită de fonduri se dovedește în primul rând o vacă de muls pentru constructorii, proiectanții, politicieni și alții ca ei. Adevărații beneficiarii mai au de așteptat.

Între timp, au avut loc pe șantier primele accidente de muncă, printre care și unul mortal, din păcate. O macara s-a răsturnat peste un muncitor. Mitul meșterului Manole se prelungește până în prezent. Basculantele de tonaj mare strică drumurile și casele oamenilor. Alte sacrificii colaterale. Până în final cine știe câte victime vor mai fi?

De parcă stresul ăsta nu ne-ar fi de ajuns, află că în Ungaria s-a semnat un proiect pentru o nouă lucrare de anvergură europeană. Țările interesate au pus de o construcție „mult mai luminoasă/ și mult mai frumoasă”. E vorba despre autostrada care va face legătura între Marea Neagră și Marea Baltică. Să vă țineți, meșteri mari!

scrisori către președinte

Scrisoarea a opta

Radu Țuculescu

Stimate domnule președinte,

Iarăși am aflat o veste care îmi produce gânduri negre pentru un viitor nu chiar îndepărtat. Neliniști pentru toată familia și toți prietenii și, pînă la urmă, pentru toți cetățenii patriei noastre europene. Pleacă cadrele medicale, domnule! Pleacă medicii și asistentele și asistenții, în grupuri masive. Se duc într-alte țări, să îngrijească bolnavi străini, oameni și ăia, ce-i drept dar... Se plătește mai bine munca pe-acolo, ca și culesul de căpșuni ori ridichi dar nu-i chiar același lucru. Aici e vorba de sănătatea noastră. A copiilor, a maturilor, ba chiar a bătrînilor de care... nu prea mai are nimeni nevoie. E vorba de sănătatea cetățenilor. De sănătatea patriei, în cele din urmă, nu-i așa domnule? Păi, odată plecați, cei mai mulți nu se mai întorc, așa am auzit și așa este. Normal, cine naiba se întoarce unde-i merge mai rău? Mult mai rău. Și atunci, în cîțiva ani, basta cu medici și asistenți! O să ne tratăm singuri. Ne întoarcem la babele vindecătoare pe bază de vrăji, descîntece, bolboroseli și prafuri produse de ele din cine știe ce plante și mortăciuni! Dacă nu vor pleca și ăstea! Că nu toți vom putea merge să ne tratăm ori să ne operăm în străinătate.

Am auzit într-un discurs televizat afirmîndu-se, sus și tare, că stăpînii Uniunii Europene sînt nu statele ci cetățenii! Ei, cetățenii, sînt stăpîni pe hotărîrile ce le iau în comun, se mai zicea. Eu sînt cetățean european, prin urmare și eu sînt unul care hotărăște... Să te prăpădești de rîs, nu altceva. Cînd naiba am fost noi întrebați, înainte de a se lua o „hotărîre”, dacă sîntem ori nu de acord, dacă avem alte propuneri ori alte idei și așa mai departe? Asta miroase foarte tare cu textele de pe vremea epocii de aur cînd poporul era suveran, poporul era „stăpîn pe destinul său”, totul se făcea în slujba poporului!!! Acum se zice cetățeni. Același rahat în alt ambalaj. Nu mă mir că cea de a cincizeca aniversare a Uniunii Europene s-a ținut la Berlin. Capul meu de cetățean face conexiuni spontane. Acolo, domnule, a murit nenea Iancu! Știu politicienii? Își dau unii seama că fac politică pe baze... caragaliene?

Vărul meu a turbat în ultimele zile. Zice că am ajuns să fim conduși de străini, de minoritari, adică de unguri. Așa ceva nu și-a imaginat nici în cele mai sălbătice vise ale sale. L-am potolit, în cele din urmă. I-am amintit că țara asta a fost condusă și de români puri, cum sîntem noi, cetățeni români de origine română, și tot la dezastru a ajuns. Ba, dacă ne amintim

puțină istorie, au fost perioade cînd aveam regi care nici nu știau românește și totuși... N-are importanță ce-s ăia din conducerea superioară, pot fi, din partea mea, și din Insula Paștelui, oameni cinstiți să fie și cu cele mai bune intenții. Dar unde naiba găsești oameni cinstiți și cu bune intenții care să dorească să conducă? Asta-i problema, nu alta...

Iarăși îmi bat vecinii în țeva caloriferului, semn că aud ce scriu. Drept pentru care închei și mă semnez: un om din țară.

remember

Regele Ferdinand și cu Horea ne duc la gară

Tudor Ionescu

Până nu demult, de dusul nostru la gară se ocupau Gheorghe Doja și Horea. Lucrurile (unele) se schimbă. Doja - nu știu din cauza cui; oare tot a nobililor? - a sfeclit-o din nou și, din plin centru al orașului, a fost transferat taman printre *Calea Turzii* și *Bună Ziua* (altminteri într-o zonă onorantă, nu departe, prin preajma lui Nicolae Iorga, Ady Endre, Pop Reteganul, Eftimie Murgu... Este că nu ar fi cazul să te rușinezi de o asemenea vecinătate?).

Poate vom ajunge și noi pe-acolo cândva, acolo - mai către sud, către Turda.

Clujul nu e chiar foarte-foarte mare dar e «intens», e destul de «plin», de «populat». Dacă vrei să vezi și să știi cât mai multe despre acest oraș, ai nevoie de o seamă de timp și de ceva interes. Eu, după ani și ani, n-aș putea spune că am apucat și nici că nu mai duc lipsă de cunoștințe.

Să ne întoarcem la *Regele Ferdinand*, continuat de *Horea* (firește - după trecerea unui pod). Părerea mea? Este unul dintre cele mai dificile trasee din Cluj, cu toate că e aproape în linie dreaptă. Asta, desigur, și doar dacă vrei și apuci să te uiți pe stânga și pe dreapta, mai în sus, mai în jos. Deoarece sunt multe, multe, foarte multe lucruri de văzut, de observat, de luat în seamă. Case frumoase, blocuri urâte, balcoane reușite, altele aproape condamnate, locuri «celebre» ale orașului (de pildă, prin mobilierul său, farmacia de pe colțul cu strada *Barițiu*, toată clădirea în care acum ani și ani a fost crama *Metropol* - cu Mongolu și domnul Tudor, cealaltă clădire - sobră și impresionantă - a Facultății de

Litere, Sinagoga, «Urania», fostul cinematograful «23 August» devenit «Cinema Favorit», apoi *fost cinematograful*, cea mai constantă prăvălie de «Ziare»... și... și multe-multe altele: magazine și dughene care se tot schimbă, se modifică, apar, dispar... nici nu le-ai putea număra, nici ține minte sau descrie).

Pe măsură ce se apropie gara, calea aceasta formată din două străzi, devine din ce în ce mai puțin interesantă (după ce treci de «Filo!»). Ceea ce e bine. De ce? Fiindcă, logic, dacă vii de la gară spre oraș, impresia este din ce în ce mai bună - asta de nu cumva ești deja prea amețit de taximetristul-pirat care te-a păcălit în gară și te golește de bani din juma' în juma' de metru. Rezultă că, *venind* cu trenul în Cluj, orașul începe să-ți placă din ce în ce mai mult și că, *plecând* din Cluj (tot pe calea feroviară sau cu mașina spre... Zalău), îți pare din ce în ce mai puțin rău.

Cum stăm acum: plecați sau veniți? Vă veți uita pe unde treceți? Nu?

De ce?

Note explicative:

1. **Ferdinand:** *Regele României (28 Septembrie 1914 - † 20 Iulie 1927). Născut în 24 August 1865 în castelul familial din Sigmaringen în Germania. Fiu al prințului Leopold de Hohenzollern și al Antoniei, sora regelui Pedro al Portugaliei. Cele dintâi instrucții de bună învățură le primește în familie de la profesorul Gröbels. O influență deosebită a avut asupra lui F. educația dată de mamă-sa, care era de o*

bunăta excepțională, de înaltă concepție morală, profund religioasă și cu un gust artistic fin. Calități eminente, cari s'au imprimat în sufletul micului prinț. [...]

2. **Horia:** *Conducătorul răscoalei țăranilor români din Transilvania în 1784.*

Adevăratul său nume este Vasile-Nicola Ursu din Albac, născut în 1730. Om deștept și îndrăzneț, se interesa foarte mult de situația nenorociților săi frați iobagi, căutând s'o îmbunătățească prin multele sale intervenții la înalții dregători ai statului. Știind nemțește s'a dus de patru ori la Viena, în fruntea unor delegații de țărani, cerând dreptate pentru neamul său de la Împăratul însuși. Aici, în acțiunea sa a fost mult ajutat de o societate românească „Frăția de cruce”, din Viena, care-și făcuse, după moartea lui, idol din acest „rege al Daciei”. [...]

3. **Dózsa (Doja) George, comandantul Curuților. Vladislav al II regele Ungariei, cu aprobarea papei Leon al X, a pornit cruciată împotriva păgânilor, în fruntea căreia a ajuns săcuil D. (1514). Nobilii, prin participarea numeroasă a țăranilor la această cruciată, se vedeau lipsiți de brațe de muncă, de aceea s'au opus, comițând acte de cruzime. Atunci cu această armată D. s'a îndreptat împotriva nobililor, câștigând câteva lupte, îndreptându-se asupra Timișoarei, apărută de Șt. Báthori, această cetate scapă numai în urma ajutorului prompt primit dela princ. Ardealului, Zápolya. D. e prins împreună cu mai mulți și executat în mod barbar de nobili (pe un scaun înroșit, iar soții săi siliți să mănânce bucăți rupte cu cleștea din carnea lui). [...]**

Toate citatele sunt din *Minerva - Enciclopedie Română*, Cluj, 1929, Editura comitetului de redacție al Enciclopediei române Minerva.

epiderma de bazalt

Florile dintre Ica și Erica

Mihai Dragolea

Doamne, și ce bine s-au mai înțeles ele când erau colege și lucrau împreună la fabrica de lapte și produse lactate, parcă erau surori! și acum nu se mai suferă, au ajuns de nici nu se mai salută, deși sunt vecine de firmă, perete în perete! Pe Ica (de la Viorica) și Erica le-a disponibilizat deodată, ce să faci, așa sunt vremurile, fiecare a trebuit să-și vadă de viață separat; vreo doi-trei ani au mai făcut revelații împreună, apoi nici măcar atât, Ica a lucrat prin străinătate, Erica s-a făcut administratoare de bloc; Ica e destul de scundă, lată în solduri, blondă; Erica - mai înaltă, roșcată, cu o carnație nervoasă, definitiv suplă. Totul a început când s-a întors Ica: economisise câteva mii de dolari, se săturase de străinătăți; destul de repede după reîntoarcere, plimbându-se pe la magazinele-gheretă din cartier, a văzut ceva flori în vase încăpătoare, așezate pe caldarâm și păzite de nimeni alta decât fosta ei colegă și prietenă. Erica, cu un pahar de plastic cu cafea într-o mână, cu o țigară - în cealaltă; ce s-au mai pupat, ce s-au mai îmbrățișat, ca în vremurile bune! Ica a constatat că Erica arată foarte bine, poate chiar prea bine, din ceea ce povestea reieșea

că e așa datorită florăriei pe care a înscris-o pe numele ei, soțul, Ghiță, doar o ajută la transport, că numai de asta e bun! După prima întâlnire, Ica a mai dat târcoale locului, până a văzut că era posibil un spațiu comercial chiar în vecinătatea Ericăi; după runde grele de convorbiri cu Niculiță al ei (Iță - pentru intimul!), a decis să deschidă și ea o florărie, precum fosta colegă, Erica. Și a reușit, numai și numai datorită insistențelor ei, că pe Iță nu se putea baza!; când a preluat spațiul și au venit muncitorii să lichideze micul magazin de jucării și lenjerie intimă, să pună firma ei, „S.C. Florăria Ica”, Erica tremura în așa hal încât mai-mai să i se verse cafeaua din paharul de plastic alb! Evident că nu mai aveau ce să-și spună una alteia, nici bărbații lor (ce mai beții trăgeau altădată împreună!) nu se mai salutau, treceau unul pe lângă altul ca două momâi! Pe fiecare o aprovizionă bărbatul din dotare, aștia țineau secret total de unde și cum se aprovizionează cu flori, la ce costuri; și-au stabilit orare concomitente, nu cumva să câștige una mai mult decât cealaltă; diminețile, devreme, și le petreceau spionându-se în timp ce făceau curățenie pe

asfaltul din dreptul celor două firme: „S.C. Florăria Ica” și „S.C. Florăria Erica”; fiecare udă cât mai artistic, doar până la granița dintre gherete, nici un centimetru în plus; apoi - fiecare cu mătura ei, fiecare cu spray-urile din dotare, fără nicio replică, fără niciun salut. Când Ica a observat că Erica câștigă mai mult din coroane mortuare, ea s-a profilat pe nunți și botezuri.

Durdulia Ica servește vii, tot mai ascuțita Erica - morții! Câștigă amândouă, îmbelșugat; în ultima vreme, după ce deretică fiecare în dreptul firmei sale, după ce-și sorb cafelele și țigările proptite în ușile firmelor vecine și înlocuite scurt de soții aferenți, dispar să-și cumpere o gustare; nici aici nu mai e ca înainte!: scunda și energica Ica consumă „iaurt zdravăn”, nervoasa Erica - „smântână gospodărească”; și uite așa trec zilele, una privind buchetele vesele care nu se vând toată ziua, cu iaurtul în mână, cealaltă - așteptând să moară cineva, să vadă și ea o față înlăcrimată, degrabă și generoasă cumpărătoare de coroană cu panglică, tricolor, neagră sau albă, elegant inscripționată. Ica și Erica nu își mai vorbesc, dar își continuă viața împreună, elegant separate de florile pe care așteaptă să le vândă fiecare.

muzica

Avânt valencian

Virgil Mihaiu

Grăție generozității *Institutului Valencian de Muzică (IVM)*, personificat prin domnii Jorge García și Julio Almenar, am intrat în posesia unui valoros set de discuri reprezentative pentru jazzul produs actualmente în acea provincie a Spaniei. Consecvența cu care e susținut jazzul acolo, ca expresie a politicii culturale promovate de *Generalitat Valenciana*, nu face decât să confirme ceea ce se știe deja: acest gen muzical a devenit un argument forte pentru afirmarea viabilității unei culturi (fie și regionale) pe tot mai aglomerata scenă mondială.

Multitudinea talentelor jazzistice lansate în Comunitatea Valenciană face dificilă o tentativă de sistematizare în spațiul tipografic atât de restrâns al rubricii de față. Dintr-un articol scris de Frederico García Herraiz pentru revista portugheză *O Papel do Jazz* (nr. 4/1998) știam că fenomenul are rădăcini profunde. Încă din perioada interbelică existaseră la Valencia tentative, mai mult sau mai puțin timide, de a implementa muzica de sorginte afro-americană în peisajul cultural local. Din păcate, rebeliunea armată din 18 iulie 1936 (urmată de teribilul război civil) avea să întrerupă brutal activitățile *Hot Club-ului de Valencia*, înființat în 1935 după modelul stabilimentelor omonime din Paris și Barcelona. Herraiz precizează că, de-a lungul celor trei ani de conflagrație, în Spania franchistă a politicii de autarhie și izolare pe plan internațional, muzica de jazz, considerată „negroidă” și „decadentă” de către autoritățile politice și eclesiastice ale regimului fascist, și-a pierdut șansele de difuziune. Același autor amintește că atare atitudine era împărtășită și de regimurile lui Hitler și Stalin. Pasionații genului supraviețuiau ascultând emisiunile radiofonice transmise de BBC, Voice of America și alte posturi străine.

Adevărata înflorire a jazzului pe plaiuri valenciene avea să se producă abia după căderea funestei dictaturi a lui Franco. În 1974, ghtaristul Carlos Gonzálbez (n. 1957!) înființează împreună cu pianistul Donato Marot (n. 1955) și cu basistul Ignacio Gonzálbez (n. 1952) trio-ul *Valencia Jazz*. Alt trio influent în zonă apare în 1976 sub titulatura *Triple Zero* (Miguel Benet / pian, Luís Lario / bas, Paco

Aranda / baterie). Cele două trupe, alături de Ximo Sanz Caffarena, formează așa-numitul „prim val al jazzului valencian”. Un rol major în promovarea acestei muzici va fi jucat de Julio Martí, devenit impresarul numărului unu al Spaniei, fondator al *Colectivo Promoción del Jazz* și al importantului festival internațional de jazz de la Valencia (ediția princeps – nov. 1980). „Cel de-al doilea val” apare pe la începutul deceniului nouă. Trăsătura stilistică dominantă: bop și hard-bop, agrementat cu dezvoltările ulterioare ale jazzului modal, datorate lui John Coltrane și Miles Davis. Critica de specialitate locală militează activ pentru păstrarea acestui caracter, să-i zicem purist, al jazzului în arealul respectiv. Cum modalitățile de perfecționare erau limitate, mulți tineri jazzmeni din regiunea Valencia pleacă la studii aiurea. Saxofoniștii Perico Sambeat, Ramón Cardo și Eladio Reinón preferă cea mai apropiată destinație: *Taller de Musics* din capitala Cataluniei, Barcelona. Înființează formația *A-Free-K*, obțin premiul pentru cel mai bun grup al festivalului din San Sebastian 1984, apoi înregistrează, în numai doi ani, trei LP-uri (ultimul avându-l ca invitat pe trompetistul Jack Walrath). Printre nenumărații reprezentanți ai instrumentului specific hispanic, Carlos Gonzálbez se afirmă drept cel mai important ghtarist de bop din Spania. Într-un plan mai eclectic, poate și mai comercial (dar tot în sensul modelului american), evoluează ghtaristul Ximo Tèbar, cu turnee prin toată Europa și colaborări cu personalități precum Johnny Griffin, Jorge Pardo, Lou Bennett, Idris Muhammad, Lonnie Smith.

La data scrierii articolului antementionat, autorul constata un fenomen straniu (similar situației din Portugalia): criza de instrumentiști-sufletători, deși Valencia e un ținut cu vechi tradiții în muzica de fanfară. Herraiz deplângea numărul insuficient de clarinetiști, tromboniști, trompetiști, tubiști, în timp ce ghitara și contrabasul erau abundent reprezentate. Că situația s-a ameliorat între timp o demonstrează albumul realizat de Ramón Cardo *Big Band* sub titlul *Per l'altra banda* (discul anului 2003 în Spania, conform prestigioasei reviste *Cuadernos de Jazz*). Sonoritățile ample, solare, evocatoare ale epocii de glorie a marilor orchestre din patria jazzului, se datorează unui ansamblu de 18

muziceni, în majoritate valencieni. Compozițiile și aranjamentele sofisticate, semnate de patru asemenea localnici – José Luís Granell, Jesús Santandreu, Daniel Flors și Ramón Cardo – se mențin în perimetrul stilistic al unui post-ellingtonism moderat. Lipsesc aproape total experimentele combinatorii prin care s-au afirmat *audacioase* ansambluri precum cele conduse de Mathias Rüegg (Austria), Vladimir Cekasin (Lituania), Willem Breuker (Olanda), Milan Svoboda (Cehia), Klaus König (Germania), Pierre Dorge (Danemarca), Per Henrik Wallin (Suedia), *Orchestre National de Jazz* din Franța, *Italian Instabile Orchestra* etc. În schimb, aflăm la *RCBB* o meticulozitate quasi-benedictină în definirea premiselor teoretice ale pieselor. Astfel, trama armonică a celebrei *Donna Lee* de Charlie Parker (preluată la rândul ei din standard-ul *Indiana*) e utilizată de Cardo spre a pune în valoare virtuțile solistice și de ansamblu ale orchestrei sale. Desenul melodic se susține prin tensiunea contrapunctică a progresiei de acorduri din tema originală, chiar dacă nu se ajunge nicidecum la citarea ei în clar. Deliberat sunt introduse clasicele „dueluri” de virtuozitate, implicând succesiv două trompete, respectiv, doi tromboni. După un respiro datorat solo-ului de contrabas, finalul *con tutti* e atacat printr-un tratament vertical al acordurilor peste o linie melodică tradițională de big band. Proceduri similare sunt întrebuintate și în celelalte piese ale albumului.

Figura emblematică a jazzului valencian rămâne Perico Sambeat (n. 1962). Am avut șansa de a-l cunoaște personal, pe când făcea parte din cvartetul contrabasistului portughez Carlos Barretto (cu care a realizat antologicul album *Olhar*, în 1999). Ulterior i-am dedicat un portret-eseu, intitulat *Când valencianul devine universal*, în paginile *Jazz Context* pe care le girez în revista *Steaua* (nr. 11-12/2000). Talentul proteiform al lui Sambeat – manifestat prin intermediul saxofoanelor alto/sopran și al flautului – menține un echilibru asumat între pasionalitatea uneori excesivă a tradiției „cântului adânc” și luciditatea presupusă de idiomul hard-bop. Formula canonică, mult prea uz(it)ată a acestuia din urmă, este revigorată prin inventivitate muzicală și prospețime afectivă. Întreaga carieră a lui Sambeat stă sub semnul prolificității și al unei versatilități

Chitara - instrumentul îndrăgostiților de frumos

de vorbă cu chitaristul Constantin Andrei

Instrumentul îndrăgostiților de sub balcon, chitara, a cunoscut de-a lungul istoriei o soartă cel puțin interesantă. La un moment dat aproape uitată, a cunoscut un nou reviriment odată cu apariția muzicii rock, ba chiar s-a amplificat cu o nouă descoperire (chitara bas), însă fratele mai mare, chitara clasică, a rămas să vegheze alături de alte piscuri muzicale, discretă dar neclintită. Dacă în vremuri de tristă amintire nici nu putea fi vorba să studiezi un atare instrument la Conservator, după '90 cel care a impus studiul chitarei clasice la Cluj a fost Constantin Andrei. Palmaresul său include concerte atât în țară cât și în străinătate (amintesc aici doar participarea la ediția din 1990 a Festivalului "Primavara muzicală de la Praga"). A urmat cursuri de măiestrie cu John Duarte, Costas Cotsiolis, Michael Sadanowsky, Pablo Marquez și Claire Stancu Delerue, fiind invitat să concerteze sub bagheta unor dirijori ca Horia Andreescu, Ilarion Ionescu-Galați, Petre Sbârcea și Robert Houlihan. După ce a dat o pleiadă de discipoli, acum câțiva ani, cu un lăudabil efort a reușit să impună la Cluj un festival național de chitară clasică, devenit repede internațional, iar melomanii clujeni au descoperit, cu uimire îmi place să cred, un univers muzical de o puritate neasemuită.

Ciprian Rusu: - *Domnule Constantin Andrei, să aflăm, mai întâi, cât e de greu să cânti la chitară.*

Constantin Andrei: - Ca la orice alt instrument, a cânta bine, a face muzică, a te exprima cât se poate de profesionist, comportă un anumit grad de complexitate, de tehnică interpretativă. În două cuvinte, nu-i ușor, dar pasiunea, dragostea pentru instrumentul preferat și satisfacția lucrului bine făcut te îndeamnă să învingi dificultățile inerente și să creezi momente unice, să învingi dificultățile punându-ți tot sufletul în ceea ce faci, la orice instrument ai cânta, aici și acum fiind vorba despre chitară.

- *Ce ne puteți spune despre ediția din acest an*

a Festivalului Internațional de Chitară clasică "Transilvania"?

- Anul 2007 aduce unele modificări în calendarul festivalului și vă mulțumesc că-mi dați posibilitatea să fac aceste precizări. Festivalul Internațional de Chitară clasică "Transilvania" din acest an se desfășoară între 22 și 25 noiembrie, și după demersurile de până acum această a IV-a ediție va reuni nume sonore din universul muzicii de chitară, profesori și instrumentiști deosebit de valoroși, cum ar fi Thilmann Holschtock din Germania, profesor și interpret recunoscut, Ulrich Muller, chitarist și dirijor, absolvent al celebrei "Hochschule für Musik und Darstellende Kunst" de la Viena, care ne-a onorat cu prezența și la precedentă ediție, Duo-ul Bandini-Chiacchiareta, un duo de bandonion și chitară care va concerta, ca și la ediția precedentă, în ultima seară de recitaluri. De asemenea avem promisiunea să-l avem printre noi pe reputatul David Rassel, sper că și noi vom avea posibilitatea financiară de a-l răsplăti cum se cuvine. Din Italia îl așteptăm pe Giovanni Grano, absolvent al Academiei de Muzică "G. Verdi" din Milano și al Academiei "Chigiana" din Siena, unde a urmat cursuri de măiestrie cu Oscar Ghiglia. Concursul din cadrul festivalului și-a păstrat cele patru secțiuni, criteriile fiind cele de vîrstă, ultima rezervată celor avansați, fără limită de vîrstă. Ne bucură faptul că pe întreaga perioadă a festivalului se vor desfășura și cursuri de măiestrie ținute de invitați. Ca un punct de atracție deosebit, vă pot spune că în fiecare seară vor avea loc recitaluri cu invitați din țară și din străinătate, camerale sau solo, care au făcut deliciul publicului și la edițiile precedente, ceea ce a ridicat nivelul și prestigiul acestui adevărat regal de muzică clasică.

- *Să nu uităm să amintim despre concertistul Constantin Andrei, a cărui virtuozitate a făcut furori la fiecare apariție, și despre Trio-ul "Andrei"...*

- Acest trio este alcătuit din trei chitariști, trei frați fiind: Aurel, Adrian și Andrei. A luat ființă în anul 2000, are deci și cei "șapte ani de-acasă". Am avut numeroase succese și ne dorim să rămână așa, chiar dacă unul dintre membri săi este de câteva luni în Canada. Noi sperăm să reunim cele trei chitare, cele trei spirite într-un tot unitar și de-acum înainte și să putem concerta pe mai departe, pentru că ne simțim bine împreună, avem o legătură nu numai de sînge ci și una obținută din experiența cîntului împreună, iar repertoriul nostru se întinde de la muzica renascentistă pînă la cea contemporană. Mă bucură fiecare întîlnire cu publicul și sper că și de-acum înainte relația statornică în atîția ani să rămînă la fel de fructuoasă ca și pînă acum.

- *Vă mulțumesc!*

Interviu realizat de
Ciprian Rusu

→ pozitive, dacă mă pot exprima astfel. Lista colaborărilor sale de prestigiu este prea lungă spre a fi aproximată măcar aici. Producția realizată de *Perico Sambeat Sextet* pentru *IVM* în 2005 se intitulează *Zitibuye* și conceptualizează într-un limbaj post-bop adus la zi inspirații de factură... science fiction. Din grup mai fac parte Raynald Colom / trompetă, flugelhorn, Toni Belenguer / trombon, Jose Reinoso / kb, Paco Charlín / bas, Marc Ayza / baterie.

În 2002, revista *Cuadernos de Jazz* din Madrid a desemnat ca disc al anului *Pearsonally Speaking*, un tribut adus pianistului, compozitorului și aranjorului american Columbus Calvin „Duke” Pearson (1932-1980) de către *Fabio Miano Septet*. Atmosferă densă, dinamică, mustind de savorile deceniului 1960, pe care Miano le resuscită, cum just constată Jorge García, printr-o „sinteză personală a eleganței bluesy a lui Tommy Flanagan cu lirismul lui Bill Evans și energia lui Hugh Lawson”. În acest demers, pianistul născut în Italia beneficiază de aportul integral și empatic al unei echipe preponderent valenciene: trompetistul David Pastor, saxofoniștii Sambeat

și Santandreu, ghtaristul Carlos Gonzálbez, basistul Mario Rossy, bateristul Esteve Pi. Două alte omagii similare sunt dedicate lui Wes Montgomery (de către ghtaristul Miquel Casany) și lui Charles Mingus (de către cvintetul contrabasistului Jordi Vila). La rândul lor, grupurile conduse de trompetistul David Pastor și tenoristul Enric Peidro consolidează impresia că Valencia reprezintă astăzi un avanpost al americanismului în jazzul european actual (preocupat - așa cum rezultă din antecitata listă de orchestre iconoclaste - de definirea unor parametri cât mai originali în raport cu tradițiile transatlantice). Pe aceeași linie acționează și ghtaristul Timo Xébar, în sesiunea sa suprasaturată de swing împreună cu americanii Joey DeFrancesco/orgă, trompetă și Idris Muhammad/baterie (*Jazz Guitar Trio*, vol. 4/2004).

În fine, o creație mai puțin obedientă față de modelele afro-americane ne propune grupul ghtaristului Daniel Flors (*Therapy*). Personaj central al unei noi generații, Flors și-a efectuat studiile la Conservatorul Superior din Valencia, Școala Creativă de la Madrid și la Berklee College of Music. Criticul Eduardo Hojman

observă că Daniel Flors „împărtășește cu ceea ce e mai bun în *third stream* (acea tentativă eșuată dar totodată fructuoasă de a uni jazzul cu muzica clasică contemporană) și ceea ce e mai bun în fuziunea jazz-rock, două influențe incontestabile asupra muzicii sale, un simț al deschiderii, al modernității și libertății, dificil de întîlnit în timpurile conservatoare pe care le trăim.” (text apărut în broșura CD-ului *Atonally Yours / Xàbia Jazz*, 2005). Înseși opțiunile timbrale manifestate de ghtaristul-compozitor în acest album sunt elocvente pentru o muzică sustrasă „curentului dominant”. Ghitara lui Flors își întretese sunetele nu doar cu saxofonul tenor (Jesús Santandreu), dar și cu savantele dozaie dintre pian și sintetizatoare (Moisés Bautista), ghitara bas (César Giner) și harpă (Luisa Domingo), baterie (Juanjo Orti) și un cvartet de coarde.

După cum se vede, un efect colateral al concurenței culturale dintre provinciile Spaniei este și dezvoltarea fără precedent a muzicii de jazz - fapt întotdeauna de bun augur.

teatru

Zăvoiul lui Caragiale. Cu teatru Sejur dramatic vâlcean

Claudiu Groza

Prima mea vizită la Râmnicu Vâlcea, acum vreo 14 ani, a constat într-o jumătate de zi de flanare pe străzile și prin piața centrale, într-un scurt popas între două autocare. Amintirile s-au legat greu, așa că la a doua vizită în orașul subcarpatic – la finele lui martie, dând curs unei invitații din partea Teatrului Municipal „Ariel” – eram de fapt un neofit avid de senzații și experiențe.

Iar sejurul meu vâlcean de trei zile n-a fost doar o acumulare de „informații” teatrale, ci și un periplu relevant în ordine afectivă.

Gazdele de la „Ariel” – directoarea, regizoarea și „eminența cenușie” a instituției, Doina Migleczi, secundată de directoarea economică Aura Popescu, de scriitorul Doru Moțoc și de toți ceilalți, buni prieteni ai mei, de-acum – au oferit criticilor invitați la Vâlcea o copioasă porție de teatru, dar au lăsat loc și necesarei socializării – din perspectiva mea, cel puțin – cu o trupă dramatică dinamică, proaspătă și promițătoare.

Programul a inclus o „integrală” a comediilor caragialiene, pigmentată însă cu alte două reprezentații, fiecare aparte în felul său: *Giocondele*, o piesă scrisă și regizată de Brigitte Louveaux (Belgia) – despre care am scris în toamna trecută –, și *Textul înainte de toate* de Doru Moțoc – un spectacol-bonus, jucat de actorii vâlceeni la cererea expresă a lui Ion Cazaban.

De dragul istoriei anecdotice a teatrului românesc, merită înregistrat și contextul acestei reprezentații, neintegrate în program, cu rezerva invitaților, ce l-au cam „probozit” pe „vinovatul” Cazaban fie din rațiuni „orare” – a fost ultimul spectacol, așa că toți se gândeau deja la ce-i așteaptă pe acasă –, fie din scrupule pentru actorii care au „tras” o săptămână ca de turneu, cu 12 spectacole în 7 zile, fără pauză (microstagionea teatrului a durat o săptămână). Încăpățănarea colegului nostru a fost însă de bun augur, montarea fiind alertă, alegră și cu-tâlc-amuzantă. Veți afla mai la urmă de ce.

Dan Constantin în *Conu' Leonida*...

Trebuie să precizez că, spre uimirea și plăcerea mea, clădirea Teatrului „Ariel” nu seamănă cu nici un alt lăcaș de gen din țară. E o casă, ceva mai răsărită, dar nu chiar o vilă, așezată în mijlocul parcului Zăvoi. De aici avantaje – exploatate de „rezidenți” – și dezavantaje – resimțite acut și ele. Scena minusculă, cu spectatorii așezați la un braț de spațiul de joc, împiedică actorii să uzeze de „subterfugiile” îngăduite de o sală mai generoasă. De aceea, scăderile de tonus scenic sunt mai evidente. Pe de altă parte, numărul mic de locuri poate fi transformat – și este – în atu, creând un flux-reflux scenă-sală de care profită ambele părți. Mai mult, ca marketing, un spectacol jucat cu 50 de spectatori – cam câte locuri are „căsuța” vâlceană – poate fi promovat cu succes „din gură-n gură” de favoriții premierelor, aducând și alți curioși la teatru.

Opțiunea gazdelor noastre pentru o „integrală” Caragiale poate fi surprinzătoare, în contextul unei spectacologii abundente din piesele scriitorului. Totuși, în ciuda unei aparențe de „cumințenie” și respect pentru convenția clasică, spectacolele s-au dovedit niște propuneri de luat în seamă, accentul special, inovația, căzând pe cuvânt, pe replică, pe dimensiunea textuală a montărilor, în lipsa unui orizont vizual musai ieșit din tipare. Efectul, general apreciind cele patru spectacole, este unul de prosepțime a partiturii, de „bricolaj” actoricesc minuțios – inegal, e-adevărat, dar vom vedea cauzele – și de „aderență” totală a publicului la niște piese cu un anume „balast” de receptare.

Oferta „arielescă” a debutat cu un *performance* desfășurat în fața clădirii, la care au luat parte, încetul cu încetul, cam toți vizitatorii din Zăvoi. Un scurt moment caragialesc, cu replici și secvențe din comedii sau din schițe, susținut vivace de actorii costumați în burgezi, funcționari, chivuțe, turmentați, ba chiar „aurolici”. Ceva cam ca-n *Moșii*, totul augmentat de trecerea prin fața spectatorilor a unui tractor – autentic – al Administrației Parcurilor, din care s-a deșertat la „locul faptei” un morman de gazete (!). Au asistat la savurosul moment – ca să păstrăm atmosfera: critici, fani, cetățeni, copii de țâță, adolescenți, țigănci cu poale înflorate, domni, doamne, fotografi. Maestru de ceremonii: Doina Migleczi. Aferim!

O *scrisoare pierdută* și *O noapte furtunoasă*, ambele în regia Doinei Migleczi, au apelat, după cum scriam mai sus, la o punere în valoare a textului, ca și a câtorva secvențe de bună actorie, pe o canava scenică (citește decor) deloc ostentativă, ba chiar banală, pentru un privitor cărcotaș. S-a mizat pe o schimbare de registru a replicii, prin simpla – dar semnificativa – transformare a semnelor finale de punctuație. Întrebarea a devenit astfel exclamație, cu consecințele de rigoare. O lectură „literară”, absolut în spiritul textului, fără stridențe. Câteva opțiuni speculative au întărit această lectură aparte.

Trahanache (Dan Constantin), în *Scrisoarea...*, este „sforarul” întregii intrigi, știind tot ce se întâmplă și manevrând situațiile dramatice. El păstrează însă aparențele, astfel că orizontul consacrat al piesei nu e fracturat prin această transformare. Complementar, Dandanache (Alin

Păiuș) e și el un „sforar”, mai estompat, întrucât, totuși, ramolit, posedând însă o nativă știință a propriei bunăstări... politice. Ușor stridentă, dar susținută de datele propuse regizoral, a fost în *Scrisoarea...* ambiguitatea erotică a lui Dandanache, acesta flirtând deopotrivă cu Zoe și cu Tipătescu. La rigoare însă, această „sexualizare” a personajului poate semnifica disponibilitatea sa de a folosi orice mijloace și „măști” pentru a profita de situație. Remarcabil decorul scenei de „descălecare” a lui Agamiță: o seră cu multă verdeț și colivii cu păsări, care au dat culoare ansamblului în general neobservabil.

Actorii au evoluat cu inegalități de tonus, trecând de la scene cu prezențe estomplate la altele extrem de vii, cum a fost cea a întrunirii, de pildă, ori cea evocată mai sus. De remarcate, pentru „creșterea” de ritm, Gabriel Popescu, un Cațavencu umoral, savuros în destule secvențe, Zoe (Ariana Șerban), cu o prezență ritmată și vizibilă spre finalul piesei, și Cetățeanul Turmentat (Roger Codoi), irezistibil, cu o prezență greu de descris, bine compusă, deși cu tendința de a șarja uneori. Foarte bună mișcarea de grup din scena întrunirii, cu o „figurație” ca de gag a „alegătorilor” Emil Șerban, Mircea Nadolu, Dumitru Ghiulțu ș.a. Tot aici, de evidențiat partitura lui Ionuț Mocanu, un Farfuridi „de top” prin verva intelectualist-resemnată contrapusă spumegeliu cațavence. Pristanda (Alin Holcă) și-a depășit aici evoluția ștearsă din rest (slabă scena, antologică, a „steagurilor”), cu un „puseu” autoritar de ținută.

Schimbarea registrului unor replici, completată de scene cu racursuri grotești, a fost mai evidentă în *Noaptea furtunoasă*. Memorabilă, aici, deși vag îngroșată de protagoniști, scena dintre Veta și Rică Venturiano, articulată din miopia junelui și deruta Vetei. O altă secvență ritmată a fost cea de grup de după fuga lui Venturiano, cu devălmășia următorilor. Un spectacol parcă mai agreabil-relaxat decât *Scrisoarea...*, dar cu aceleași oscilații de tonus al interpreților. Bine, dar cu anumite opinteli, a evoluat Emil Șerban (Ipingescu). Într-un ușor dezechilibru s-au manifestat Cornel Șerban (Rică) și dubletul Alin Holcă și Roger Codoi (Ipingescu). Primul a avut câteva artificiozități de intonație în monoloage, ceilalți doi au părut să nu se „întâlnească” pe alocuri. Egal cu sine, dar prea estompat pentru „vâna” rolului, s-a dovedit Gabriel Popescu (Chiriac), altfel un temperamental pur-sânge. Cele mai bune evoluții le-au avut Veta (Julliet Attoh) și Zița (Ariana Șerban), prima blazată-depresivă, în nota rolului, dar și viclean-feminină în a doua parte, avizată de încurcătura creată, a doua romanțios-isterică, nu lipsită însă nici ea de un „ce interes” matrimonial.

Umorul situațiilor, ca și o dinamică scenică bine condusă în momentele de grup au caracterizat *D'ale carnavalului*, regizat de Aurel Palade. Dacă secvențele premergătoare balului au conturat abia intriga, cu un demaraj destul de ezitant și cu sclipiri ale interpretării pe spații reduse – savuros, de pildă, debutul, cu un cântec auzit din fundal, fredonat frenetic de Iordache (Alin Păiuș), ori cel al fugii Catindatului (Roger Codoi, cu șarje a la „Turmentat” în partea a doua, din păcate), cu tot cu uriașii clești de scos măsele, pe ușă afară –, „dezământul”, consumul vital furibund, specific caragialian, este redat expresiv în partea a doua, a balului, consumată în trei planuri scenice, primul destinat interacțiunii

În sfârșit!

Florian-Rareș Tileagă

De vreo doi ani așteptam așa ceva, convins că un moment bun vine întotdeauna ca sărbătoarea după post. Ca și când îl simțeam că pânđește din umbră, m-am umplut de încredere și m-am dus să-l văd.

Momentul bun la care mă gândesc e spectacolul de teatru-forum jucat în 16 martie în sala de balet a Facultății de Teatru și Televiziune din Cluj, cu public format exclusiv din actorii-studenți. Păcat, fiindcă spectacolul fusese organizat cu gândul să adune cât mai multă lume.

Să o implice, mai bine zis. Pentru că ce înseamnă „teatru-forum”? Cel mai posibil, teatru interactiv – un capitol destul de recent în istoria teatrului și pe nedrept neglijat teatrologic, cu toate că e decisivă influența practicii de teatru-forum a regizorului brazilian Augusto Boal, dezvoltată de-a lungul deceniilor trecute sub celebra și exemplara denumire de „Teatru al oprimaților”. Adică teatru de intervenție socială, încă practicat în zonele de opresiune socială (Africa, America de Sud sau cartierele sărace ale unor metropole americane), rămânând influent și, de aceea, cenzurat. Însă oriunde ar fi nevoie de el, teatrul oprimaților își păstrează structura conflictuală agresor-agresat-adjuvanți, pentru a putea contura cât mai convingător o situație bazată pe o temă provocatoare, resimțită de majoritate ca fiind problematică. Iar situația, conform legilor de joc ale spectacolului, poate fi oricând ameliorată de spectatori, care sunt liberi să participe la spectacol, înlocuind personajele și improvizând replicile în folosul personajului

agresat, respectiv împotriva agresorului. De aceea, un spectacol canonic de teatru-forum s-ar compune din alternarea scenelor de ficțiune cu cele de implicare fizico-polemică a spectatorilor în situația scenică, rezultatul fiind o cât mai dezinhibată și variată intervenție a acestora.

La Cluj, toate acestea și-au găsit locul în spectacolul de care vorbeam mai sus, intitulat *Tu și eu... până unde?*. La bază, însă, stă un proiect mai larg, coordonat de psihologul Judit Piroška: „Teatru social – spectatori pentru non-discriminare”, implementat de Asociația Artemis (Asociația Femeilor împotriva violenței), în parteneriat cu Fundația CHANGE FOR LIFE, Inspectoratul Școlar Județean Cluj și Teatrul de Păpuși „Puck”, cu susținere financiară și tehnică din partea Fundației Vodafone România.

Cele câteva „probleme” scoase la iveală prin situațiile spectacolului au ținut cu precădere violența și sexualitatea în rândul cuplurilor de adolescenți, fără a uita de comoditatea și inconștiența sistemului de învățământ cu privire la tot ceea ce-i depășește rutina, adică la natura tot mai problematică a relațiilor între elevii din ziua de azi. Chiar dacă erau studenți, cu vârste ușor detașate de convulsiile adolescenței, pot spune că spectatorii studenți au fost cât se poate de nerăbdători să intervină în aplanarea conflictului dramatic, până la „a se arunca” în spectacol, cu o determinare care le-a stimulat atitudinile în primul rând mature și îndrăznețe. Nici nu puteau răspunde altfel, și asta pentru că spectacolul a fost o spunere fără ocolișuri a ceea

ce ne doare pe toți: prietenii artificiale, „grăbite”, agresivitatea verbală, incomunicarea și, de ce nu, prostia. Mi-au plăcut în special intervențiile de moderator („joker”, în limbajul specific al teatrului-forum) ale actriței Anca Doczi, capabilă să stăpânească, cu o răbdare de invidiat și suficient tact oratoric, propunerile de joc ale publicului. Ce mai, a fost genul de spectacol în care a contat, până la urmă, nu grosimea rândurilor de spectatori, nu calitatea estetic-actoricească a intervențiilor, cât utilitatea acestora.

Ceea ce au făcut voluntarii Asociației Artemis – amintesc aici doar prenumele lor, care erau de fapt numele personajelor, precum Ema, Ramona, Raul, Ghiță, Ala, cu toții studenți în Cluj – poate constitui un început de drum (perfectibil) pentru un fenomen teatral cu impact social verificabil, cu care Clujul să se laude de acum încolo. Era și timpul, am mai spus-o, era timpul să apară și la noi luciditatea de a simți nevoia acestui tip de acțiune civică, ce seamănă tot mai mult cu terapia socială propusă de criticul Marian Popescu, atunci când vorbea de *teatrul de comunicare*, de *teatrul utilitarist*.

Chiar nu mă așteptam ca niște studenți să fie primii care să pună mâna pe tehnicile teatrului-forum și să schimbe ceva în lumea asta anapoda. Așa că, ori de câte ori se anunță un nou spectacol, du-te, spectatorule, acolo ca la o apă bună. Du-te, fiindcă e primitiv, provocator, util (chiar și gratis...) și nu știu, sincer, unde altundeva ai putea să măsoți mai rapid eficiența teatrului.

personajelor, al doilea „chibiților” și trecerii prin scenă a altor eroi, al treilea – cel mai colorat, vital și *ofensiv* – al balului propriu-zis, cu negustori, belferi, popor etc. O secvență redutabilă prin efectul său vizual.

O anumită inhibiție a marcat, însă, din nou, evoluția actoricească. Foarte bune au fost unele momente, precum cel al „lămuririi” lui Pampon și Crăcănel (Gabriel Popescu și Dan Constantin), ori cel final, „instrumentat” de Nae Girimea (Liviu Cheloiu), autoritar, cumișându-i și pe cei doi amaniți încornorați, dar și pe cele două dame nebune (Mihaela Mihai și Cătălina Sima – foarte „vizibile” într-o scenă de încăierare). Nu lipsit de culoare rolul Subcomisarului (Alin Holcă), cu tabachera aferentă, dar actorul putea să-și facă rolul mai pregnant, tocmai uzând de „idiosincrazia” personajului.

Conchizând evaluarea acestui triptic, aș afirma că – din varii motive, contextuale mai degrabă – oboasă, emoție, spațiu de joc limitat –, cele trei spectacole s-au susținut foarte bine în secvențele de grup, unde se atenua inhibiția individuală. Jocul ezitant și inegal a lăsat însă, limpede, să se vadă *personalități* actoricești de bună calitate, ce ar putea face față provocărilor de orice gen. Prezența mai multor regizori, cu temperamente și „rețete” diferite – prezență dorită de „arieliști”, mai puțin concretizabilă, din rațiuni financiare – ar cataliza și evidenția energiile creative ale actorilor vâlceni.

Aceste energii încă latente s-au văzut, într-o „răbufnire” de vitalitate scenică, umor și auto-ironie, în *Textul înainte de toate* de Doru Moțoc, „citat” impecabil de Doina Migleczi. Piesa e o parodie a „metehnelor” teatrale românești, cu emfaze regizorale, toane actoricești și „pretenții”

hermeneutic-scenice. Un pretext dramatic vizualizat cu toată doza de umor necesară și interpretat cu mare poftă de actori. Trimiterile la personaje reale, ușor de recunoscut de cei avizați prin elemente subtile și definatorii (cum ar fi... o jachetă cu multe buzunare, de pildă), s-au amestecat cu situații ficționale – plauzibile însă –, într-un spectacol alert, încheiat cu o secvență de cabaret ce a pus în valoare excelent disponibilitățile fizice ale trupei „Ariel”.

Am lăsat la urmă spectacolul cel mai „special” – lemnos denumindu-l așa – al microstagionii vâlcene: *Conu' Leonida față cu reacțiunea*, înscenat de aceeași Doina Migleczi. Cea mai reușită mostră, după părerea mea, din oferta Teatrului din Zăvoi.

O montare tot în cheie clasică, desprinsă însă parcă dintr-o altă eră teatrală prin atmosfera pe care-o degajă. O „privire pe gaura cheii” în alte vremuri, în case demult fărâmate de vântul Bărăganului, antreprenori ori chiar buldozere.

Puține spectacole caragaliene mă fac să le ador, să împărtășesc – ca și când ar fi a mea – „lectura” altora. A fost *Năpasta*, regizată de Cristian Juncu, și este, iată, această propunere a Doinei Migleczi.

Permiteți-mi să schimb și eu registrul:

În casa cufundată în obscuritate se intră cu precauții, ca furii noaptea. Te întâmpină miros persistent, înțepător, de fum de lemne, lumină mică, de lampă cu petrol, dar și un iz de nu știu ce, acrișor-familiar. Dai cu ochii de camera casei, cu peretare ce străjuiesc două paturi înalte, cu poclat de pânză aspră. În prim-plan, un fier de călcat încins, de la care, de bună seamă, vine și mirosul de tăciune. În alt colț, un borcan mare, mare, plin, plin, plin. și recunoști mirosul, acrișor, familiar. Murăturile, bre. De-acî încolo, tragi încetișor cu ochiul pe gaura cheii. La Efimița

și Leonida, la ciorovăiala lor de mic-burgheji de mahala „centrală”, la discuții despre politică, la ritualul spălatului pe picioare, la culcatul în paturi separate, că nu e oricând rost, mă-nțelegi, de datorie conjugală. Și la somnul năclăit de aburul încins al fierului și odoarea tare de tăciune doar ce stins, după iuțea ardeilor mestecați cu ciudă ori a cepei murate îmbucate cu legumire, pe îndelete, ca un medicament.

Și fandaxia-i gata! Și-apoi vine Safta, și dimineața răcoroasă risipește umbra coclită a nopții, cu „rivoluția” ei cu tot. A fost lăsată, secul!

Cam asta e atmosfera cuceritoare, prost narată de mine, a spectacolului, susținut excelent de un cuplu de actori versați, Camelia și Dan Constantin. Meșteșugărește, ca-n teatrul al' vechi și bun, ei pun la cale o „farsă” pe cinste. Ajuțați de inepuizabila fantezie de lectură a Doinei Migleczi, care nu sare niciodată din spirit în litera calpă a textului. O reprezentare savuroasă, în ciuda micilor imperfecțiuni de „rulaj”, precum scena paturilor sub care erau ascunși eroii, ridicare-n cap – scenă nu destul de finisată, ori cea a invaziei Saftei (Mădălina Floroaița) – încă nu contrapunctul de care ar fi nevoie în spectacol. Dincolo de asta, *Conu' Leonida...* e o montare pe care eu unul aș revedea-o oricând. În turneu național, și nu neapărat la Vâlcea, deși am devenit un prieten, recunosc, al Teatrului „Ariel”.

Deși prietenii mei vâlceni se pregătesc de renovare, „casa” lor urmând să „crească”, eu sper să regăsesc la ei același „hogeac” ce mă-ndeamnă să redevin actor – cum am fost cândva, licean –, dar și „fioros”, critic, să descopăr o „creștere” a anvergurii artistice pe care o exersează. Pentru că au cu ce.

film

Nu lăsați copiii nesupravegheați!

Lucian Maier

1971, Uganda. Poporul celebra pe străzi răsturnarea regimului Milton Obote de către Idi Amin Dada, unul dintre apropiații fostului conducător.

Nicholas Garrigan, medic scoțian, tocmai ajunsese pe acele meleaguri africane. El va fi un Rasputin al lui Amin, sfetnic de taină, tămăduitor al trupului său și amant al uneia dintre soții; celălalt sfătuitor al generalului-președinte îi este propriul vis, acolo i se arată viitorul lumii în elemente de înfăptuit, ceea ce mi-a amintit de Emil Constantinescu, de fantoma lui Coposu din visul său și de călugărul Vasile. Idi Amin joacă în aceeași echipă cu Stalin, Pol Pot, Ceaușescu, Mao, Kim Ir Sen și Castro, iar la capitolul pedepse aplicate trădătorilor de neam, este o sursă de inspirație pentru un personaj cu nume de Vadim.

Pentru mine, cinematografic, personalitatea lui Idi Amin se conturează la intersecția imaginii ce reiese din filmul pus în scenă de Macdonald (*Ultimul rege al Scoției / The Last King of Scotland*, Marea Britanie, 2006; r. Kevin Macdonald; cu: Forest Whitaker, James McAvoy, Kerry Washington, Gillian Anderson) cu cea din *Autoportret*-ul pe care președintele ugandez și-l conturează în documentarul realizat de Barbet Schroeder în 1974. Idi Amin-ul construit de Whitaker îl întâlnește pe cel real, din proiectul lui Schroeder, în replica pe care Garrigan i-o adresează în timp ce e torturat: „Ești doar un copil!”.

Poate că ați văzut concertul Pink Floyd înregistrat în turneul PULSE din 1994. În a doua parte a interpretării, britanicii cântă piesa „Brain Damage”, având în fundal imagini sugestive din lumea politică mondială; versurile melodei surprind excelent existența doctorului în relație cu intrigantul militar, politician și vizionar Idi Amin Dada (pe scurt, I.A.D.). Din acest punct de vedere, pe istoria piesei Pink Floyd, desfășurarea filmului poate fi astfel rezumată:

The lunatic is on the grass – după ce în

prealabil îl vede ținând un discurs care aprinde mulțimea strânsă pe cîmpie la marginea unui sat, doctorul pansează mâna președintelui, rănită ușor;

The lunatic is in the hall – Amin îl așteaptă pe Garrigan în palatul său din Kampala pentru a-i oferi onoarea de a-i deveni medic personal;

The lunatic is in my head – medicamentul pe care Amin i-l administrează doctorului e un amestec îmbietor de forță, haz, joc și responsabilitate, importanță și... teroare! Sedus, Garrigan devine una dintre jucăriile generalului. Dar acest aspect îi va deveni clar doctorului abia către final.

În atitudinea lui Garrigan față de Idi Amin din filmul lui Kevin Macdonald, mi-am văzut sentimentele din timpul vizionării autoportretului pe care generalul și-l face în povestea lui Schroeder: „Amin e fascinant”, îmi spuneam urmărindu-l în acțiune în documentar! O fascinație morbidă pe care o emană personalitățile diabolice care își asumă lucrări mesianice în numele cărora, cu o candoare năucitoare, pun la cale sute de mii de crime: deși ești conștient că ai în față un monstru, ba zîmbești la glumele lui, ba îl crezi, ba te înduioșează.

Amin este un fanatic al adevărului, în special al adevărilor pe care le simte, iar el simte deplin, în special prin intermediul visului... știe exact ora, ziua, anul morții sale, cunoaște deja soarta poporului israelian, chiar vrea să ajute la îndepărtarea ei, suferă alături de foștii colonialiști britanici aflați în recesiune, încearcă să-i ajute... dorește să mobilizeze populația afro-americană să-și ia soarta în mâini, conform politicii lui de nișă, nici capitalism, nici comunism; iubește discuțiile deschise, mai ales când îi confirmă teoriile și presupunerile, iubește ideea de familie, doar că nu dorește să aibă fapte nesănătoase în-tră sa... astfel, Amin este un profet, un umanist, un revoluționar, un prieten, un cap de familie! De asemenea, este un tip care patronează execuții în public.

Ultimul rege al Scoției e marcat de prezența

actorului Forest Whitaker. Acesta e atât de posedat de personajul pe care-l interpretează încît abia foșnetul pungilor de popcorn în cinema, sau un telefon uitat deschis în sală îți amintesc faptul că vezi un film și că pe ecran nu e însuși dictatorul în viață. Totuși, povestea lui Macdonald este una romanțată, realitatea și ficțiunea se împletesc, rezultă o țesătură nouă, unde imaginea lui Amin nu e chiar aceea a unui megaloman exersînd fețele răului, ci e aceea a unui bolnav psihic rămas nesupravegheat. În film, Amin pare bolnav... cumva, are o scuză!

Barbet Schroeder povestește cum, noaptea, în timpul șederii sale în Uganda, se-ntimpla să pice tensiunea electrică în Kampala, din cauză că băieții aruncau atîtea cadavre în Nil că nici măcar crocodilii nu mai răzbeau să le mănînce, așa că trupurile ajungeau să blocheze turbinele hidrocentralelor. Această față a dictatorului o vedem prea puțin în istoria lui Macdonald.

1979. În urma unui conflict militar cu Tanzania, Amin e nevoit să fugă din țară. Anul următor au loc alegeri. Le câștigă Milton Obote. Poporul sărbătorea pe străzi...

Forșpan

Ioan-Pavel Azap

Viață de patru stele (*Quatre étoiles*, Franța, 2006; sc.: Olivier Dazat, Christian Vincent; r. Christian Vincent; cu: Isabelle Carré, José Garcia, François Cluzet, Jean-Paul Bonnaire) este un film la care n-aș zice să nu meargă spectatorii, din cel puțin două motive: în primul rând pentru că este un film european și, în al doilea rând, pentru că este chiar amuzant, respectiv o comedie spumoasă, fără mari pretenții, ușor euforică – precum o șampanie franceză sau chiar mioritică, dar nu la fel de rafinată ca prima și nici la fel de răsuflată precum a doua.

Povestea este extrem de simplă, de “conformistă”: o tânără moștenește de la o mătușă o sumă de bani considerabilă și, nepreștiind ce să facă cu ea, se hotărăște să petreacă o vacanță de câteva zile la Cannes. (În treacă fie spus, pentru oamenii cu bani Cannes-ul este mai renumit ca stațiune decât ca loc de desfășurare a celebrului festival de film, drept pentru care realizatorii *Vieții de patru stele* nu fac nici cea mai mică aluzie la acesta.) Aici, Frassou (Isabelle Carré), așa se numește juna, îl întâlnește pe Stephane (José Garcia), un escroc simpatic și păgubos, pentru care o face pasiune instant, adică de care se îndrăgostește la prima vedere, definitiv și iremediabil. Numai că Stephane nu vede în Frassou decât o pradă ușoară, cu alte cuvinte o – ertată fie-mi expresia, departe de mine orice urmă de misoginism, dar așa e povestea din film – vede, deci, doar o vacă bună de muls. Că Frassou nu este nici pe departe o inocentă iar Stephane un ins atât de veros pe cât pare la prima vedere – ni se demonstrează, sau încearcă să ni se demonstreze mai mult sau mai puțin convingător, în tot restul filmului, adică vreme de mai bine de șizeci de minute.

Ca o pată de culoare, vreau să mai adaug că fabuloasa sumă moștenită de Frassou se ridică la

colaționări

Paris, je t'aime!

Alexandru Jurcan

Un film de două ore, compus din 18 „mici povești de dragoste din cartier, după o idee de Tristan Carne. Toate episoadele se petrec la Paris. Actori de marcă susțin evoluția mai mult sau mai puțin consistentă a întâlnirilor din film (Fanny Ardant, Julie Bataille, Juliette Binoche, Willem Dafoe, Gerard Depardieu, Ben Gazzara, Bob Hoskins, Nick Nolte, Miranda Richardson, Gena Rowlands). Ceea ce unește poveștile e cerul Parisului, mereu misterios, mișcător, unic. Muzica retro învăluie imaginile turistice într-o aură cinematografică. Orașul infinit, etern, dă naștere unor istorii formidabile, ireversibile, simpliste, neinspirate, emoționante – o serie de posibile epitețe, deoarece fiecare poveste are o altă miză.

Și unde este literatura? Unde (ne) sunt scriitorii? În fragmentul *Pere-Lachaise* de Wes Craven, unde se petrece o confruntare în cimitir, cuplul e măcinat de neconcordanțe. Atunci se trezește din mormânt însuși Oscar Wilde și îl moralizează pe bărbatul cărcotaș: „Dacă o lași să scape, vei muri înăuntru”. Adică acolo în mormânt.

Și ce mai vedem? Un *Montmartre* realizat de Bruno Podalides, despre un individ cu simțul umorului, cu bani, însă „mizerabil de singur”. O femeie anunță un accident și el se opește lângă ea. Exact: nevoia de comunicare, de abolire a inerției. El observă că „ai pantofi frumoși”, iar ea recunoaște că „mâna ta pe gât mi-a făcut un pic de bine”.

Gurinder Chadha a regizat *Quais de la Seine*, cu băieții ce acostează fetele, cu studentul sensibil, care cunoaște o fată cu eșarfă și o așteaptă în fața moscheii.

Gus van Sant în *Le Marais* ilustrează ideea sufletelor pereche: „Ne-am mai cunoscut? Ai o înfățișare mistică. Ne-am întâlnit în alt timp?”.

Violența e prezentă în episodul *Tuilleries* (Joel și Ethan Coen). Totul se petrece în metrou. Un străin privește un cuplu care se sărută și scandalul e gata.

Dar ce se întâmplă când un bărbat a încetat să-și mai iubească soția? Vrea s-o anunțe despre dispariția sentimentului, însă ea îi spune că are leucemie în stadiu terminal, iar el se ocupă asiduu de ea (*Bastille* de Isabel Coixet).

Juliette Binoche apare alături de Willem Dafoe în *Flace des Victoires* de Nobuhiro Suwa, un episod fantastic, cu un cowboy ireal, care o ghidează pe ea și pe Justin.

Fragmentul *Tour Eiffel* de Sylvain Chomet conține imagini demne de Magritte. Mimul și mima colorează existența într-un mod fenomenal.

Regizorul Oliver Schmitz în *Flace des Fetes* prezintă povestea a doi negri (el și ea). Ea îi oblojește rana; el o întreabă: „Pot să-ți masez picioarele, deoarece te dor...” pentru că ai fost toată noaptea în visele mele.”

Vampira din *Quartier de la Madeleine* de Vincenzo Natali ne duce cu gândul la o metaforă a iubirii reciproce.

Tom Tykwer (care a realizat filmul *Parfumul*) colaborează aici cu *Faubourg Saint-Denis*. Apetența lui pentru cazuri-limită e flagrantă (aici avem un orb care își rememorează trecutul).

Te poți îndrăgosti și de un oraș? Exact, de Paris. De aceea filmul poartă titlul *Je t'aime, Paris!* Ultimul episod (*14 arrondissement*) e realizat de Alexander Payne. O voce din off – o turistă

englezoaică. O franceză cu accent de Londra. Cum vede ea Parisul? Mergă la mormântul lui Sartre și Simone de Beauvoir. În mormântați împreună, pentru că s-au iubit. Dar ea, femeia, cu cine să împartă bucuria călătoriei? O singurătate rarefiată o bântuie. Frazele ei par luate dintr-un manual de conversație. Deodată, departe de slujbă, singură, într-o țară străină, are o revelație: frustrarea! N-a avut o relație, dar este „vie”, trăiește, se bucură de lucruri simple. Și, într-o clipă, înțelege că, în lipsa unei persoane, s-a îndrăgostit de un oraș. De Paris. „Paris, je t'aime!” Nu e puțin lucru: existența ei pare justificată.

→ 50.000 de euro, iar în final eroina se alege cu doar 10.000 de euro și tot se consideră bogată. Rămâne la aprecierea cititorilor să decidă dacă în România s-ar (putea) considera bogați având în cont 10.000 de euro...

Îndrăgostită de un masai (*Die weisse Massai*, Germania, 2005; r. Hermine Huntgeburth; cu: Nina Hoss, Jacky Ido, Katja Flint, Nino Prester, Janek Rieke) ponește de la un caz real, petrecut în

anii '80-'90, trăit de Corinne Hofman, poveste transpusă într-un roman autobiografic de mare succes, intitulat chiar *Îndrăgostită de un masai*. O tânără elvețiancă, în film numită Carola, petrece o vacanță în Kenya, alături de logodnicul ei. Aici, întâlnește un bărbat, un războinic masai, de care se îndrăgostește. Dar lucrurile nu se opresc aici. Carola rupe logodna și se căsătorește cu tânărul masai. Mai mult, se mută în satul acestuia, renunțând la confortul și la avantajele așa-zisei vieți civilizate. Până aici, poate, nimic neobișnuit. Ce impresionează în această poveste este, de fapt, nu contactul dintre două persoane, dintre două personaje, ci relația – aproape incompatibilă – dintre două civilizații. Chiar dacă protagoniștii acestei „exotice” povești de dragoste fac eforturi, – aproape imposibilul –, pentru a trăi împreună, după câțiva ani inevitabilul se produce: Carola se întoarce în Elveția, dar nu singură ci împreună cu fiica sa. Acolo, ni se spune în finalul filmului, trăiește și în prezent.

Dincolo de, repet, „exotismul” poveștii, filmul are o semnificație mai adâncă. Respectiv, faptul că sunt momente în viața fiecăruia dintre noi, când trebuie să luăm o decizie, când putem da curs pornirilor interioare, dincolo de convenții, de reguli sociale mai mult sau mai puțin formale, mai mult sau mai puțin ipocrite. Cu alte cuvinte, *Îndrăgostită de un masai* este un film care, chiar dacă nu îți schimbă radical viața, te îndeamnă la introspecție, la o sinceră revizuire a propriei persoane, a propriului comportament. Ceea ce, să recunoaștem, nu este puțin.

Oase fragile (*Frágiles*, Spania, 2005; sc.: Jaume Balagueró, Jordi Galceán; r. Jaume Balagueró; cu: Callistra Flockhart, Richard Roxburgh, Elena Anaya, Gemma Jones) este un film pe care mai bine nu l-aș mai fi văzut. Pelicula se dorește a fi un horror terifiant, mai pe românește spus un film de groază, dar, din nefericire, apelează la (prea multe) locuri comune, la trucuri răsuflete - cu alte cuvinte, la minima rezistență a genului. Totuși, filmul poate păcăli spectatorul naiv, pentru că beneficiază de o muzică „pleonastică”, de o mizanscenă destul de bună, de o interpretare populistă - ceea ce mărește artificial suspansul. Eu unul, trebuie să recunosc că, la vizionare, am fost mai speriat de faptul că în sala Arta-Eurimages din Cluj eram doar patru spectatori, raportat la o capacitate de aproximativ 300 de locuri, decât de ceea ce se petrecea pe ecran. Dar, după ce am ieșit din sală, și acești patru spectatori (printre care, evident, și eu) mi s-au părut cam mulți. Cred că se cuvin câteva cuvinte și despre acțiunea filmului. Deci: într-un spital pentru copii cu diferite afecțiuni s-a instalat un spirit malefic, o fantomă care vrea să-și impună voința. Ciudat e faptul că atât fantoma cât și personalul spitalului iubesc copiii - așa că de la un moment dat nu mai înțelegi care e, de fapt, conflictul poveștii... Filmul este recomandabil doar celor care nu au ce face cu banii, cu timpul sau cu propriii neuroni.

1001 de filme și nopți

36. ...acum 50 de ani

Marius Șopterean

(Continuare din numărul trecut)

Neorealismul italian și influența acestuia la nivelul cinematografiilor europene au fost de excepție. Iar, dintre toate cinematografiile europene, cea care a resimțit cel mai mult acest lucru a fost – așa cum încercăm să dezvoltăm în prezenta demonstrație – cinematografia poloneză. Curios este faptul că, mai ales prin aceasta, celelalte cinematografii (cu precădere cele din *lagărul socialist*, dar nu numai!) au fost la rândul lor *contaminate* de acest neorealism, repet: fenomen cinematografic de excepție.

Apariția celor opt centre de creație a fost principala „responsabilă” a personalizării celor două arii stilistice în filmul documentar polonez: *black* și *glas*, tendințe stilistice și tematice care acoperă o perioadă cuprinsă, cu aproximație, între anii 1955-1965, glorioasă perioadă de așezare și dezvoltare a industriei cinematografice poloneze.²

În multe privințe, Munk a fost primul. Și asta nu numai pentru că a influențat enorm tinerii cinești care i-au urmat – ne gândim la un Polanski, asistentul său la filmul *Noroc sașiu* realizat în 1960 –, dar prin activitatea sa cinematografică a pregătit terenul apariției celui de-al doilea *cinematograf polonez*. Totodată a fost acel reper necesar, acel fundal obligatoriu de referințe, care a dus în anii '70 la formarea unei veritabile școli de documentariști polonezi, compusă îndeosebi din trioul Krzysztof Kieślowski, Andrzej Łoziński și Marek Piwowski.

Andrzej Munk, proaspăt ieșit de pe băncile noii facultăți de film de la Łódź³, realizează în anul 1954 filmul documentar – de fapt un documentar cu elemente de ficțiune (ceea ce numim astăzi *docu-dramă*) – *Stelele trebuie să strălucească*, un film simptomatic pentru tot ce s-a întâmplat ulterior în documentarul polonez. Acest film este considerat astăzi ca fiind primul care a spart tiparul propagandistic stalinist – ne găseam în zorii destalinizării hrușcioviste! –, în care portretul vieții și muncii minerilor din Silezia Superioară era văzut, departe de cromatica propagandistic-eroică a vremii, în tonuri gri, dure, amare, naturaliste. Filmul se dovedea a fi o operă care înceta să mai fie o încercare de cosmetizare sau fardare a realității. În interviurile sale de mai târziu, cineastul declara că voia să arate omul „...în natura sa adevărată, cu obiceiurile sale, omul și nu actorul...”⁴

Această nouă viziune asupra realității, adevărată operă de cercetare antropologică, Munk o va continua în anul următor printr-o altă peliculă, *Oamenii crucii albastre*, o reconstituire a activității șoferilor de pe ambulanțele serviciului de Salvare al Varșoviei celui de-al Doilea Război Mondial, utilizând figurație dar și personaje reale. De altfel, experiența sa de documentarist a avut o influență puternică chiar pentru propriul său debut în filmul artistic, lung metrajul de ficțiune *Jertfa supremă*, considerat primul film neorealist polonez (se știe mai puțin că această apartenență la mișcarea neorealistă – spre deosebire de un Wajda bunăoară⁵, Munk nu a acceptat-o pe de-a-ntregul niciodată).

Antropologia este o știință relativ nouă. Ea s-a constituit abia pe la mijlocul secolului XIX, dar marii creatori de sisteme antropologice (Frazer,

Claude Lévi-Strauss, Mircea Eliade, Georges Dumézil) au trăit și au creat în secolul XX. Astfel, știința care se ocupă cu originea, evoluția și diversele tipuri fizice ale raselor umane s-a deplasat, odată cu apariția structuralismului, încet dar sigur, către antropologiile conexe, cele socio-culturale, teologice, filosofice și chiar criminale. Există antropologii ale imaginarului, ale gândirii virtuale, ale subconștientului etc.

Practic antropologia tinde să acapareze totul, să devină știința generală despre om și despre mediului din care face parte. Astfel, G. Fleischmann, pe linia unui Lévi-Strauss, crede că: „...antropologia se ocupă de manifestările cele mai elementare dar totodată și cele mai universale ale umanității. Ea tinde spre înțelegerea globală și coerentă a omului încercând, pe cât este posibil, să depășească modul propriu de a-l privi al diferitelor științe umane, pentru a le înlocui în cadrul unei științe a naturii. Ea devine astfel o infrastructură a acestora, oferindu-le datele fundamentale pentru cunoașterea omului.”⁶

Încă de la începuturile sale, cinematograful era prin excelență o astfel de *infrastructură*, iar Lumière, prin reportajele sale, s-a dovedit a fi primul cineast antropolog din istoria cinematografului mondial (și totodată cel care are meritul de a fi pregătit „operatori Lumière” care au născut și dezvoltat – prin activitatea lor cinematografică – genul filmului documentar, cu toate sub-genurile acestuia, de la filmul științific la filmul de călătorie).

Într-o carte fundamentală pentru înțelegerea genului documentar, *About documentary – Antropology on film*, teoreticianul american Robert Edmonds spune undeva, reducând la maxim concluziile sale: „Documentarul este antropologie. Antropologia este documentar.”⁷

Asemenea unui Fleischman, Robert Edmonds crede că filmul documentar este, în esență, surprinderea omului atât în relațiile cu ceilalți cât și cu mediul din care face parte. Ca și antropologia. Pentru că, spune Robert Edmonds, pe bună dreptate: „Aparatul de filmat nu poate să surprindă relații ca idei abstracte. Imaginea vizuală surprinde oamenii așa cum trăiesc și cum muncesc, într-o permanentă inter-relaționare.”⁸ Dar acest lucru nu poate fi înțeles decât dând ocol altui gând al aceluiași autor: „Să fim de acord că și cuvântul *documentar* denotă un fel de film care prezintă într-o manieră sau alta realitatea, actualitatea – indiferent ce înseamnă aceasta. Dar dacă această realitate sau actualitate nu reflectă într-o manieră clară umanul, cum să ajungem la sensul ultim al realității sau actualității? Întotdeauna îl vom cita pe Paul Rotha. Desigur, este un punct sensibil, dacă nu prea sensibil de a vorbi de lumea care ne înconjoară fără să ne fundamentăm temele noastre pe relațiile omului cu lumea în care trăiește. Cum spune Rouch, *cum trăiesc oamenii, ce vor, și cum pot să obțină acest lucru*. Sau, cum conchide Uniunea Europeană, problemele și soluțiile lor (ale oamenilor) în sfera economicului, culturii și relațiilor interumane. Aceste puncte de vedere demonstrează punctul nostru de vedere: PUR ȘI SIMPLU, DOCUMENTARUL ESTE ANTROPOLOGIA ÎN FILM!”⁹

Filmul documentar, indiferent de genul pe care îl abordează, ne vorbește despre lumi, lumile

noastre, cele socio-cultural istorice, lumile trecutului și ale prezentului cu oameni reprezentând tipuri de existență care, la rândul lor, reprezintă culturi și civilizații. Este vorba, în cele din urmă, de o imensă arhivă antropologică, adevărată arheologie în imagini, pentru că prin aceasta se poate oricând restitui și reconstitui modul de viață al unui popor¹⁰. Dacă este adevărat că pentru antropologie scopul final este studiul spiritualității umane, documentarului i-ar fi și lui îngăduit studiul subconștientului colectiv, și, poate, din punct de vedere istoriografic, ar fi îndreptățit într-o măsură mai mare s-o facă decât filmul de ficțiune.

(Urmare în numărul viitor)

Note:

¹ Se știe de covârșitoarea influență pe care filmele de început ale lui Wajda au avut-o printre tinerii regizori americani ai vremii: Scorsese, Lukas, Spielberg și Coppola.

² Referitor la această explozie, mai ales de ordin logistic, Georges Sadoul consemna, în a sa *Istorie a cinematografului mondial*, existența, în 1950, a unei rețele de săli destul de importantă: „1200 de cinematografe și peste de 1000 de instalații ambulante” (p. 417). Dar, mai relevantă și extrem de interesantă este statistica pe care o face Stanislaw Janicki, care arată că, urmare a acestei politici culturale, dacă în anii 1948, 1949, 1950 se făceau în medie 40 de documentare pe an, între 1958-1961 media se stabilizase la aproximativ 70, pentru ca apoi să se fixeze, până la declanșarea crizei *Legii Marțiale*, în jurul cifrei de 60 de pelicule (*Film Polski od a do z*, Wzdamnictwa Artystyczne i Filmowe Warszawa, 1973, p. 278).

³ Absolvă Facultatea de Film de la Łódź în anul 1950.

⁴ Bren, Frank, *World Cinema – Poland*, Fliks Books, London, p. 53.

⁵ *ibid.* p. 53. Se cuvine totuși să amintim de o declarație recentă a lui Wajda, privitoare la statutul formației sale ca artist: „Formația mea a depins în mare măsură de cinematograful european și, în special de cel italian, prin Zavattini și Rossellini, al căror neorealism m-a marcat decisiv.” (*La Repubblica*, vineri 4 februarie, 2000, p. 48)

⁶ Strauss, Claude-Lévi, *Gândirea sălbatică*, Editura Științifică, București, 1970, p. 6.

⁷ Edmonds, Robert, *About documentary – Antropology on film*, Pflaum Publishing, Dazton, Ohio, 1974, p. 15

⁸ *idem*, p. 57.

⁹ *Idem*, p. 15.

¹⁰ Inegalabilul Joris Ivens spunea: „În munca mea de documentarist cer întotdeauna spontaneitate și adevăr (...) Vreau întotdeauna adevărul.” (Grelor, Robert, *Joris Ivens*, Meridiane, București, 1968, p. 28). Iar în altă parte adăuga: „Unui realizator de filme documentare îi este imposibil să mintă, să nu spună adevărul. Materialul său nu suportă trădarea...” (*Idem*, p. 144)

sumar

actualitate		
Daniel Moșoiu Caravana Gaudeamus, pentru a opta oară la Cluj-Napoca	2	
editorial		
Ion Cristofor Puterea birocrăției	3	
cartea		
Grațian Cormoș Peregrinările bursierilor români	4	
Mihai Vieru Bruscarea cititorului	4	
Ilie Rad Farmecul prozei satirice	5	
comentarii		
Bogdan Crețu Poezia menține echilibrul între rațiune și corp	6	
incidențe		
Horia Lazăr Socio-istoria imigrării	7	
imprimatur		
Ovidiu Pecican Printre falduri, în clarobscur	9	
telecarnet		
Gheorghe Grigurcu Filosoful în oglindă	10	
sare-n ochi		
Laszlo Alexandru Viceversa!	11	
centenar Mircea Eliade		
Ștefan J. Fay Mircea Eliade - Ultima scrisoare (I)	12	
eseu		
Claudiu Komartin Un nou început?	14	
interviu		
de vorbă cu Gianni Vattimo "Fără Constituție, Europa este doar un vis"	15	
pharmakon		
Cătălin Bobb Tânguirii despre rău (I)	16	
Includerea socială a tinerilor cu dizabilități		
Maria Roth Propuneri și recomandări	17	
Cristina Felea Despre incluziune	18	
Eva Raduluy Zoigö Pedagogul, părintele și elevul	20	
poezia		
Poeme de Adrian Suci Eminescu la tot cartierul	21	
traducere		
Poezii de Gerardo Vacana	22	
flash-meridian		
Ing. Licu Stavri Romane noi de Ian McEwan și Marina Lewycka	23	
intermezzo clujean		
Petru Poantă Reverii cu Nicolae Prelipceanu și Mihai Dragolea	24	
reversul medaliei		
Alexandru Vlad Totdeauna se găsește o soluție	25	
ferestre		
Horia Bădescu Vae victis	26	
subcultura		
Oana Pughineanu Creierul și angajatorul său	26	
zapp-media		
Adrian Țion Febra autostrăzilor	27	
scrisori către președinte		
Radu Țuculescu Scrisoarea a opta	27	
remember		
Tudor Ionescu Regele Ferdinand și cu Horea ne duc la gară	28	
epiderma de bazalt		
Mihai Dragolea Florile dintre Ica și Erica	28	
muzica		
Vigil Mihaiu Avânt valencian	29	
de vorbă cu chitaristul Constantin Andrei Chitara - instrumentul îndrăgostiților de frumos	30	
teatru		
Claudiu Groza Zăvoiu lui Caragiale. Cu teatru	31	
Florian-Rareș Tileagă În sfârșit!	32	
film		
Lucian Maier Nu lăsați copiii nesupravegheați!	33	
Ioan-Pavel Azap Forșpan	33	
colaționări		
Alexandru Jurcan Paris je t'aime	34	
1001 de filme și nopți		
Marius Șoptorean 36. ... acum 50 de ani	35	
plastica		
Livius George Ilea Ciclul Răstigniri	36	

Tipar executat la **Imprimeria Ardealul**, Cluj-Napoca, Bulevardul 21 Decembrie 1989 nr. 146.
Telefon: 0264-413871, fax: 0264-413883.

plastica

Ciclul Răstigniri

Livius George Ilea

După donquijotescul său periplu spaniol, Dorel David Morar revine cu o părelnică intemperanță, în orașul anilor săi de liceu (Academia a urmat-o în Capitală) pentru a înscena o incitantă expoziție de sculptură. Alegerea inspirată a locației - vreme a propensiunii rituale în timpul sacru, al reiterării Drumului Crucii din Săptămâna Mare - îi oferă șansa unei libere, plene desfășurări a ciclului *Răstignirilor*. Aflat la prima sa *personală*, artistul își orchestrează cu acribie elementele investigației sale plastice, de etapă, precum și resorturile conceptuale implicite, confesându-se cu naturalețe în pagina rafinatului său pliant de expoziție: "Când am început ciclul *Răstigniri pentru Spațiul Mioritic*. Mai apoi, în timpul elaborării, am început să le percep ca pe niște *Răstigniri pentru un posibil nou Ev Mediu ...* Acum, când le expun, m-am hotărât să le numesc pur și simplu *Răstigniri* sau *Alcătuiri*, lăsând libertate totală privitorului cinstitor sau cărtitor, să guste cu privirea lemnul, piatra și fierul, accidentalele pete de culoare, peretele alb și arcadele, în încercarea lor mută de a exprima bucuria, frumusețea ascunsă a tragediei și a suferinței umane."

Materialele umile, sărace, susțin priincios spiritualitatea temei sale în actualitatea preocupărilor formale emergente câmpului confuzionist oferit de spectacolul artelor contemporane.

Umbrele iscate de lucrările sale prin efecte luministice (prea puțin exploatate însă) contribuie, prin formidabilul lor potențial grafic, la intuirea unui abstras alfabet al formelor, apropiat din varii unghiuri optice, la imaginarea sensului unei scrieri în filigranul configurațiilor tridimensionale.

Muzicalitatea profundă a acestor instalații - pe care legitim și cu oarecare oroare se ferește a

le denumi astfel D.D. Morar - se dezvoltă discret din coerența ansamblului, ritmată savant de relevanța și impactul unor detalii revelatoare, de accentele de umbră și petele de culoare aduse de materialitățile elementare ale pietrei, fierului, și lemnului, supuse diverșilor factori de risc, dar convertite de către artist la "împreună lucrare" într-un sens.

Simbolistica unor "objets trouves", integrate cu îndurerata parcimonie impusă de rangul lor estetic aduce în conștiință masa crucificărilor anonime, răscumpărate nu printr-un îndepărtat gest reparator ci prin speranța *re-alcătuirii*. Un jug de boi, cu lemnul vechi, dar neputrezit, o roată de fier salvată de cangrena ruginii, o piatră de moară amar trudită și încă în putere dau mărturie nu atât despre arealul etnografic devastat al reperelor noastre existențiale - cât despre calvarul asumării destinului tragic al neamului și eroismul tăinuit al ființei precare angajate în încercarea sa de a-și reface rădăcinile sacralului, cvasi-aneantizate de vitregia Istoriei.

Astfel, rememorând străvechi modele originare, artistul oficiază, pătruns de beatitudine, servicii de re-sacralizare a materiilor și materialelor umile, adormite, ignorate sau doar uitate, prin iscarea de noi, austere selecții stilistice, reînsufletindu-le prin suflul poetic inconfundabil al autenticității co-participative. Obstinația senină, neîncrâncenată, plină de bucurie care-l poartă pe Dorel David Morar în demersul său artistic imaginativ-recuperator reinstaurează firesc misterul tulburător al unui Ev Mediu criptic, operând în memoria materiei martirizate sensibile/vibrante deformări expresive.

ABONAMENTE: Cu ridicare de la redacție: 90.000 lei, 9 lei - trimestru, 180.000 lei, 18 lei - semestru, 360.000 lei, 36 lei - un an
Cu expediere la domiciliu: 144.000 lei, 14,4 lei - trimestru, 288.000 lei, 28,8 lei - semestru, 576.000 lei, 57,6 lei - un an. Persoanele interesate sunt rugate să achite suma corespunzătoare la sediul redacției (Cluj-Napoca, str. Universității nr. 1) sau să o expedieze prin mandat poștal la adresa: Revista de cultură *Tribuna*, cont nr. R035TREZ2165010XXX007079 B.N. Trezoreria Cluj-Napoca.
Cititorii din străinătate se pot abona prin S.C. Rodipet S.A. cu sediul în Piața Presei Libere nr. 1, Corp B, Sector 1, București, România, la P.O. Box 33-57, la fax 0040-21-318.70.02 sau email abonamente@rodipet.ro; subscriptions@rodipet.ro sau on-line la adresa www.rodipet.ro

